

planinski vestnik

9 1965

VSEBINA:

SLOVO OD JUGOSLOVANSKE ODPRAVE V HIMALAJO	385
VPISNA STENA	
Leopold Stanek	386
TIBET SE SELI NA JUG	
Zoran Jerin	387
KARNIJSKE ALPE IN KARNIJA	
Dr. Viktor Vovk	389
LASTAVIČJE GNEZDO	
Branko Komac	397
SE ENKRAT O VELIKI PLANINI	
Vlasto Kopač	400
BILA SVA POD NEBOM	
Tone Kuntner	401
SREČANJE Z EVGENOM LOVŠINOM PRI SEDMEM MILJNIKU	
Tine Orel	403
ENA OD NEPRESPANIH NOČI	
Ferdo Polanič	407
PODRŽAVLJENJE ALPINIZMA	408
PRIPOMBE H GORNIŠKIM IZRAZOM	
Dušan Novak	411
DRUŠTVENE NOVICE	412
OBCNI ZBORI	418
IZ MLADINSKIH ODSEKOV	425
ALPINISTIČNE NOVICE	427
IZ PLANINSKE LITERATURE	428
RAZGLED PO SVETU	429
NASLOVNA STRAN:	
KOLONA — MARTULJK — Foto Jaka Vovko	
PRILOGA:	
NA ROBU KRIŠKE STENE S SMUČMI — Foto Lojze Šteblaj	

Vezenina

KONFEKCIJSKO PODJETJE

MARIBOR, POBREŠKA 20

Nudi po konkurenčnih cenah bluzice, jutranjke in ostalo lahko konfekcijo v prvostni kvaliteti

KMETIJSKA ZADRUGA
Zg. Ščavnica — Velka

s sedežem v Zg. Ščavnici
v Slovenskih goricah

proizvaja: kvalitetno živino, sadje in vino, oskrbuje področne kmetovalce z reprodukcijskim materialom, v obratu Mlin in oljarna proizvaja kvalitetne mlevske izdelke in olje vseh vrst ter s svojim obratom »Klavnica in mesnice« s sedežem v Sladkem vrhu z mesnicami v Zg. Ščavnici in Jakobskem dolu oskrbuje tukajšnje potrošnike s kvalitetnim mesom, vseh vrst mesnih izdelkov lastne predelave, vrši usluge s svojim traktorsko strojnimi in avtoparkom in dobavlja vse vrste gramoznih agregatov iz gramoznice v Konjišču

SE PRIPOROČA KOLEKTIV ZADRUGE

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina je din 1200.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 300.— (naročnina za inozemstvo din 2000.—) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-608-10 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

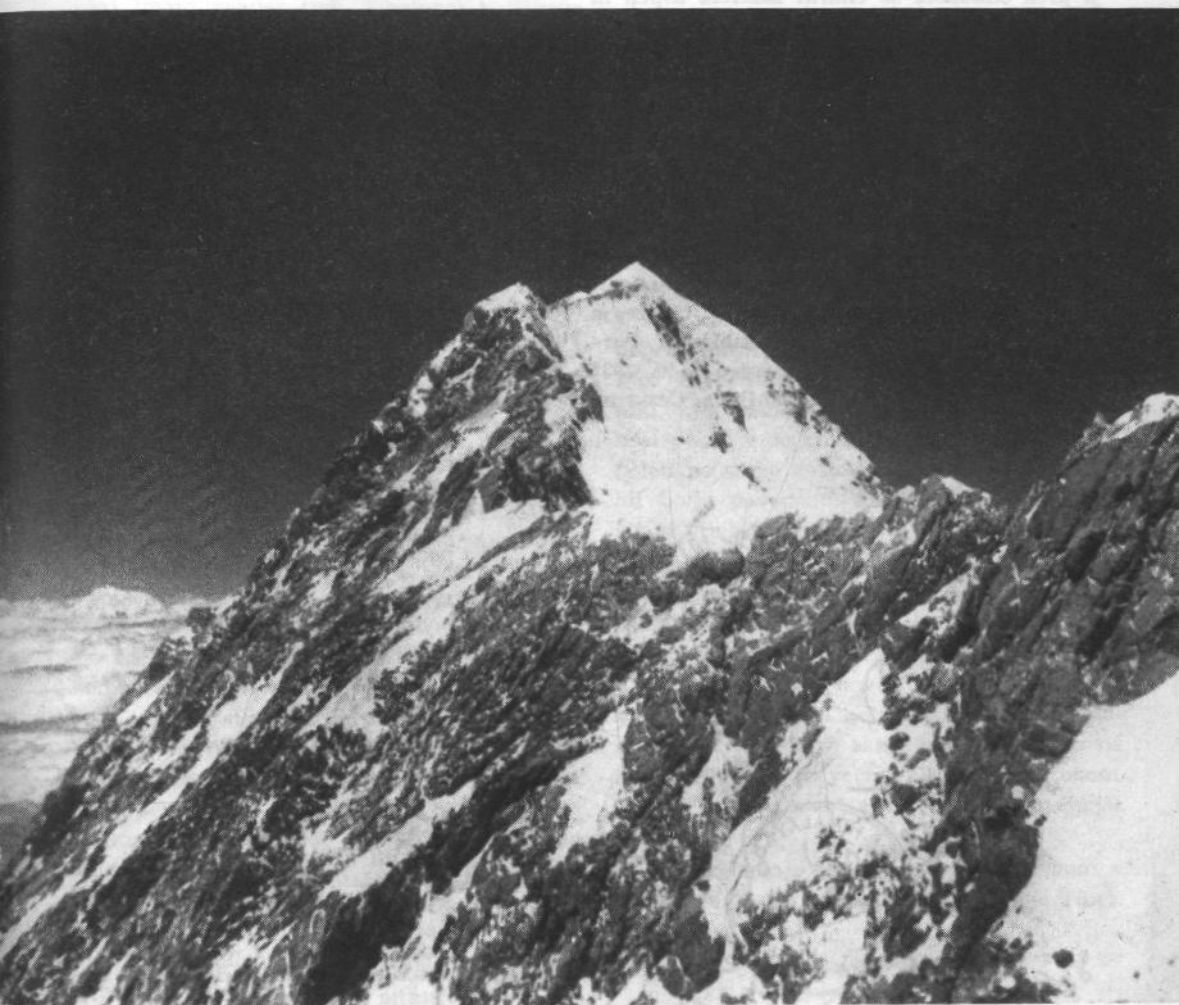
Odповedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

poština plačana v gotovini

planinski vestnik

september • letnik 65.

Slovo od jugoslovanske odprave v Himalajo 1965

Vrh Kangbačena s Kangčendzönge, cilj naše odprave (Copyright: the Mount Everest Foundation)

V četrtek 5. avg. t. l. ob 6.30 uri je iz Brnika odletela v Beograd, od tam pa v Indijo in Nepal naša letošnja himalajska odprava. V glavno mesto Nepala Kathmandu sta že pred tem prispela vodja odprave Jože Govekar in zdravnik dr. A. Župančič, da pripravita pot desetim ostalim članom odprave.

Pred odhodom se je na sedežu Planinske zveze Slovenije od članov odprave poslovil predsednik Planinske zveze Jugoslavije dr. Marijan Breclj in jim zaželel srečno in uspešno pot na daljnji in visoki Kangbačen v masivu Kangčendzöng. Pri slovesu so bili navzoči tudi člani glavnega odbora Planinske zveze Slovenije.

Tudi na letališče na Brnikih sta odpravo pospremila dr. Marijan Breclj in Fedor Košir, podpredsednik Planinske zveze Slovenije, in ji pred odhodom še enkrat zaželela uspeh in srečno vrnitev.

Našo odpravo na Kangbačen v l. 1965 sestavljajo naslednji možje:

Dr. Jože Andlovic, rojen 12. 11. 1923 v Ljubljani, zdravnik, Šempeter pri Novi Gorici 335; Marko Butinar, rojen 20. 8. 1939 v Brežicah, kovinostrugar, Jesenice 2, Cesta revolucije 4; Tone Škarja, rojen 15. 1. 1937 v Ljubljani, elektrotehnik, Mengeš, Kolodvorska 22; Pavle Šimenc, rojen 16. 7. 1937 v Mengšu, mizar, Pristava 4; Ljubo Juvan, rojen 15. maja 1936 v Ljubljani, strojnik, Ljubljana, Partizanska 11; Tone Sazonov, rojen 8. 6. 1937 v Ljubljani, finomehanik, Ljubljana, Cesta na

Brdo 12; Zoran Jerin, rojen 13.2. 1925, Celje, Ljubljana, Pohor. bat. 161; Jože Govekar, rojen 9. 7. 1929 v Žalni, elektrodolovodja, Ljubljana, Martina Krpana 18; dr. Župančič Andrej, rojen 29. 1. 1916, zdravnik, univ. prof., Ljubljana; Debeljak Ciril, rojen 23. 1. 1930, tiskar, Celje, Trubarjeva 57; Humar Metod, rojen 2. 7. 1931, varilec, Duplica 29; Dimitrov Pavle, rojen 7. 9. 1937, Jesenice, kovinostrugar, Jesenice.

Planinski javnosti so člani ekspedicije na Kangbačen znani po alpinističnih uspehih in po člankih v našem glasilu. Prepričani smo, da bodo, če jim bo le vreme naklonjeno, dosegli visoki cilj in se s tem vpisali med vidnejše himalaiste na svetu.

Leopold Stanek

VPISNA STENA

(Po blejskem kongresu PEN-kluba)

*Strma, navpična stena.
Severna stran.*

*Gola in nepreplezna.
Samo blisk in zmrzal
sta se vpisala vanjo.
Kreč in pritlikavi bor
sta vrazila nanjo
pismenke bolečin.
Abstraktno slikarijo.*

*Kdo bi mogel prebrati
podobpis plazilcev,
razbrati poti dežja,
uglasiti krče in vzdih
večno tlačjenih gmot,
ki so dale gole stene
podobam altamirske roke.*

*Strma, navpična stena,
podpisali so jo
krvavi odtisi dlani,
žuljavih stopinj
in curki potu —
ogledalo plezalca,
naših sten naš črkopis.*

*Pa se sproži časa plaz
in zbrše tablico,
pomladni vetrič obrne
kamniti list zgodovine,
tabula rasa jalove dobe
zija pred nami v prepad.*

*Prihajajoči rodovi,
vračajte se k skali slave,
listajte po vpisni steni,
razvozlavajte abc naše davnine,
kaj smo in kam gremo.*

Avtogrami naših himalajcev

Handwritten signatures and a circular stamp. The stamp reads: "JUGOSLAVSKA HIMALAJSKA EKSPEDICIJA 1965".

Signatures include: Jerin, Butinar, Škarja, Šimenc, Juvan, Sazonov, and others.

Tibet se seli na jug

Zoran Jerin

»Če si Šerpa ne zgradi hiše, postane Tibetanec!« trdi Pemba.

»Saj imajo vendar tudi Tibetanci v Tibetu hiše, Pemba!«

»V Tibetu že, potujoči Tibetanci pa imajo vedno le šotore. In če pride potujoči Tibetanec v deželo Šerp in si postavi hišo, ni več Tibetanec, je Šerpa.« Zdaj vem, kaj misli Pemba. Ne gre za Tibetance nasploh, gre za tiste, ki prihajajo čez mejo in ki jih v našem svetu imamo tako radi za begunce.

V Indiji so mi rekli: »A, v Nepal greste? Tam se zdaj tare tibetanskih beguncev pred komunizmom!« In podoben vzrok za tibetanske begunce so našli tudi na zahodu.

Precej teh beguncev sem videl. Po malem po vsem Nepal, mnogo v deželi Šerp in v severnih pokrajinah in nekaj malega tudi v Dardžilingu, pa še tu in tam katerega v Indiji. In verjemite mi, če bi jih deset vprašal, ali so zbežali pred komunizmom, bi jih zanesljivo devet pogledalo tako neumno, kot če bi jih vprašal, ali so zbežali pred avtom. Rahlo drugače bi bilo v Dardžilingu, kjer bi se res našlo več takšnih med njimi, ki so zbežali pred komunizmom, vendar bi tiste, ki bi to zatrjevali preveč hlastno, jemal z rezervo. V velikem svetu se je že marsikdo naučil, da je zelo donosno govoriti tisto, kar drugim ugaja. In če sem vprašal Tibetanca, ki postopajo po Khumdžungu, zakaj so zbežali iz Tibeta, so dolgo ugibali in naposled povedali: »Kaj sahab ne ve, da nismo bežali, da smo hodili zelo počasi in dolgo čakali onstran Nangpa La, da je minil monsun, in smo pognali jake naprej, da so nam delali gaz. In tako smo počasi prišli v deželo Khumbu. Čez visoke gore lahko prideš le počasi.«

»Pa Kitajci?« To vprašanje je vzbudilo smeh. »Pomisli, sahab. Ti si v Khumdžungu, Kitajec v Namče Bazarju, vmes je gora. Kitajec te ne vidi. In veš, da je gorá več kot desetkrat deset!«

Ne, iz teh »beguncev« ni mogoče izvleči resnice. Lahko bi mu pripovedoval, kaj je komunizem in kaj avto in bi mi na vse dolgo in vljudno kimal in zelo pozorno poslušal, razumel pa zanesljivo ne bi ničesar, če ne bi vsega povezal z jaki, krompirjem in jetijem. Njihove zgodbe so drugačne.

»Pesek je požrl potok in trava se je posušila, da je niti jaki niso več marali. Podrli smo šotore in krenili za soncem. Stari ljudje so nam kazali pot in zelo svet lama nam je dejal, da je zdolaj dežela, kjer voda nikoli ne usahne in kjer ne poznajo mraza.«

»Razbojniki iz plemena Khamba so napadli naše šotore, pobili mnogo mož in pobrali vse jake in dekleta. Nam so zapretili s smrtjo, če nas drugo zimo najdejo še vedno ob jezeru.« »Znamenje na soncu je povedalo našim modrim, da je prišel čas za pot v daljno deželo na jugu, ki so jo videli pred davnimi leti. Tam je toplo, veje se šibijo pod mandarinami in ptice pojo ves dan.«

Zdaj si vi, dragi bralci, zamislite deželo, kjer je trave le toliko, da se morajo s svojimi jaki neprestano seliti od planjave do planjave, kjer je voda slana in ob njej prežijo razbojniki, kjer večidel leta piha suh veter, ki ti nosi pesek v oči, in ti pozimi zledeni mozeg, poleti pa sežge kožo. Le nomadi lahko živijo, ali bolje povedano, niti nomadi ne morejo živeti v teh krajih.

Karavane, ki jih srečujejo na svojih blodnjah po najmanj 4000 metrov visoki deželi, pa pripovedujejo, da je nekje na jugu, onstran domovanja večnega snega, Himalaje, sončna prijazna dežela z dovolj paše in vode. In mandarine... Vsi Tibetanci sanjajo o mandarinah. Mandarina je zanje nekaj takšnega na tem svetu, kot je večna blaženost na onem. Tam je konec vseh tegob in novo, srečnejše življenje.

In zato odhajajo proti jugu, kljub stihom v stari državni zastavi, ki govorijo, da je Tibet:

»Srce visokih ledenih gora,
izvir velikih rek,
dežela dobrega zraka,
čist kraj.«

Njihova pot ni od včeraj, ko so Kitajci prišli v njihovo domovino, njihova pot je stara tisoč let in je pripeljala v obljubljeni deželo pomaranč in sonca cela ljudstva, ki so napolnila vsaj pol Nepala, se pomešala z ljudstvi, ki sta jih z juga prignala prehuda vročina in lakota. Dve populacijski eksploziji in dve stiski sta ustvarili deželo, ki ji danes pravimo Nepal. Le Šerpe se niso mešali, ker so bili preveč zaprti v svoji gorski trdnjavi in zato so tudi še danes povsem podobni ljudem, ki se selijo čez visoke gorske prelaze, se za generacijo ali še manj ustavijo v deželi Khumbu in naposled izginejo v gričevju na jugu, kjer jim množice ukradejo naziv ljudstvo in so po treh generacijah tako pomešani, da niti sami več ne vedo, kaj so. Le mongoloidno oko priča o prednikih. To znamenje, ki je tako vsemogočno, da se ne raztopi v nobeni krvi, pa če pomešaš mongola s črncem ali z nordijcem. Oko ostane!

Pemba je govoril skoraj resnico. Tibetancev, ki so se v deželi Khumbu naselili in si zgradili natanko takšne hiše kot Šerpe, tujec ne loči več od Šerp. Toda tisti, ki so prišli šele zadnji jesen po monsunu in se utaborili v velikem šotoru na krompirjevi njivi, so še nomadi, Pemba bi rekel: »so še Tibetanci«. Šerpe jemljejo prišleke precej ravnodušno in desetletja ali morda stoletja so jih navadila, da so celo zelo koristni za njihovo skupnost. Tibetanci, ki šele pridejo čez mejo v predmestja paradiža, so polni veselja do dela kot vsi ekonomski emigranti. Noben tovar jim ni pretežak, nobeno delo preumazano. In zato so se specializirali za poklice, ki so za pojme Šerp umazani.

Vsi čevljarji v deželi Khumbu so Tibetanci in dogajalo se je, da so posebno dobri čevljarji prihajali vsako leto na sezonsko delo v Khumbu in se vračali domov s polnimi možnjički. Šerpa je meso, vendar ga ni med njim, ki bi ubil katerokoli žival. Zato tudi mesarski poklic velikodušno prepuščajo Tibetancem, ki imajo še precej manj predsodkov kot Šerpe.

Šerpe sicer cenijo njihovo nujnost za nekatera dela, vendar iz njihovih ust ne pride dobra beseda za Tibetanca. »Pazita na šotor, tod je vse polno tibetanskih tatov,« je dejal Pemba vselej, kadar sva brez varstva puščala najin šotor za vasjo.

Vendar so si Šerpe in Tibetanci edini v zaničevanju nekega poklica. Gre za kovače. Naj kujejo baker ali železo, srebro ali zlato, Šerpe

in Tibetanci jih globoko prezirajo in dovoljujejo ta zaničevani posel le redkim kovačem iz neke nižje hindujske kaste kami. Prav tako zaman bi pričakoval, da se bo Šerpa kdaj križal s psom, kot bi se s kamijem. Brezupen primer, kakor gobavci — in nihče ne ve razložiti, zakaj!

Kljub temu, da za Khambe — tako namreč pravijo Šerpe vsem Tibetancem, čeprav še zdaleč ne drži, da bi prišli vsi iz pokrajine Kham v Tibetu — ne marajo, ker so tatovi, mesarji in čevljarji, jim čez zimo ta ali oni vseeno nakloni bivališče v spodnjem delu svoje hiše, kjer se mora nesrečna tibetanska družina gnesti z mladimi jaki in steljo. Če je gospodar posebno dobrega srca, jim da celo nekaj sena, da jim je topleje.

Z ekspedicijami v Khumbu je prispel denar v vasi. Kdo bi ga zavohal, če ne Tibetanci. Ker so kot Šerpe — če ne še bolj — navajeni višin, mraza in trpežni kot jakovo usnje, so se pričeli tudi oni udinjati za nosače. In če jih gledaš v vestonih, pumparicah in visokih čevljih, jih pri najboljši volji ne ločiš od Šerp. Tudi če vprašaš takšnega nosača, kaj je, bo, ne da bi trenil, ustrelil: »Šerpa!« Ne vem, ali je to kompleks ali le laž, ki se mu zdi potrebna. Pa to niti ni važno, važnejše se mi zdi, da ga niti Šerpa, ki stoji zraven njega in sliši to laž, ne izda.

Morda to pomeni, da Šerpe vendarle tako zelo ne zaničujejo Tibetancev. Morda pa pomeni le, da si je ta Tibetanec že zgradil svojo hišo.

Verjetno je to prihajanje in odhajanje Tibetancev za Šerpe prijetna sprememba in rahla povezava s svetom zunaj njihove samotne dežele. Precej več sprememb pa jim vsekakor prinesejo obiski z juga. Ekspedicije! V svetu, ki ga te prinašajo, je precej več novega in zanimivega, zabavnega in koristnega.

In nekateri tujci ne pridejo le enkrat v Khumbu. Ta dežela vabi drugič bolj kot prvič in tretjič bolj kot drugič. Hillary prihaja skoraj vsako leto in če je Namče Bazar še tako slaven v svetu, se ne ustavlja v Namče Bazarju. »V Namče Bazarju niso dobri ljudje«, pravi Pemba in vsi v Khumdžungu trdijo tako.

Zato prihaja tudi Hillary v Khumdžung, v vas, ki ti priraste k srcu.

(Iz knjige Zorana Jerina »Vzhodno od Katmanduja«, ki bo te dni izšla pri Mladinski založbi v Ljubljani).

Karnijske Alpe in Karnija

Dr. Viktor Vovk

Izvirnost slovenskega imena »Višprski vrh« je za tisto veliko goro že pred kmalu poldrugim stoletjem ugotavljal Ziljan Urban Jarnik. Pisal je: »Weispriach v dolini Gitschtal nad Šmohorjem je sosednim Ziljanom še znan po staroslovenskem nazivu v Višpriyah, prav tako kakor *Reisskogel* pod imenom *Višperski vrh*¹⁸.« Le-ta pa slovi po svojem obsežnem razgledu in je tudi zato zelo obiskovan. V domačem ljudstvu je o njem stkanih nešteto čudežnih pravljič in zgodb. Zdaj ga pišejo večidel Reisskofel, a pravijo mu tudi Reichkofel, bogati vrh, češ da je v njem veliko zlata. Od vzhodne strani ima Višprski vrh svoje ugodno izhodišče prav iz Višprij, večjega, upoštevanega letoviškega kraja v stočju Črne v Gosrinjo ali Gosrinjski Potok, tudi Višprski Potok imenovan, ki izvira više Gosrinj, značilnega koroškega zaselka, se vije skozi Goričko dolino in se pod Šmohorjem, blizu Potoč, izliva v Ziljo¹⁹. Pa se ni zmerom Gosrinja že pri Potočah iztekala v Ziljo, kajti prof. Melik nas takole poučuje: »Očitno je, da je Gosrinja tekla poprej mimo Šmohorja proti vzhodu in skozi sedanjo Prešeško jezersko kotanjo, iztekaajoč se v Ziljo šele pri Goričah²⁰.« A naj se tista voda izliva v Ziljo pri Goričah ali pri Potočah, utegne vendar

¹⁸ Urban Jarnik: »Opombe h germanizaciji na Koroškem« v celovski reviji »Carinthia« št. 22 z dne 27. maja 1826, str. 92.

Urban Jarnik, duhovnik, jezikoslovec in pesnik, rojen 1784 v kmečki hiši na Potoku (Na Potoce) v občini štefanski, umrl 1844 v Blatogradu (Mozberg) nad Vrbskim jezerom.

¹⁹ V Višprjah, po nemško Weissbriach, je sedež občine. Ime je kraj dobil po terenu, ki se tamkaj začne vzdigovati na sever v preval, čezenj pa pelje danes lepa vozna cesta na Belo jezero in v Podravje. Višprje — od vysprjane, ljudje iz kraja, kjer gre teren v vis. Milko Kos: »Slovenska naseleitev na Koroškem« v »Geografskem vestniku« 1932, str. 125. — Po starem so govorili Višprjani, Višprjane. Na Kozlerjevem »Zemljevidu slovenskih dežel in pokrajin« stoji: Višpriani. Janko Mlakar imenuje vas (v PV 1897, str. 2, 3) Višpriane.

²⁰ Anton Melik: »Slovenski Alpski svet«, str. 378.

biti za njeno dolino, ki jo večidel pišemo Višprijska ali Višprjanska, izvirno slovensko ime *Gorička dolina*. Nemci ji pravijo Gitschtal, od tod so nekateri pri nas začeli pisati Gička dolina²¹. Šašel, koroški rojak, ki se je mnogo bavil z imenoslovjem koroških krajev in veliko o njem pisal, je stvar takole razlagal: »V dolini Gosrinje so Višprje največji kraj, zato se je pri nas zanjo skovalo umetno ime Višprjanska (Višprijska) dolina, a pri Ziljanih velja zanjo še staro domače ime Gorička dolina. Iz Goričke doline so Nemci napravili svoj Gitschtal (iz G-or-ič Tal)²².« Šašel je dosledno trdil, da so dolini dale ime Goriče (Goričane)²³, že omenjeno veliko naselje jugovzhodno od Preseke, in da se ime v izgovorjavi Ziljanov sliši kakor Griče (Gričane), iz česar so Nemci, za katere je koroški r slabo ali svojevrstno slišen, napravili »Gitschtal«. Dr. Felaher, znani koroški domoljub in neutrudni pisec koroških zadev, pa poroča, da je ime Gorička dolina bilo pri Ziljanih še pred zadnjo vojno splošno v rabi za dolino, ki jo Nemci nazivljejo »Gitschtal«. Felaherjev oče je bil 15 let župan brške občine, ki je šmohorski sosedna, ter je imel po službenem kakor po krajevem položaju žive stike z župani, sploh s prebivalstvom tudi gorenje, nemške Ziljske doline.

Ali ob vsem tem ima v obravnavi dolinskega imena poseben pomen pisanje koroškega Slovence Franceta Grafenauerja, rojenega l. 1860 v Mostah v občini Brdo. Bil je orglar, vnet narodni buditelj in politik. Vse svoje življenje se je boril na kulturnem, političnem in gospodarskem področju za pravice svojega naroda. Leta 1897 ga je slovensko zatirano ljudstvo na Koroškem prvič izvolilo za svojega političnega predstavnika v koroškem deželnem in kasneje tudi v dunajskem državnem zboru. Po svojem ožjem poklicu pa je po Koroškem napravljaval orgle in tako neštetokrat obhodil vse kraje svoje domovine, bil stalno povezan z ljudstvom obeh jezikovnih skupin. Že njegov oče, rojen l. 1824, prvotno pastir, se je

²¹ Tako posebno Ivan Plantan (PV 1904, str. 190) in dr. Matko Potočnik (»Vojvodina Koroška« I. zvezek, str. 6). Janko Mlakar je rabil za Gosrinjo ime »Jezernik« in za Goričko dolino ime »Jezerniška dolina« (PV 1897, str. 3), gotovo po nemškem Gössering.

²² Dr. Josip Šašel: »Koroška imena na naših specialkah«, PV 1952, str. 429; »Nekatera koroška geografska imena«, »Geografski vestnik« 1960, str. 259.

²³ Kozlerjev »Zemljevid slovenskih dežel in pokrajin« iz l. 1864 ima zapisano Goričani. V Goričah, pravzaprav v Videnčah, majhni vasici v gorički občini, je bil l. 1809 rojen Matija Majar — Ziljski, znameniti narodopisec, jezikoslovec, pisatelj in narodni buditelj. Umrl l. 1892 v Pragi.

pozval do umetelnega izdelovalca orgel in narodno zavednega občinskega moža. O njem je France Grafenauer v opisovanju svojih spominov takole pisal: »Že v svoji mladosti je imel veselje do izrezavanja gibajočih se igrač, jaslic in oltarčkov. Ko je pomagal v Goričkej dolini (Gorička dolina se imenuje nemško Gitschtal) kuhati svojemu očetu oglje...« Tako piše velezaslužni koroški Slovenec France Grafenauer, ki je umrl. l. 1925. Navedenim njegovim besedam je urednik pripisal pojasnilo: »Gorička dolina je mala stranska dolinica Ziljske doline severozapadno od Šmohorja²⁴.«

Gosrinja ali Gosrinjski Potok, levi pritok Zilje, je skrajna slovenska jezikovna meja v Ziljski dolini²⁵. Ne bodi pozabljeno, da je na drugem, vzhodnem kraju slovenske Koroške tudi dolina z imenom Gorička. O nji se je pisalo v prvem letniku Planinskega Vestnika, pred sedemdesetimi leti, takole: »Labotska dolina je z Goričko dolino v zvezi. Z Labotsko vzporedna Gorička dolina je jako znamenita ne le zavoljo mnogo prijaznih naravnih krasot, ampak še bolj zato, ker se tam nahajajo velikanski železni rudniki...²⁶«

Še zmerom stojiva s Stankom tu gori na vrhu razgledne Zermule. A zdaj so v dolini ubrano zapeli zvonovi paularske farne cerkve, lagoden veterc je nama prinašal njihovo brnenje, sladko muziko, sèm gor v skrivnostno gorsko tihoto. Poldan je zvonilo tudi po drugih dolinskih cerkvah. Spomnila sva se Sardincev, ki naju čakata v predolu, še pogled na vse

²⁴ France Grafenauer: »Moja leta«, zbral in uredil dr. Julij Felaher, »Svoboda«, mesečnik Slovenske Koroške, letnik III, 1950, št. 2, str. 43 i. sl., zlasti na str. 48.

Ni odveč, če se tu omeni, da je zemlja v brški, to je najzapadnejši slovenski občini na Koroškem, rodila veliko število znamenitih slovenskih mož. V občino Brdo spada tudi Velika ves, rojstni kraj lani umrlega učenjaka profesorja Ivana Grafenauerja, našega odličnega književnega zgodovinarja.

²⁵ France Bezljaj: »Slovenska vodna imena«, I., str. 187.

Toda tudi daleč navzgor v potučjenem delu dežele je spomin na slovenstvo še dosti živ. Saj nosijo sami nemški zemljevidi, tako še predzadnje izdaje avstrijske specialke, poleg ponemčenih krajevnih imen v oklepajih še stara slovenska. Daleč gori severozapadno od Belega jezera je na avstrijski karti zapisan kraj Waisach — Vase, pisano je Weissbriach — Višprije, v višprski občini tudi Leditz — Ledenica (prav je menda Ledice), v Gorički dolini sta Jadersdorf — Jaderska ves in Brunn — Studenc ter z njima v isti občini šentlovenski še Walzenstratten — Velkatratta (tako je natisnato, prav bi bilo Velika Trata) in Lassen-dorf — Vasja ves, v občini Mičtče je Bergl — Mala gora, nad Bajdekom Schimanberg — Simonska gora, Tramun — Tramunje, nad dropoljsko postajo Aichleiten — Dobja meja ter še toliko drugih takih in podobnih.

²⁶ V. B.: »Ojstre (Veliki Obir 2141)« v PV 1895, leto I., št. 6, str. 81.

strani, pa se spešno odtrževa od nepozabnega vrha.

Za spremembo, da ni bilo zmenka s finančarji, bi naju bila za sestop v dolino zvalila že omenjena vojna steza, ki se vleče v zelo strmih rebreh po južni strani velike gore na severozapad, vse tja do konca dolgega skalnatega hrbta, do značilno oblikovane široke glave. Po legi in podobi so ji dali ustrezno, smotrno ime, piše se *Cul di Creta*. Toda treba je bilo vrniti se po stari poti v predol Forca di Lanca. Še z visokega sva ju zagledala, oba Sardinca, na trehuhih mirno ležeča v redki travi. Ko sva dospela do njih, sta optala vsak svojo puško, pobrala vsak svoj povezek, in v štirih smo trdnih korakov po strmo spuščajočih se okljukih veselo stopali v dolino.

X. Z GORE ZERMULE NA PAULARO

Na dnu prve čukle stoji planina Casera Coste de Crignis. Bila je še neobljudena, le na enem od stanov je star sirar zbijal in ravnal, ker blizu je že bilo Petrovo in je bilo treba pripraviti se za dogon živine. Ko je zagledal prihajajočo, res nevsakdanjo ekipo, se je zravnaval in priliznjeno ogovoril oba vojaka: »Hanno fatto buona raccolta oggi.«¹ Posedli smo mi štirje in stari nam je tožil svoje nadloge, da je v letih, ko že težko dela, pa modroval je s furlanskim pregovorom: »Se il giovin al savès, se il vecjo al podès, no sarès robe che no si fasarès.«² Bil je izkušen mož. V mladih letih je še z očetom hodil v tujino delat, oba sezona, kakor domala vsi odrasli moški iz dolinskih vasi, izseljenci za sezono, ki je bila kar ljudje pomnijo od pomladi pa do prvih dni meseca oktobra. Še o zadnjih lepih jesenskih dneh so se vračali domov, da ženam pomagajo pri spravljanju bornih pridelkov.

Tile iz teh krajev so hodili po svetu kot krožni prodajalci, kramarji, »crámars« je rekel priletni mož. Na daleč pa so sloveli dolinci in zlasti oni iz krajev naprej od Paulara, tisti iz doline Pontáiba, kot izvrstni, neprekosljivi smolarji, trementináí, chei da pèule, foraláris.³ Veliko so jih najemali na delo po bogatih

¹ Danes pa sta opravila obilno žetev!

² Če bi mladi znal, če bi stari mogel, nobena reč bi ne bila neizvedljiva.

³ Trementina = smola od iglavcev, posebno macesnova smola. Trementinálo = smolar. Chei da pèule = dobesedno: tisti od smole (ital. pégola, furl. pèule = smola). Foraláris = ital. forare, furl. fora

macésnovcih Koroške in Štajerske. Naš planšar se je spominjal nekaterih krajev, imenoval nam je s svojstveno izgovorjavo Friesach (Breže na Koroškem), Zeltweg, Wolfsberg, Murau, Judenburg. Nekateri so hodili smolarit kar daleč od doma, v Rusijo. Do prve svetovne vojne jih je veliko bilo tam na delu. Tudi možakar tu na planini je delal v Rusiji. Pravil nam je in slišal sem tudi od drugih Karnjelov, da se jim je dobro godilo v Rusiji, kjer so z njimi kakor nikjer drugod lepo ravnali. Ko je izbruhnila vojna, so jim za povratek v domovino dali zastojsko vožnjo do državne meje. Mož s planine, takrat v najlepših letih, se je z Urala peljal po Rusiji z vlakom do Črnega morja, od Odese pa s parnikom v Italijo. Vneto nam je pripovedoval o življenju tistih časov.

Soldatoma se je nekoliko mudilo in po prizninem pomenku smo odrinili naprej. Steza je na dolgo prečkala proti zapadu hudo rebrnat, vendar sončen in bujno cvetličnat svet. Mi poznamo domače cvetlične vrtove, čez vse lepi so v juniju oni po Črni prsti, na Begunjščici, na rateških Trebižah ter tam gori po Lomičih, pa na Soriški planini in po strmih travnikih nadnjo do vrhov Lajnarja, Slatnika in Možica. A kaj bi naprej našteval, saj se mesec imenuje rožnik in so takrat, koder rastejo, rože v najlepšem cvetju. Tako sem tudi od tod, s strmih karnijskih pobočij nad Paularom, polnih bogatega, očarljivo pisanega cvetja, domov prinesel prav sladek in neminljiv spomin.

Po tistih cvetočih strminah smo se spustili v globoko dolino Prabon.⁴ Onstran potoka je sredi prostranih senožeti ob samotni komar-

Val Dolce in Gora Zermula Foto dr. L. Bellavitis

nici šumljal izdaten izvirek. Vesel sem si z dvema, tremi prgišči hladne vročnice omočil že dosti osušeno grlo. Hkrati sem še občudoval široki razgled, ki se mi je od ondod na vse strani bogato odpiral. Za Predolino se je mogočno razkazoval veliki Zuc del Bóor, a na jugu se je izrazito postavljval visoki Monte Sernio. Onstran Paularske kotline stoji kakor ogromen oltar, s svojimi belimi stenami in skalovji ima sèm gor obrnjeno svoje zares veličastno lice. Desno za njim je videti prelepi, značilni stožec gore Amariane. Človek obstane tamkaj, zamaknjen v spoštljivem občudovanju.

Potem je šla steza skozi močno poraščen smrekov gozd, a niže spodaj, izven smrekovja, smo že bili pri zgornjih stanovih razsežne planine Battaia. Čeznjo navzdol se vije v velikih ovinkih dober kolovoz, očiten ostanek trdne vozne ceste, ki so jo bili zgradili v času prve svetovne vojne za dovažanje materiala na fronto. Reber se niža v dolino prek sončnih, vse zelenih gredastih ravnih, tam je *Rávinis* (901 m), skromno planinsko naselje. Po oblastih kopah je na dolgo in široko med seniki in stanovi raztresenih veliko revnih vaških bajt. Med pašniki in senožeti je tod že videti s slabimi njivami obdelan svet. A vse naokoli se v očarljivi barvitosti razteza nepopisno lepa, čez vse mikavna gorska pokrajina. Pred borno kočjo stojita zgovorni sosedi. Čudna se jima je zdela naša četvorica, obo-

(luknjati, vrtati), ital. lárice, furl. lárís (macesen), torej tisti, ki luknja ali vrta po macesnih. Furlani so povzeli izraz iz nemškega Lärchenbohrer.

Za pravo domovino teh smolarjev velja Treppo Cárnico (furl. Trep di Cjargne), čeden kraj sredi med Paularom v dolini Chiaršò in Paluco (Paluzza) ob sovodnji potokov Pontáiba in But. Ob dobrih zaslužkih so si smolarji doma zgradili lepe hiše. Oni iz sosednjih dolin, ki nimajo takih, se jim zavidljivo rogajo: »ciáses c' a násin di pèule« — hiše, ki po smoli smrde.

Za krajevno ime Treppo (Trep) dopuščajo možnost slov. izvora, »protoslavno« se piše. Vežejo ga z drugimi imeni, tudi z imenom Tröppolach (Dropolje v Ziljski dolini), pa menijo, da utegne takšen naziv pomeniti središče, travnik, breg, padanje pobočja, tudi topol, z vodo bogat kraj, sadovnjak ali stezo. (Don Santo de Caneva v zborniku »Trep di Cjargne«, XXXIX Congrès de la Sozietát Filologiche Furlane, 16. 9. 1962, str. 6—7.) V isti publikaciji piše isti avtor, da so ali da utegnejo biti slov. izvora tudi imena drugih ondotnih vasi in voda, kakor Rivo, Timau, Cleulis, Casteons, Centa, Ligosullo, Pontaiba, Sovandri, But. (Ravno tam, str. 18—19.) Zaradi imena Timau gl. PV 1961, str. 487, op. 7, ter imena But tudi PV 1961, str. 490, op. 11 in PV 1964, str. 249, op. 9.

⁴ Pra bon, ital. prato buono = dober travnik.

rožena financarja pa midva s Stankom turističkovskovo opravljena. Eno od ženščin sem slišal pomilovalno zavzdihniti: »Puars todèscs« — Nemca, ubogi siroti. A ona druga komentira neučakljivo — tihotapca bosta, cigarete, saharin... Sardinca pa začeta nad ženskama vpiti, da bodita do tujcev spodobni, naj se ne vtikajta v vsako reč brez potrebe. Nama sta na ves glas pripovedovala, da so tod ljudje zelo nazadnjaški, brez omike in še naprej take vesti.

Ondod je vsakdo Nемеc, po furlansko todèsc, če je mestno opravljen, in posebno tisti, ki hodi z nahrbtnikom na plečih ali kar z naktaknjenimi naočniki okoli. Če je povrh tega še plešast, potem pa celó. Na videmskem gradu, slavnem ciastèl de Udin, sem se pripravljaj, da napravim posnetek. Blizu stojita čedni dekletí. Eno od njiju je očitno popadla nevolja in na glas se je v beneščini kar takele znebila: »Sti stupidi de tedeschi, tuto i devi fotografar!«⁵

Tako smo končno dospeli v dolino do steka dveh potočkov. Čez prvega je bil speljan starodaven, obokast, v črnem kamnu most. Od tega mostu se je začela lepa cesta, ki je šla naprej po dolini in so bile od ondi že videti prve hiše Paulara, največjega in najimennejšega ondotnega kraja. Dosti je bilo še dne, ki je bil jasen in topel. Pri kraju pod mostom je bil precej velik vèren, pa je naju čista, dosti globoka voda neznansko zamikala za

svežo kopel. Financarjema sva vprašujoče pomežiknila, prijazno sta prikimala oba. In s Stankom se pod mostom urno slečeva pa smuk oba v hladni vrij. Vojaka naslonita puški na zid in sedeta nanj potrpežljivo.

Midva kopavca sva že bila na pol napravljena, ko se tam prikaže s kolesom fantè. Vidi tele ljudi na mostu, dva v uniformi ter dva v civilu, zajaše bicikel in kakor ponorel zdirja v vas.

Tedajci je prišlo nekaj čisto nepričakovanega. Mi štirje se lagodno pomičeno po cesti naprej, ko začne nam naproti iz vasi lesti velika množica ljudi. Ženske in otroci. Kaj se je neki pripetilo? Kolesar je bil v kraju razglasil senzacijo, nakar so se ljudje naglo skupaj zgnali, kar jih je bilo doma. Vse je bilo na nogah, pa hajdi da vidimo, kaj se tam čudnega godi. Financarjema je šlo zdaj zares, hkrati sta se obe puški zravnali, a midva s Stankom, kaj sva mogla drugega, v usodo vdana sva brez posebnega strahu stopala po cesti naprej. Kakor na komando se je sam od sebe razvil sprevod. Midva civilista spredaj, za nama oba financarja v predpisani sodlaški drži, zadaj je krevsalo od večnega dela zgarano, z dolgočaseno, samo velikih stvari željno furlansko ljudstvo.

Spotoma so se še drugi uvrščali v nenavadni pohod. Vse vprek so padale opazke in razlage. Kar šumelo je od glasov, vsaka je hotela povedati svoje. »Puars diàuls«,⁶ nič drugega

⁵ Po naše: Ti trapasti Nemci, da le morajo vse fotografirati!

Beneščina, ital. veneziano ali vèneto = beneško narečje, ki se govori v številnih glasovnih, morfoloških in slovskih odtenkih ali variantah na Beneškem, na Tržaškem, v Istri, od Benetk naprej še daleč na zapad. V Vidmu, središču Furlanije in furlanščine, se že redkokdaj sliši govoriti po furlansko. Čedalje bolj se ljudje in zlasti tisti, ki se nosijo po mestno, sporazumevajo »in vèneto«, v beneščini, beneškem narečju, ter ostaja furlanščina le še jezik nižjih stanov, če jih hočemo tako imenovati. Te spremembe so zaznatne tudi v drugih, posebno večjih krajih Furlanije. Pogosto pa se takole sliši: starši med sabo »in vèneto«, z otroci pa »in lingua«, kar pomeni v knjižnem (pisnem) jeziku. Ta navada se je tudi v Trstu in verjetno še drugod na območju že zelo udomoločila.

Ko sem v času prve svetovne vojne, fronta je bila na Piavi, krožil po ravninskem svetu pod krajem Karnijskih ali Clautanskih Predal, med vodama Li venza in Cellina, se je ondad po furlansko govorilo. Večino prebivalstva so zaradi vojnih dogodkov preselili na jug, vendar kar jih je ostalo doma, sem jih slišal govoriti samo furlansko. Tako v krajih Sacile, Polcenigo (Polšnik), Budola, Aviano, S. Quirino, Pordenone, Sclavons, Cordenons, Chions. Ali vse ondad danes nihče več ne zna furlansko, povsod se govori veneto (veneziano), a v meščanskih plasteh še raje »in lingua«. Zlasti v Pordenonu, ki se je od tahratnega neznanega trga razvil v veliko, lepo, sodobno urejeno mesto, pomembno industrijsko, trgovsko in kulturno središče obsežne pokrajine. V višini Pordenona je današnja meja med furlanščino in beneščino nekako reka Tilment (Tagliamento).

Za vzhodnim krajem Furlanije, v Beneški Sloveniji, pa se stvari takole razvijajo. Nad Tarcentom je vas Mala Mažerija (pod fašizmom se je človek opogumil in z nerodno roko k italijanskemu krajevemu imenu »Malamaserie« na zid začrkal: velika mižerija), še više, vrh brda, je Stela, skup treh zaselkov, od katerih je največjemu Borjanci ime. Po samih podatkih v za nas zelo zanimivi in poučni knjigi »Guida delle Prealpi Giulie«, od Olinta Marinellija (Videm, Società Alpina Friulana, 1912, str. 164, 431, 432) so bili Mala Mažerija, Stela — Borjanci in sosedni zaselki še v začetku našega stoletja slovenski. Stela je takrat štela 476 prebivalcev. Po zadnji vojni jih je po uradnem štetju imela še 142. Ondan sem bil spet tam, prelepi in sila zanimivi so ondodni izleti, in sem v Borjancih spoznal, da je v vasi samo še kakih 50 prebivalcev. Slovensko ne zna več nihče. »Starši pa, oni da, oni so govorili kakor vsa vas samo slovenski,« mi je na vprašanje po italijansko odgovorila mlada žena. Bil je lep aprilski dan. Utrgal sem trobentico in jo pokazal trem mimoidočim čvrstim, postavnim mladeničem, češ kako tej rožici tukaj pravite. Oni trije, domačini, slovensko ne znajo, pa brez pomisleka reko: »Po italijansko so primole, po furlansko jim pravimo peucices«, tako bi se beseda po njihovo zapisala. Jaz porečem: pevcice, v množinski obliki s furlansko končnico seveda pevcices. (Izraz pevcica za primulo acaulis ima tudi Pletersnik). Iz Stele se je v davni dni kdo preselil sèm čez mejo, z njim je na Kobariškem zaživel rod z družinskimi imenom Stelin.

⁶ Puar, plur. puars = reven, ubog. Diaul, plur. diauls, diaur = vrag, hudič. Furlani pravijo »puar diaul« (Italijani »povero diavolo«) v našem smislu: uboga reva, uboga para.

ni mogla izreči človekoljubna zdihovalka. Na štepihu sva se s Stankom napila vode, saj nama ni kazalo osušenih jezikov stopiti pred sodbo. Srenja se je ustavila okoli vodnjaka, tedaj sem šepastega očanca slišal izreči sentenco: »Io non vorès iesi in tai lors pans...«⁷ Na majhno dvorišče pred tisto komando se je nagnetlo ljudstvo, da ga službujoči vojak ni mogel razgnati. Na vratih se je prikazal častnik, mlad drobnjakič, ko sklednik suh,⁸ Piemontez, zgovoren, lepih manir. Vstopila sva, velel je nama sestti, tudi kava je bila kmalu na mizi. Bil je ves goreč za gore, o njih se je brž razpredla beseda. Ostrmel je ob najinem poznavanju alpskega sveta, tudi tistega, ki nas je tamkaj obdajal, in ves zamaknjen je naju poslušal, ko sva mu pripovedovala o lepota naših planin. Govorili smo o zaščiti planinske flore, o nji tiste čase v Italiji še ni bilo predpisov⁹, in tudi za krajevno imenoslvsje, posebno za toponime v obmejnem pasu, se je mladi oficir močno zanimal.¹⁰ Pri rokah je imel kupe papirjev, tiskane in pisane stvari, in sproti si je zapisoval, če je od naju kaj novega slišal. Dobro je poznal vzhodne Karnijske Alpe, nekaj časa je služboval na Trbižu, in iz njegovih beležk sem v svoje veselje izvedel, da je izvirno ime travnatega in gozdnatega hriba nad Tabljem in Depaljo vesjo, ki so ga pisali Kronalpe, dokler je bil v Avstriji, in mu pravijo, odkar

teče čezenj državna meja, tudi Monte Corona, da je torej njegovo domače ime Koren.¹¹

Tam sem še videl zapisano tole zgodbo iz dépaljskih krajev, s hribovitega sveta pod Korenom. V starih časih je prebival v Flikerjevem grabnu¹², v globokem tolmunu, povodni mož. Požrl je vsakogar, ki se mu je približal. Kadar koli se mu je zdelo, naredil je povodenj. Brezmejna je bila njegova moč. Pa je prišel tja divji mož, še strašnejši, groznejši od onega. Divji mož je bil že uničil vso Kanalsko dolino in si je hotel podjarmiti le

¹¹ »Monte Koren« je imel častnik zapisano v svojih zapiskih. Očitno so Italijani prevedli svoje ime Monte Corona iz nem. Kronalpe, ker če bi bili od kraja imeli pred očmi izvirno, tj. slov. ime Koren, bi ga bili prestavili kakor prestavljajo vse naše Korene za »Corno«, Koren — Kronalpe — Monte Corona, 1832 m. Južno pod njim, na ital. strani, je lepa, zelena planina, pišejo jo Alpe Corona, prej Kronalm, 1874 m. To višino zaznamuje Castiglioni, n. m., str. 357. Drugače so imena in kote na tem področju po zemljevidih in v slovstvu neenotni. Sam Castiglioni piše ravno tam, str. 662: »Alpe Corona (Malga Cerchio) m 1661.« Prim. Koren v Kamniških planinah, triangul. kota 1999 m. Razgledna planja »Na Korenu«. Dolec »V Korenu« s pastirskim stanom (avstr. spec. ga piše »Kurent«), en meter je višji od navedene planine Alpe Corona. Korenov vrh, 1346 m, južno od Depalje vesi, že v območju zap. Julijskih Alp.

¹² Za Flikerjev graben gl. PV 1960, str. 596.

Planina Casera Roncada (Val Cimoliana)

Foto dr. L. Bellavitis

⁷ Tako pravijo Furlani. Po italijansko se fraza glasi: Io non vorrei essere nei loro panni. Furlanski pan, italijanski panno = sukno, množ. pans, panni = obleka. Mi pravimo takole: Ne bi bil rad v njihovi (njuni) koži.

⁸ Reklo »suh ko sklednik« za označbo suhega človeka, suhača, sem pobral pri ogledarjih v Notranjskem Snežniku. Sklednik ali sklednjak, sklednica = kuhinjska naprava za hranjenje skled, kuhinjske posode.

⁹ Videmska pokrajina je izdala za svoje območje odlok o zaščiti gorskega rastlinstva v decembru 1964. V odloku je naštetih 20 ali 21 species.

Sicer so tu in tam sporadično izdajali predpise o zaščiti planinske flore. A ni bilo enotnosti v pogledih na te stvari. Ze l. 1896 je izšel v Avstriji na predlog deželnega odbora takratne dežele Gorjsko-Gradišanske zakon, ki je veljal samo za to deželo in določal zaščito samo ene rastline, pečnice ali očnice (gnaphalium leontopodium). V italijanskem besedilu zakona je rastlina imenovana »bianco di roccia« — belo na skali. Od cesarja podpisani zakon, ki je bil po vseh nadrobnotih vzorno stiliziran, je predvideval kazni za kršivce, globo od onega do 10 goldinarjev, o ponovitvi do 50 goldinarjev, v primeru neizterljivosti za ustrežno dobo zapor, in zaplembo nabranega cvetja. Globe so se stekale v blagajno za podpiranje revnih tiste občine, v kateri je bil grešni nabravec zasačen. Za izvajanje zakona sta zadolžena ministra za kmetijstvo in za notranje stvari.

¹⁰ Po prvi svetovni vojni so prišli Italijani na sever v gorska ozemlja, ki so prej pripadala Avstriji. Zemljevidi so imeli dotlej nemška, večidel iz slovenskih prevedena krajevna imena. Italijani so hiteli toponime v novem obmejnem pasu po svoje prirojevati. Kazalo je, da je imel tudi častnik v Paularu nalogo, da na tem polju deluje.

še povodnega moža. Z njim se je vrgel v boj, čez vse krvavo sta se ravsala, nazadnje sta mrtva obležala oba. Pokopana sta južno od vasi, »Crei« pravijo tistemu mestu.¹³ Še dandanašnji se vidita grobova v dveh gričkih nad Jamo. (Po drugi pripovedki pa je eden od teh dveh gričkov Atilov grob.)

Pod Korenom vrh navpične stene nedaleč od planine Koren živijo bele žene. Ko se zgodi kakšna nesreča, počno plesati, tuliti, vpiti. Spuščale so se že tudi v dolino in še dandanes pravijo Skedenj tistemu kraju, kjer so se ljudstvu pokazale. Dobrim ljudem so svetovale, kdaj naj sejejo, kdaj koruzo žanjejo, kdaj naj to store ali ono opustijo. Ne čuje vsakdo njihovih krikov. One govore samo dobrim ljudem, le njim napovedujejo, če ima priti dobro ali zlo. Ne sliši jih vsakdo, ki leze v goro Koren, ne slišijo jih tisti, ki niso dobri. A je resnica, da kadar jih je slišati dol v vas, se bo gotovo pripetila velika nesreča. Kakor je doletela Jakoba Česka, ki je na praznik šel kósit, pa ga je zato smrt pokosila. Svarila belih žena so slišali v dolini dva dneva prej, tretji dan je Česk prečil skalnato stezo in v ključih strmoglavil čez skale v prepad. Tistim ključem še danes pravijo »Jakobovi ključki«.¹⁴

O teh rečeh smo se razgovarjali, tudi kakšno stvarco proučili. Še o izvoru imen Karnija, Carniola, Karni, Karnjeli je bila beseda.¹⁵ A medtem se je dan že nagibal h koncu, prišel je čas, da sva se od ljubeznivega oficirja z zahvalo poslovila.

Ljudje pred hišo so bili prikrajšani za svoja pričakovanja in so se mrmraje razšli. V čarobni lepoti gorskega sveta je šlo sonce za visoke Sappadske Dolomite v zaton. Počasi je Monte Sernio po svojih stenah menjaval barve, a še naprej je bil velik, imeniten, veličastno obvladujoč vso pisano, izredno lepo pokra-

jino. Po vseh straneh gre svet v višine, povsod teko planinske vode, po strmih bregih se v živem zelenju širijo pašniki in gozdovi, se belijo značilne karnijske vasi, zaselki in seniki. Glavni kraj je Paularo, stoji na reki Chiarsò (furl. Čharsò), v sončni dolini Canal d' Incaróio (furl. d' Inchierò), ki jo krijejo Zermula na severu, Sernio na jugu ter po straneh še druge, prav lepe in obiska vredne gore. Ta svet imajo za srce Karnije, za njeno prapodobo. Tudi njegovo ljudstvo je pristno karnijsko, ki se znatno razlikuje od prebivalstva sosednih dolin. Pišejo, da je Paularo najbolj mikavno, najbolj privlačno središče vse Karnije. V samem kraju je nekaj starinskih palač, zidanih v značilnem slogu, in podrtin od gosposkih stavb iz 15. stoletja, kar kaže, da si je kraj že pred mnogimi stoletji za letovišče izbiralo furlansko plemstvo. Danes se tamkaj ugodno razvija turistovski promet, tudi zato, ker je Paularo na glasu kot eno najpripravnějšíh izhodišč v Karniji za številne planinske izlete in gorske ture.

Po vseh doživetjih dolgega dne sva se s Stanikom dobre volje razpravila in z užitkom legla na rahlo poslano lúbnico, odlično, na svetu najmekkejše, najbolj voljno, furlansko ležišče. Mesec je s fantastičnimi potezami risal po belih stenah gore Sernio. V mlaki za hišo je z izbranim sporedom v izvrstni zasedbi glasov koncertiral krajevni žabji zbor.¹⁶

XI. VRNITEV ČEZ TURJE IN PREDOLINO

Vstala sva s prvim svitom, se urno napravila in čvrsta shitela v rosno, sveže junijsko jutro. Vreme je nama streglo po vseh željah in čez vse prijetna je bila jutranja hoja po poti sredi visokih gora in zelenih planin. Tam kjer se potok Mueia izteka v Chiarsò stoji na pisani gredini Dièrico (furl. Geri), zanimiva, značilna karnijska vas. Potem se dolina zapre, pod cesto se voda šumno peni skozi temne tesni, in kmalu se nama pokaže znameniti, za čudo lepi slap Lambrugno (furl. roe di Salin), ki pada z navpičnih pečin prav na kraj pota in se njegova voda odteka pod cestnim mostom ter se po kratkem toku izliva v reko Chiarsò. Tam blizu je Salino, starinska, slikovita karnijska vas v vznožju temnih

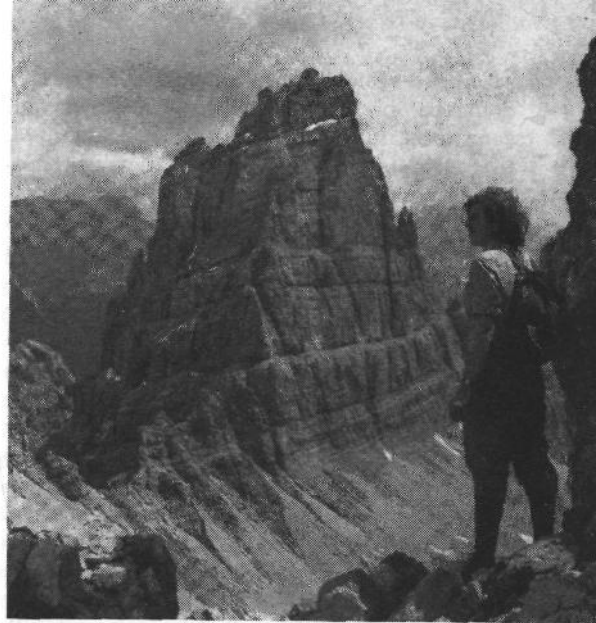
¹³ »Crei« je bilo zapisano v ital. besedilu. Bo pač Kraj, ko se »kraj« sliši le v izgovorjavi domačinov.

¹⁴ »Le svolte di Giacomo«, sem videl pisano v ital. zapisu. Virov teh zgodb nimam v spominu. Verjetno gre tudi tu za »Spomine«, ki jih je pisal domačin, Kanalec Kovač. Gl. PV 1964, str. 254, 345 op. 50).

¹⁵ Nekateri viri, ki se bavijo z etimologijo teh imen, so navedeni v PV 1961, str. 493, op. 21. Literatura o tem vprašanju je izredno bogata. Naj se tu še omenijo Giov. Marinelli: »Le Alpi Carniche«, Bollettino del CAI, 1887 — XXI, str. 72—154 (zelo zanimiva, globoko zajeta znanstv. študija z izčrpnim navajanjem virov in slovstva); Isti: »Guida della Carnia«, Videm, SAF, 1898, str. 3 isl.; S. Rutar: »Zgodovina Tolmiskega«, str. 19; Avgust Pirjevec: »Levstikova pisma«, Slov. Matica 1931, str. 325—326; Tuma v PV 1934, str. 203; dr. Petar Skok, n. m. str. 174; France Bezljaj: »Slovenska vodna imena« I, str. 299—300; isti v: »Naši Sodobnosti« 1958, str. 693; Enciclopedia Italiana Treccani, 1931, IX, str. 99—103.

¹⁶ Ponekod na Furlanskem pravijo znanim dvoživkam še dandanašnji sabe ali save ali saf (izg. žabe, žave, žaf), piše dr. Petar Skok, n. m., str. 190.

gozdov, kakor lastavičje gnezdo prilepljena v strme rebri nad debrjo divje šumeče vode Chiarsò. Tam še veljajo starodavni običaji. Imajo navado mrtveca obupati v težke, svojevrsne cokle, ker pravijo, da ga čaka dolgo potovanje. Ko ga nesejo v cerkev in na pokopališče, ga ljudstvo in zlasti ga ženske, žalovavke, z glasnim jokom in tožbami objokujejo, ga hvalijo za njegove zasluge, prosijo ga, naj na onem svetu pozdravi to in ono dobro dušo. V starih časih so mrliča objokovali z besedilom v verzih, kar se še dandanašnji tu in tam dogaja.¹⁷

Skrbina – Forcella del Campanile

Foto dr. L. Bellavitis

A midva s Stankom nisva prišla v Salino, ki spada še v občino Paularo, mrliča kropit. Namen sva le imela tamkaj obiskati Gasparijeve, očetno hišo našega akademskega slikarja, prijatelja Maksima Gasparija. Bilo je še zgodaj, vendar sva našla že vse pokonci. Mlada žena je prišla iz hleva z molznikom mleka. Vprašala sva jo za Maksimovo sestrično, koj jo je poklicala: »Agne Pepa,« teta Pepa (tj. Jožefa), pa se je prikazala priletna, prav čedna, kakor Maksim okretna, živahna Karnjela. Mlada je iz molznika napolnila čepo mleka, jo pristavila in kmalu sva s Stankom, še tešča dotlej, imela na mizi dober in izdaten zajtrk. Pogovarjali smo se o Gasparijevih, o Maksimovem očetu, njegovih bratih, o Karnjelih, razseljenih po tujem svetu, o Ljubljani in Jugoslaviji, o minulih in sedanjih časih. Kar težko sva se poslovila od dobrih ljudi, a bil je že čas in dolga je bila pot, ki sva jo imela še pred sabo.¹⁸

Pod Salinom više romantičnega mlina je most čez Chiarsò, onstran vode sva hodila za krajem gozda mimo stanov, Diðor po imenu, do brvi na potoku Mueia. Čeznjo sva prišla v Faül, reven zaselek, ali kako pisan je plininski svet, ki popotnika ondod obdaja! Čez Rio Sec v zarezani dolinici ni bilo treba ne mostu ne brvi, imenu zvest bil je suh.¹⁹ Zdaj planina Chianaipade (1234 m). Prišla je nama je šla steza v nerodnih okljukih po rebrih navzgor, vije se dalje v smrečnatem pobočju gore Monte Chiastillirs in pripelje skoro po ravnem v ozko, zeleno sleme med potokoma Turje na severni ter Chianaipade na južni

strani. Tam gori stoji velika, lepo razgledna prav za kratek, a prijeten odpočitek.

Željno so se na vse strani pasle žive oči. Mimo gosto poraščene gore Monte Zouf je šel pogled na svetlo Paularsko kotlino, tja dol je objemal nešteto vasi in zaselkov. Zelo po svoje zvenijo njihova imena, kakor Chiàulis (Ciàulis), Trelli, Villamezzo (Vile di miez), Villa-fuori (Vile di fûr), Misincinis, Casaso (Chiasàs). Tudi Sclavagnescis je tamošnjemu kraju ime.²⁰ Še dlje na zapadu se v soncu leskečejo vode, tam je Paluzza, cestno križišče, lep in čeden letoviški kraj, pod njim se v reko But, po domače Flum, izteka potok, pravzaprav hudournik Pontáiba. Tudi v tej dolini so številna naselja, za njeno središče velja Treppo Cárnico, spomina vredni so tamkaj še Zenodis, Siaio, Tausia in Ligosullo, vsi lepi, danes že upoštevani izletni kraji v zelo barviti karnijski pokrajini. Ligosullo stoji na visokem in je najredkejše obljudena občina v Karniji, ako ne v vsej videmski pokrajini. A ima krasno lego in je že pod kraj prejšnjega stoletja slovel za svojo čistočo (že tiste čase so bile vaške ceste vsako nedeljo pometene), za značilno arhitekturo svojih poslopij in prirodno vljudnost svojih prebivalcev. Prav Ligosullo je bil oddavnej na glasu, da hodijo domala vsi njegovi odrasli moški v tujino na

¹⁷ L. Gortani v knjigi G. Marinelli: »Guida della Carnia«, Videm, Società Alpina Friulana, 1898, str. 136–137. Tam je objavljenih nekoliko žalovavnih spevov. So zanimivi.

¹⁸ Gl. PV 1961, str. 489. Gl. tudi Milko Matičetov: »Un pittore sloveno di origine friulana Maksim Gaspari«, Izvleček iz »Ce fastu?«, XXX — 1954, št. 1–6, Videm, G. B. Dorettili, 1955.

¹⁹ Rio = potok, furl. sec, ital. secco = suh.

²⁰ Tuma v PV 1934, str. 76; dr. Petar Skok, n. m., str. 188.

sezonsko, večidel brusasško delo, kot brusarji, doma pa opravljajo po stari karnijski navadi žene težka in najtežja dela. Tile iz Ligosulla, in to se šteje za posebnost krajevnega prebivalstva, pa se v času košnje in žetve vračajo domov strpinčene žene izlasit.²¹ Ligosullo je znan tudi po svojem rojaku, pesniku Nicola-Jacopo Craighero, ki je — Karnjel, Furlan — živel v Nemčiji in po nemško pesnil pod psevdonomom Nicolas.

Konec srednjega veka so uredili občine in jim dali naziv »Comuni«. Treppo Carnico, Ligosullo in ostali trije prej imenovani kraji iz doline Pontáiba so dobili značaj in veljavo komunov, samostojnih občin z lastno samoupravo. Občino je upravljal župan, meriga, po furlansko »marije«, ki sta mu stala ob strani dva porotnika, giurati, pecòi. Vse tri funkcionarje je volila srenja, se pravi zbor družinskih poglavarjev. Srenja se je sestajala med božičem in novim letom na vaškem trgu, o slabem vremenu pod obokom, značilnim »voltom« v tistih časih zidanih hiš. Na zborovanju je meriga predal občinsko blagajno na novo izvoljenim funkcionarjem. Ni bilo v navadi, da bi se kaj zapisalo, brez posebne oblike je prešel iz ene roke v drugo lesen zaboj, ki so bili v njem shranjeni občinski denar in papirji. Ta zaboj se je imenoval »la cassa del ben comune«, skrinja občinskega premoženja, imel pa je troje različnih ključavnic, trije funkcionarji so doma držali vsak svoj ključ. Tako je bilo mogoče odpirati skrinjo le, če so bili skupaj vsak s svojim ključem vsi trije. Ob taki proceduri je bil sleherni sum nemogoč.

Načeloma so se upravniki menjavali vsako leto, ker so je ljudstvu zdelo naravno, da se časti in prav posebno bremena prevzemajo po vrsti od vseh občanov. Kolikor pa je imel meriga, župan, osebnega dohodka? Nič drugega kakor povračilo stroškov za pot v Tumeč na oljčno nedeljo, ko je šel tja v stolnico po velikonočno obhajilo. Tisti čas, o veliki noči, pa prav rado dežuje in se je včasih zaradi čezmernih spomladinskih padavin po številnih hudournikih sesul kakšen mostiček ali je

²¹ G. Marinelli: »Guida della Carnia«, 1898, str. 363. Ko že govorimo o težavnem življenju karnijskih žena, bi še omenil, da niso imeli turisti v klasični dobi alpinizma po furlanskih gorah nosačev za nošenje brašna ali prtljage. In tiste čase so s sabo jemali v planine zraven drugega še daljnogleda, busole, raznovrstne višinomerske ter druge instrumente, često tudi šotore, kuhinjske priprave in kdove še kaj. Ampak so onod ženske nosile in še dandanašnji tu in tam nosijo robo gornikom le nosače ali nosivke, trpežne in potrpežljive Karnjele.

voda odnesla ne dovolj trdno narejeno brv. Ob takšnih pripetljajih se je meriga seveda zamudil, vrnil se je kak dan kasneje z božje poti domov. Potni stroški so nekoliko narasli, plačevala je občina. In dobro ljudstvo, ko ni videlo župana vrniti se ob uri, je v strahu za stroške po vasi tavajoč vzdihovalo: »Mangie marije, paie comun!«²² S planine Chianaipade pelje steza skozi gosto zaraščen borovec. Za hosto je zmanjkalo pota, zadržal je v odprtem svetu in nama ni bilo težko z razgledovanjem pogoditi pravo smer. Šlo je v desno, preskočila sva Turje, tu skromen, a ljubek gorski potoček, potem sva našla stezo, ki naju je v številnih kljukah pripeljala v lep preval, Turje po imenu, s planino Turje v edinstveni legi.²³

²² Po naše: Kar jej, o župan, saj občina plača! Urbano Guerrino: »Treppo nella storia«, »Trep di Cjargne, XXXIX Congrès de Sozietât Filologice Furlane«, str. 4—5.

Razdalja Treppo-Tumeč je po današnjih cestah 17,5 km.

²³ Pravo Turje je preval, 1557 m, ki je dal ime še potoku in planini. Pišejo Sella, Forca ali Forcella di Turrièe, Turrièa, Turriela, Trujee. Marinelli je sprva pisal Turrièa, potem Turrièe in Trujee. Potok je Rio Turrièa, na avstr. spec. 1894—1877 Truje. Planina je Casera Turiea, na jugosl. spec. (dist G. Dravograd) Kazera Turje. (G. Marinelli: »Cronaca della Società Alpine Friulana«, II — 1882, str. 165; »Le Alpi Carniche«, Bollettino del CAI, 1887, str. 147; »Guida del Canal del Ferro«, 1894, str. 7; »Guida della Carnia, I. izdaja str. 334, II. izdaja str. 134—135.) V cit. razpravi »Le Alpi Carniche«, str. 75, piše Marinelli: Ture, Tauern starega Norika, zbujajo našo pozornost, ker beseda je prvotno pomenila toliko kakor pristanišče, gorski prehod, preval, predolina, škrbina ipd. Kasneje je dobila pomen gorske vrste na splošno, nazadnje pa tistega določene gorovja, ki ga poznamo z imenom »Tauern«. Tu se Marinelli sklicuje tudi na razpravi Wallmann: »Was versteht man unter Tauern« v »Zeitschrift des deu. u. österr. A. V.«, B I, 1869 do 1870, str. 442; Reclus: »Géographie nouvelle universelle«, Vol. VII, pag. 54.

Obširno in na več mestih se bavi z imeni Turje, Tauern ipd. znani etimolog Eberhard Kranzmayer (Ortsnamenbuch von Kärnten, I, str. 29, 38; II, str. 226, 231). V bistvu se zлага z Marinellijevo tezo, ko piše m. dr.: Občno ime Tauern pomeni po zdaj veljavnem besedju gorski prehod, preval, sedlo. Kraj z imenom »Tauern« ležijo vsi v gorskih ali cestnih prehodih. V domačih jezikih je v razvoju prišla v rabo beseda »Tauern« poglavito za globlje zarezane škrbine in prehode, in to ne le v samih Turah, Visokih in Nizkih, temveč še daleč stran od njih, pa citira Kranzmayer ob tem tudi Ossischer Tauern, slov. Turje, sloviti prehod z Vrbskega na Osojsko jezero. (Večkrat sem hodil onod, človek si na svetu ne more misliti lepšega izleta kakor je tisti tam gori, z Vrbe skozi Dvor, Gorenje Jezerce in Kostanje pa čez Turje (926 m) na Osoje. Kakšna škoda za lepo Koroško, za njen prelepi slovenski del, in škoda obenem za tiste naše ljudi, ki v avtobusih, z »izletniki« natlačeni, križarijo slepo po velikih cestah čudovite dežele, še zdaleč ne sluteč njene časi nekoliko odročne, a nikoder drugod videne čare.) Kranzmayer imenuje še kraje Pod Turjo (nem. Neuhaus) v podkloštrski občini, okraju beljaškem, pa Turje (Turia Wald) pri Kotmari vasi idr. Tudi ledinska imena so Turje, zelo razširjena posebno na Bolgarskem.

France Bezlaj (»Slovenska vodna imena«, II, str. 280) piše: »Gorovje Ture, nem. die Tauern, je splošno sprejeto predslavnski substrat.« Polemizirajoč s Kranzmayerjem pravi, da nemški avtor nima prav, ki tudi koroško Turje, nem. Turia

S Turja je samo četrť ure vzpona na goro Cullar, tudi Ciáf da l'Om imenovano.²⁴ Čeprav ne posebno visoka, nudila je nama obsežen razgled. Kdo bi naštel vse snežnike, ki jih je bilo videti v sončnem blišču na blizu in daleč. Triglav, Viš, Poliški Špik, Mangart, Prestreljenik, Kanin, Žrd, Zuc del Bóor, Sernio, Pramaggiore, Coglians, Visoke Ture, v Dolomitih Antelao in Pelmo — vse te in še sto drugih uglednih vrhov je bilo brez obotavljanja razločno spoznati. V nižini sta se svetlili staroznana dolina Avpa in prodnata reka Bela, njen gorenji tek. Resnično, lep dan je nama bil.

Z Moške glave sva sestopila v sončni, travnati preval Sella del Palon in čezenj skočila še na vabljivi Cuelmât²⁵, imenovan tudi Palòn di Liùs ali Palòn della Pradulina. Tudi ta vrh, na zapadni strani blaga vzpetina, ki pa pada na vzhodni po skoro navpičnih pečinah v dolinico Liùs (od tod ime *palòn*, kar pomeni zelo strmo pobočje), tudi on je na glasu zaradi velikega razgleda. Z njega sva se spuстила v Predolino²⁶, barviti predol v blaženem

miru, ki z borno stezico veže dolinici Turje in Predolino. Očarljiv je od onod pogled v divja ostenja bližnje gore Salinchiêt, ki padajo, vsa gola, v neznanskih strminah tja dol v dolino potoka Turje. Radostno se pasejo oči v sijajnem razgledu na Paularo ter številne vasi in zaselke, stotere staje in senike po bregih okoli njega. Za zelenimi hribi nad Paluco (Paluzza) se v daljavi belijo visoki Coglians, mogočna Creta della Chianevate — Kellerwand in malo niže stenasti, v mojstrski arhitekturi zgrajeni Sappadski Dolomiti.

Malo pod vrhom je v predolu široka planina, po današnjem imenu Casera Pradulina, s snažnimi stanovi in dobrim vodnjakom, takim z močnim curkom, kakršni so izvrstni, blagodejni studenci, postavam, pred Vodnikovim domom na Velem polju, v Lazu, domači planini, in še marsikod po našem ljubljenskem planinskem svetu. S hladno vrčnico sva se sredi toplega dne prav dobro poživila.

Wald, veže s »Tauern«. In dalje (»Kritične pripombe k avstrijskemu delu o koroških krajevnih imenih, str. 81): »Dass jedes Turje in Slovenien zu diesem vor-slavischen Stamm gehören sollte, das wird selbstverständlich kein Slavist anerkennen. Tur ist ja ein häufiges altslavisches Antroponym.«

Prof. Kos piše: »Ob starem potu, ki je vodil iz Mölltala preko Mallnitzer Tauern na Salzburgsko, je slovenska kolonizacija segla do kraja Mallnitz, ki ga je izvajati iz slovenščine. Starejše ime pred-slovenskega izvora zanj je »Tauern«, kraj se omenja s tem imenom že v drugi polovici 9. stol. Staro ime se pa za kraj ni obdržalo, ostalo je oznaka za pogorje (1072 »mons qui dicitur Türo«), medtem ko je kraju ostalo slovensko ime.« (Milko Kos v Geografskem vestniku 1932, str. 133.)

Gl. tudi Ing. Stanko Dimnik: »Gorsko ime Kuk odkriva zgodovino«, PV 1960, str. 212—213.

²⁴ Ciáf da l' Om = moška glava, 1764 m. Prvi pristopniki na M. Cullar E. Pico, Arturo Ferrucci in Giov. Ostermann, 22. 5. 1892. O tem piše E. Pico v »In Alto« 1892, str. 66: »Vrh gobe Cullar se imenuje tudi Palòn di Pradolina in Colmat, po starih zemljevidih Collaza.« Picova razlaga z imenom Palòn di Pradolina in Colmat za Monte Cullar je bila kasneje po drugih ovržena. Prvi pristopniki so zamenjavali imena. (Marinellijevi spisi »Guida della Carnia«, I. izdaja str. 334, II. izdaja str. 134 do 135; »Guida della Carnia e del Canal del Ferro«, 1924—25, str. 438; E. Castiglioni: »Alpi Carniche«, str. 334.) Gl. tu naprej.

²⁵ Cuelmât je domače, furlansko ime. Itali. bi se reklo Colle matto = nori hrib. Višina 1707 m. G. Marinelli omenja v »Guida del Canal del Ferro«, 1894, str. 7, Monte di Turrie, 1704 m. Očitno je imel v mislih prav tu imenovani Cuelmat (Palòn di Liùs ali Palòn della Pradulina).

²⁶ Piše se zdaj Forca Pradulina, Sella Pradulina ali Passo della Pradulina, 1483 m. Planina je Casera Pradulina, 1440 m. Nekako do prve svet. vojne so še pisali Pradolina, tako zlasti Giov. Marinelli v »Cronaca della SAF«, II — 1892, str. 165; »Bollettino del CAI« 1887, str. 147; »Guida della Carnia« I. izdaja str. 335, II. izdaja, str. 135; »Guida del Canal del Ferro«, 1894, str. 303 (»Il nome di Pradolina è di origine slava, predul. depressione«); »Guida della Carnia e del Canal del Ferro« 1924—25, str. 302, 438—439; Zeitschrift des deu. u. öst. A. V. 1898, str. 314.

Lastavičje gnezdo

Branko Komac

Zbudi me suvanje in medla, utripajoča svetloba. V trenutku se zavem. Pogledam proti vходу šotora. Boro že pripravlja zajtrk ob svetlobi sveče. Potuhnem se nazaj v spalno vrečo. Pa nič ne pomaga. Vstati moram. V mislih imam marsikatero krepko, toda oblečem se brez besed.

Jutranji obrok hitro pospravim in kmalu že hitiva ob prvi svetlobi dneva mimo postaje Montenvers proti ledeniku Mer de Glace.

Hladen vetrič naju na ledeniku dokončno prebudi. Jutro se je umaknilo dnevu in prvi sončni žarki so obsijali vrh Charmoza in Grépona. Vse kaže, da bo vreme držalo.

Pređen prideva na moreno ledenika Leschaux, morava preskočiti širok in dokaj globok ledeniški potok. Malo manjka, da z drugega brega ne zdrsnem v vodo.

Čez moreno drži dobro markirana pot proti koči Couvercle. Za markacijo služijo bencin-

V ledeni steni

Foto B. Komac

ski sodi ali kamni, obarvani rumeno in rdeče. Še na poti naju dosežejo sončni žarki. Srečava nekaj alpinistov, ki gredo od koč. Vračajo se v dolino. Kar ne moreva jih razumeti. Ko prideva zopet na led, malo počivava. Ob ledeniškem potočku se odžejava. Z zanimanjem si ogledujeva divje, razsekane grebene in vrhove. Seveda napraviva tudi nekaj posnetkov.

Hoja po spodnjem delu ledenika Leschaux je prijetna, saj razpok skoraj ni. Pred nama vstaja vedno mogočnejša stena Grandes Jorasses. Opaziva skupino kakih dvanajstih ljudi, ki jo mahajo naravnost proti steni. Čez čas se ustavijo, izvlečejo daljnogleda in začno opazovati Walkerjev steber.

Nekajkrat pretрга tišino nad ledeniki helikopter, ki obleti navpično steno. Ugibava, če so v njem turisti ali reševalci. Takrat je bil Walkerjev steber izredno obiskan, saj so bile tudi razmere izredne. Pozneje sva izvedela, da je ves ta hrup zaradi tega, ker sta slovita

Bonatti in Vaucher plezala novo smer — direktno na Pointe Whympfer.

Midva pa nadaljujeva proti najinemu prvemu dnevemu cilju Col des Hirondelles (3456 m). Naklonina se vedno bolj veča in tudi razpok je vedno več. Precej se zamudiva, ko iščeva prehode. Sprva se vzpenjava po desni strani, nato pa prečiva ledenik do vznožja stene Petites Jorasses in ob njej prideva do najvišje ležeče krajne poči.

Nad nama se boči navpična stena iz zelenega ledu. Buhl je plezal tu čez. Hvala lepa!

Odločiva se za klasično smer vzpona preko skalnatega stebra levo ledene pregrade. Toda najprej je treba čez krajno poč. Najdeva kar udoben prehod. Malo kobacanja in sopihanja, pa sva preko dvometrskega lednega previsa. Z ledu takoj prečiva v skale. Dereze romajo na nahrbtnik. Pljuneva v roke in se lotiva granita. No, pošteno naju razočara. Ne duha ne sluha o toliko opevani kompaktnosti granita, ki sva jo spoznala v Hudičevih iglah in v Allainovem grebenu Charmoza. Vse se maje in podira. Plezanje je sicer lahko, toda zelo nevarno, zlasti za drugega, ker se kljub največji pazljivosti podirajo celi skladi plošč. Na svoji koži spoznavava, da obstaja tudi krušljiv granit, ki je dosti hujši od svojega apneniškega brata.

Po tretjem raztežaju se na varovališču ozrem okoli sebe. »Hudiča, kaj pa je z vremenom?« Z vseh koncev so se privlekle črne megle. Arête des Hirondelles (Lastavičji greben), ki poteka od sedla do prvega in obenem najvišjega vrha Grandes Jorasses — P. Walker, je že ves v oblakih. Tudi Walkerjev steber začno ovijati megle. Zaslišiva vznemirjene glasove. Trda jim utegne presti.

Midva pospešiva in ob treh sva na sedlu. Sama siva kaša okoli naju. Kaj sedaj? Spominiva se Nadjinega nasveta, naj sestopiva na italijansko stran do bivaka Gervasutti, če bi se vreme podrlo.

Ne premišljujeva dosti. Ogledava si še sveže sledove v južnem snegu in se po njih zapodiva navzdol. Ko slediva gazi, ki se vijuga med razpokami, že začenjava sumiti, da sva na napačni poti. K sreči se megle za trenutek dvignejo. Globoko pod seboj, na spodnjem položnem delu ledenika opaziva skalno gmoto in na njej sivo liso. Bivak. Oddahneva se; pot je prava. Hodiva sem ter tja in gor in dol preko snežnih mostov in skačeva čez razpoke. Megla se gosti. Končno se ledenik položi in umiri. Obstaneva pod skalnim otokom. Začne

pršiti. Malo plezarije, pomagava si z debelim, preperelim konopcem in že si na polici ob bivaku snemava dereze. Butneva v zavetišče. Nikogar ni. Zavaliva se na ležišče. Čez četrte ure se ulije kot iz škafa.

Dež ne pojenja, med kaplje se začno mešati posamezne snežinke. Zgoraj torej sneži. In lep načrt — prečenje Jorassov gre po gobe. Storiva, kar pač moreva — poskrbiva za želodce. Žalostno ugotoviva, da sva sol pozabila v taboru na Montenersu. Tako le s težavo — čeprav čez dan nisva nič jedla — pogoltneva ovsene kosmiče.

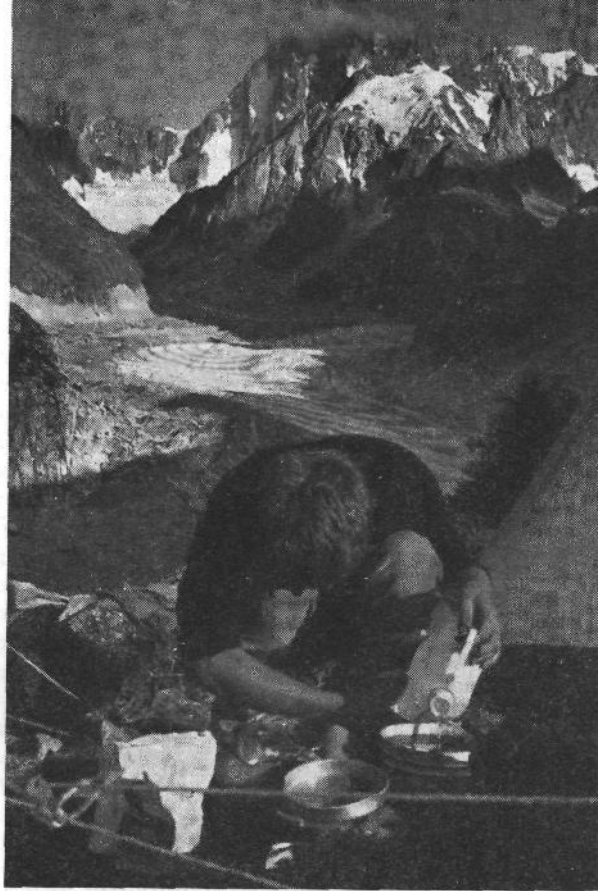
Enakomerno bobnenje dežja po strehi ne vzbuja upanja v izboljšanje vremena. Zato si na karti ogledava sestop v dolino, kajti v neurju naju ne mika povratek čez sedlo. Dolgo si ne beliva glave; že pred šesto naju uspava tipkanje dežnih kapljic ob pločevinasto streho bivaka.

Za centralnoalpske pojme se zbudiva precej pozno, še vedno pa dovolj zgodaj za pot v dolino. Ne pada več, še vedno pa je oblačno. Med zajtrkom in premišljevanjem, »kaj čmo storiti«, se počasi zvedri. Brž spravliva stvari skupaj in zapustiva prijetno zavetišče. Pred nama je spet vzpon na Col des Hirondelles. Šele sedaj vidiva, kako je razbit ledenik Frébouzie, po katerem sva včeraj s tako ihto sestopala. Včerajšnja sled je dobro vidna, čeprav je ponoči zapadlo za ped južnega snega. Gaz je prav drzno speljana med razpokami. Še čudno, da ni včeraj kdo od naju izginil v ledu.

Sonce neusmiljeno žge. Toda z jugozahoda se že valijo temni oblaki. Zatreva poslednjo iskrico upanja na prečenje grebena. Si bom naredil vsaj spomin na greben, če mi že ni usojeno, da bi ga preplezal.

Pa ga nisem, ker sem v bivaku pozabil fotoaparata. Hočeš, nočeš, moraš — grem ponj. Poleg aparata najdem prav tako pozabljeno vetrovko. Lepa reč! Zamudim se celo uro in ko pridem na sedlo, je zopet vse sivo. Osemdesetmetersko vrv pripraviva za spuščanje.

Včeraj so bile skale lepo suhe, danes pa so pobeljene s kopnečim snegom. Veselega (kolikor toliko) razpoloženja je v hipu konec. Že po prvem spustu sva mokra. Vrv se krotoviči in zapleta, ko jo mečeva navzdol. Kdor se spusti prvi, opravlja prav neprijetno delo, ko razrešuje zavozlano vrv. Spuščalne zanke obešava okoli raznih rogljičev, ki sicer vsi držijo, prav lahko pa bi kak popustil. Zato ves spust poteka v živčni napetosti in nič

V območju Grandes Jorasses

Foto B. Komac

čudnega ni torej, da sva nataktnjena kot le kaj in da se zmerjava za vsako malenkost.

Vse se dobro konča. Za zadnji spust najdeva zabit klin z inicialkami W. B. — O, la la! Kar bolj pokonci se držim, ko se čez krajno poč spuščam na klinu, ki ga je zabil Bonatti. Tako, tura je tako rekoč končana. Da jo hitreje odkuriva proti taboru, poskrbi kamenje, ki začne žvižgati iz mračnega Walkerjevega stebra. Na ledeni vesini dobi hitrost topovskega izstrelka in če... Raje ne razmišljava, marveč pohitiva po včerajšnjih sledeh.

Ko se ledenik položi, se avtomatično umiri tudi najin tempo. Počasi jo mahava po ravnem ledeniku. Pa ne dolgo. Zopet dežuje.

Ko se po železni lestvi vzpenjava z ledenika Mer de Glace proti taboru, se ozrem proti veliki steni. Ne vidim je... megla... V mislih si načrtam greben Grandes Jorasses od vzhoda proti zahodu. Pogledam Borota. Otožno se nasmehe, kot bi hotel reči: »Škoda! Ampak lepo doživetje je pa vseeno bilo...«

Še enkrat o Veliki planini

Vlasto Kopač

V zadnjih letih smo pričeli pojavu, ki se pri nas in tudi drugod po svetu naglo razrašča in je danes za našo spomeniškovarstveno in urbanistično službo že dokaj trd oreh. Ta pojav je kontrolirana in nekontrolirana graditev počitniških hišic ali vikendov in nakupovanje že obstoječih objektov na vasi v podobne namene. Zajema že tudi odročne in turistično neatraktivne pokrajinske predele. Množična gradbena vlna zasebnikov in kolektivov, ki se včasih demonstrira tudi že kot podarek osebne veljave v družbi, je rezultat ekonomskega razvoja in nujen spremljevalec dviganja življenjskega standarda ter motorizacije, skratka, nujno zlo v hitrejšem utripu sodobnega življenja.

Graditev vikendov, ki ponekod že grozi, da bo okrnila pokrajinske vedute in naravne lepote Slovenije, spremlja, kot rečeno, tudi nakupovanje obstoječih, bolj ali manj izrabljenih stanovanjskih in gospodarskih stavb po vaseh, zaselkih, vinogradih, ob morju in v planinah, skratka povsod, kamor je še možen dovoz z motornimi vozili.

Našo spomeniškovarstveno službo v živo zadene predvsem težnja po nakupovanju ruralnih objektov, spreminjanje njihove namembnosti, prezidavanje in dozidavanje, kar v večini primerov menja tlorisno zasnovo teh stavb in seveda tudi zunanjo lupino samega objekta, ki s takimi neusmiljenimi posegi izgubi svoj regionalni arhitektonski značaj, vsklajenost in vraslost v svoje naravno okolje. V vaseh in zaselkih, ki so organsko rasli in se razvili v zaključene organizme, pa imajo danes slabše ekonomske pogoje in zato stagnirajo ali pa celo depopulirajo, se pojavljajo novi lastniki posameznih objektov. Ti vnašajo v vaško okolje nove navade in potrebe, v vaško skupnost pa nov način življenja. Dokaj kmečkih stanovanjskih stavb, bajt, zidanic,

gospodarskih poslopij pa tudi kmetij so pri nas že pokupili občani, ki jim njihov standard dopušča lasten vikend na deželi. Strokovne službe: urbanisti, konservatorji, gradbena inšpekcija, projektiva in spomeniškovarstvena služba niso kos vsem nalogam, ki jih poraja proces novih gradenj, prezidav in dozidav v naših vaseh, kot tudi ne problemom, ki jih postavlja pred naše družbene službe vikendarstvo. Te poplave trenutno ne moremo popolnoma obvladati, treba pa jo je z vztrajnimi naperi in tesnejšim sodelovanjem naše urbanistične in spomeniške službe načrtno usmerjati povsod tam, kjer je takšna dejavnost v našem splošnem interesu, omejevatí, oziroma onemogočati pa tam, kjer postavljanje in adaptiranje vikendov ni v interesu naše socialistične družbe.

Tako se povsod po svetu, kot odraz vse hitrejšega utripa družbenega razvoja pojavlja težnja po načrtnem urejanju, urbanizaciji in spomeniški zaščiti gradbene dediščine, hkrati pa potreba po zaščiti pokrajinskih predelov, gravitacijskih območij, geografsko zaključenih enot in regionov, vzporedno z živo željo sodobnega človeka po rekreaciji v naravnem okolju. Tako so v novejši dobi urbanistično programiranje in planiranje ter spomeniška zaščita zajeli tudi tista področja našega alpskega sveta, ki so iz gospodarskih, lovskih, turističnih, rekreacijskih, živinorejskih, prometnih in drugih aspektov še posebej zanimiva za skupnost. Namen urbanističnega programiranja in planiranja je ureditev varstvenega režima v regionih, ki naj ohranijo svoje prirodne značilnosti, floro, favno ter svoje specifičnosti, po drugi strani pa naj takšno programiranje omogoči načrtno in kulturno turistično izrabo določenih pokrajinskih predelov. Med takšne pokrajinske predele Slovenije sodi tudi naš alpski svet.

Med dominantnimi predeli tega planinskega sveta je na prvem mestu nedvomno valovita planota Velike planine s svojo prastaro regionalno pastirsko arhitekturo, ki je že v drugi polovici devetnajstega stoletja vzbudila živo zanimanje prvih raziskovalcev in turističnih pionirjev Kamniških Alp.

Etnografska posebnost Velike planine inosednjih planin je ovalen pastirski stan, pokrit s škodlasto, do tal segajočo šotorasto streho.

Že prof. Johannes Frischauf iz Gradca je pri gorjancih in Kamničanih poizvedoval, odkod ovalna velikoplaninska bajta. Odgovora na

to vprašanje ni dobil in ga še danes nimamo, čeprav vemo, da je ta pastirski stan rudiment prastarega bivališča in morda zapuščina še predslavonske dediščine.

Oglejmo si ta velikoplaninski ovalni stan. Na pol metra visokem podzidku iz zloženega in z rušo zaščitenega kamenja leži pravokoten, kladno vezan oklep iz štirih smrekovih debel, ki nosi kladne, zmnožičene in »na miš« vezane stene ali »plati«, prav tako iz neobte-sanih smrekovih okroglic »platinjakov«. Prednja in zadnja stena sta na dosegu roke povezani z dvema, dva čevlja razmaknjenima »glistama«, nad njima sta na obe steni nasa-jeni dve trikotni čeli »greblji« enake izvedbe. Osrednji prostor ima steptana ilovnata tla, ob stranski steni so police za sklede in lat-vice, v prednji steni so ozka in nizka vrata, za durmi je v kotu ognjišče, ob zadnji steni pa je pograd za pastirja in manjše stesano korito za snežnico. Okoli tega osrednjega pro-stora so v odmiku enega do dveh sežnjev pōkonce postavljene kamnite klade, te nosijo glave špirovcev ali »lopnikov«, ki so nad obe-ma stranskima lopama vzporedno, nad pred-njo in zadnjo lopo pa pahljačasto razporejeni. Kamnite klade so pred prednjo in zadnjo lopo nameščene v polkrogu. Nad osrednjim pro-storom ni »lopnikov«, prostor je prekrit z vzdolžnimi, do poltretji čevljev razmaknjenimi »latami«, ki so pribite tudi nad lopami na »lopnike«. Šotorasta streha je krita s klanimi smrekovimi skodlami in sicer dvojno nad lopami in trojno nad osrednjim prostorom. Običajno je streha krita v sedmih vrstah ali »plenjah«. Velikoplaninski ovalni stan iz tri-desetih let tega stoletja ni imel oken niti svet-lobnih lin. Bil je brez stropa, dim je uhajal med skodlami na plano. Pičlo svetlobo je osrednji prostor dobival le skozi rego odmak-njene skodle na strehi. Nizka, nekoliko navzven nagnjena obhodna stena prednje, zad-nje in obeh stranskih lop, je med kamnitimi kladami obita s skodlami.

Pastirska selišča, posebej še ono na Veliki planini, s svojimi avtohtonimi ovalnimi stan-ovi, so naš etnografski in arhitektonski uni-kum. Med objekti, ki so danes že skoraj vsi znotraj adaptirani in prilagojeni potrebam najemnikov, turistov in smučarjev, večina nima več prvotne notranje opreme in obde-lave. Le nekaj stanov je še, ki so bolj ali manj ohranili svojo prvotno obliko. Med temi, ki imajo še originalno notranjo ureditev z odprtim ognjiščem in s svetlobno rego na

smuk v strehi, je najbolje ohranjen Preskar-jev stan s starim ovalnim tlorisom. Ohranili in konservirali ga bomo kot muzejski objekt na prostem.

Na Veliki planini in sosednjih planinah je okoli 110 pastirskih stanov in nekaj hlevov, tod se prepase do 500 glav goveje živine, več tropov ovac, nekaj konj in prašičev. Na tej največji slovenski planini je v poletnih me-secih še živo planšarsko življenje »planova-nje«, s svojo tipično barvitostjo in starimi načini sirjenja in medenja. Zato je ta predel še posebej pomemben za etnologe, lingviste, turiste in seveda tudi za spomeniškovarstveno službo. Kulturni in turistični interesi terjajo reguliranje vzdrževanja teh etnografsko pomembnih objektov v prvobitni obliki in ori-ginalni tesarski obdelavi. Predvsem je treba takoj omogočiti lastnikom stanov posek pri-mernega lesa na Veliki planini, hkrati pa preprečiti postavljanje različnih prizidkov k planšarskim kočam, prekrivanje in obijanje objektov s pločevino in krajniki, mazanje skodlastih streh s katranom, terom, odpadnim oljem in podobnimi premazi, vgrajevanje tro-delnih ali raztegnjenih oken, ki postopoma uničujejo harmoničnost arhitektonske celote pastirskega selišča na Veliki planini. Spome-niška služba in občinski organi bodo morali paziti tudi na vzdrževanje osekov okoli koč v dosedanji originalni izvedbi s »strgačami«,

Tone Kuntner

Bila sva pod nebom

Visoko.

Kot ptice.

*In srečna sva bila,
saj sva bila prvič tako visoko.*

*Potem sva zvedela,
da ptice lete še više,
in da ne smeva več z njimi.*

(Tam so za naju skale

preveč spolzke).

Zmotila sva se.

To je že daleč.

Zdaj gledava srečna,

kako se v modrini izgubljaajo ptice.

Tako bo vse šlo.

*Počasi bova pozabila na modro nebo
nekega ledenega jutra.*

Oba.

Samo gora bo še vedela

Za najino srečo.

»verejami« in smrekovimi »roči«, na postavljanje salonitnih dimnikov itd., kajti le pristna pastirska selišča v naših gorah lahko predstavljajo atraktivno komponento v našem turizmu, obenem pa etnografsko vrednoto v naši kulturni dediščini.

Nekontrolirana sečnja po pašnikih je doslej že precej okrnila prvobitno podobo te gorske pokrajine in uničila najlepše osamelce in samorastnike. Viharniki, simbol planinskega sveta, so tudi že skoraj izsekani. Preprečiti je treba torej izsekavanje, obsekovanje in požiganje vegetacije na pašnikih in v gozdovih Velike planine. Izvajati je treba le sanitarno sečnjo.

Predvidena zgraditev nihalne žičnice na Veliki planino je leta 1959 postavila spomeniško-varstveno službo okraja Ljubljana pred obsežno in zahtevno nalogo, ki je terjala proučitev vseh momentov v zvezi s perspektivo in ohranitvijo tega planinskega sveta. Treba se je bilo odločiti, kako naj gradimo na Veliki planini, da čimbolj ohranimo njeno specifičnost, ki naj kot posebna komponenta prispeva k razvoju turizma v predgorju Kamniških Alp. Zasnova bodočega turističnega centra je upoštevala te specifičnosti in zaradi tega terjala nov način gradnje, ki doslej ni bil običajen v naši gradbeni praksi v gorah, pač pa je diametralno nasproten sistemu postavljanja velikih turističnih objektov. Odločili smo se za aplikacijo že obstoječe in preizkušene oblike velikoplaninskega stanu tako, da ohranimo njegovo organsko strukturo in njegovo prilagojenost pokrajini in vremenskim razmeram, izrabimo njegov tloris za potrebe sodobnega turista, smučarja, letoviščarja, izletnika in človeka, ki si želi oddiha v gorskem svetu.

Izdelan je bil urbanistični in zaščitni program, v katerem je celotno velikoplaninsko področje razdeljeno v zavarovani, etnografsko zanimivi planšarski del; tod ni dovoljena graditev novih objektov, razen dograditve manjšega turističnega centra na Mali planini in v turistični predel na severozahodu planote, kjer bodo predel na severozahodu planote, kjer danes obratujejo osebna žičnica — nihalna, sedežnica in smuške vlečnice. Tod bodo zgrajeni gostinsko-turistični objekti in počitniški zaselki. S takšno delitvijo obravnavanega območja naj bi prvobitni planinski svet s planšarstvom in njegovo arhitekturo ohranili živinoreji in turizmu, hkrati pa bi obema območjema, kjer prevladujeta dve različni go-

spodarski panogi, planšarstvo in turizmu, omogočili nemoten razvoj in smotrnejše medsebojno sožitje.

Pri zasnovi počitniških koč in zaselkov, zgrajenih po že preizkušenih načelih, je spomeniško-varstvena služba nameravala ohraniti izredne vedute z dominantnih vrhov na Veliki planini, hkrati pa je bil njen namen ohraniti obstoječo arhitekturo, jo uveljaviti in modificirano prilagoditi turističnim potrebam. Zato je Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana izdelal sedem tipov planinskih koč, ki imajo v tlorisni zasnovi lopo, namenjeno stranskim prostorom in pritiklinam, v sredini objekta pa je dnevni prostor. Po urbanističnem programu in omenjenih osnutkih je na turističnem območju Velike planine že postavljenih 52 planinskih koč, ki so jih zgradili delovni kolektivi iz Ljubljane, Kamnika in sosesčine.

Uporaba regionalne arhitekture na Veliki planini v turistične namene je prvi takšen poizkus pri nas. Podlaga zanj je lesena, sodobno urejena velikoplaninska koča s šotorsko škodlasto streho, logično locirana in orientirana ter ustrezno grupirana v zaključene zaselke. Različni tipi koč A, B in C so prilagojeni različnim legam terena, orientaciji pobočij, vetrovnim razmeram, razgledu in osončenju. Zaradi dominantnih vetrov s severovzhoda in jugozahoda predvsem v zimskih mesecih smo empirično ugotovili orientacijo posameznega objekta in tako povečali njegovo funkcionalno vrednost. Jugozahodnik prinaša pozimi težak južen sneg, severovzhodnik pa pršič, zato smo pri vseh tipih koč, razen pri A₂ in B, orientirali sleme v smer vzhod-zahod, z možnim odklonom 30 stopinj na sever ali jug. Pri lociranju koč na južnih pobočjih, brez direktnega pogleda na osrednji sklop Kamniških Alp, smo predvsem upoštevali osončenje prostorov, pri lociranju koč na severnih razglednih pobočjih pa je primaren razgled na Kamniške Alpe.

Po teh načelih je bilo leta 1960 lociranih okoli 30 koč v zaselku na Jamah, z manjšimi samovoljnimi odstopanji od osnovnih načel orientiranja in lociranja na tem terenu, v letu 1961 okoli 20 koč v zaselku za Gradiščem, nadalje zametek zaselka pri Križih in za Plečcem, v letu 1962 pa zametek zaselka na Šimnovcu. Dislocirano je le gostišče pod Zelenim robom.

Obenem smo se odločili za aplikacijo in uporabo velikoplaninskega stanu v turistične na-

mene tudi zaradi izrednih aerodinamičnih lastnosti ovalnih šotorastih streh v zimskih viharjih in metežih. Veter namreč izstruži v sneg okoli ovalne kočice do 1 m širok jarek, kar olajša tudi pozimi vstopanje v kočico. Pri pravokotnih tlorisih kočice pa nastajajo v zimskih mesecih nepredvideni zameti, ki večasih zamedejo kočico do slemena.

Vsi ti objekti so iz ekonomskih, estetskih in spomeniških razlogov grajeni predvsem iz materiala, ki je na razpolago na kraju samem, kajti transporti z žičnico gradnjo občutno podražijo. Tako je projektant uporabil arhitektonske elemente, značilne za ta region: visoko ovalno šotorasto ali štirikapno streho, pokrito s smrekovimi škodlami, pokončna, zamrežena okna z oknicami, zunanje stene obite s škodlami ali pa vezane iz hlodov in na zunaj neopažene. Pohištvo v teh objektih je prav tako leseno in nepretenciozno. Hkrati smo upoštevali zasnovo, gabarit in arhitektonske elemente ter konstrukcije profane arhitekture tega dela Kamniških Alp. Skušali smo vskladiti nove objekte z že obstoječimi ruralnimi objekti tako, da bi ostala celotna arhitektura na Veliki planini organska, enovita in zrasla s pokrajino. Takšna arhitektura naj bi s svojimi elementarnimi formami in pristnim materialom psihološko pozitivno vplivala na obiskovalca. Gorska pokrajina, pristna pastirska arhitektura in planšarsko življenje v poletnih mesecih, pozimi pa smučanje v zasneženi pokrajini in bivanje v počitniških kočah naj bi v obiskovalcu vzbudili zavest, da živi v okolju povsem različnem od tistega, v katerem prebiva in dela vsak dan. Ta zavest torej, pa oster zrak, insolacija, sproščeno gibanje na prostem in široki razgledi naj pripomorejo k psihični in fizični rekreaciji obiskovalca tega gorskega sveta. Oblika planinske kočice izpeljana iz ovalnega pastirskega stanu, razporeditev prostorov v notranjščini in tople material, iz katerega je kočica zgrajena pa lega v pokrajini naj pri izletniku, planincu in smučarju vzbudijo neposrednejši odnos do gorskega okolja. Izgraditev turističnega centra na Veliki planini, kot spremljevalca nove žičnice iz doline Kamniške Bistrice na Šimnovec in odtod na Zeleni rob, smo rešili na svojski, pri nas doslej še nov način. Drugod po svetu je uporaba regionalne ruralne arhitekture v turistične namene že dalj časa pomemben člen v turistični eksploataciji.

Namen spomeniškovarstvene obdelave tega predela kot tudi urbanističnega programa je ohranitev in vzdrževanje celotne Velike planine v njeni pristni podobi, z njenimi posebnostmi, vedutami in prvobitno planšarsko arhitekturo. Takšna naj služi planšarstvu, pa tudi rekreaciji in turizmu. Zato smo planirali izgraditev dovolj močnega turističnega centra z zadostnimi bivalnimi in prehrabnemi kapacitetami. Hkrati pa ta program predvideva nemoten razvoj planšarstva z zadostno proizvodnjo mleka in mlečnih izdelkov, ki jih bodo konsumirali turistični center in počitniški zaselki. Ker ima obravnavano območje specifičen značaj in posebno funkcijo in ker so poleg osnovnih programskih potez prav detajli še posebno važni za ohranitev enovite in pristne arhitekture Velike planine, je omenjeni program in zaščitni režim izdelala spomeniškovarstvena služba s pritegnitvijo in sodelovanjem vseh zainteresiranih faktorjev.

Srečanje z Evgenom Lovšinom – pri sedmem milniku

Tine Orel

Evgen Lovšin predstavlja v našem planinstvu takšno osebnost, da bi lahko brez škode odpadli vsi običajni komplimenti, ki se usipajo na pot jubilarantom. Naj se mu na obrazu in postavi leta vidijo ali ne, naj mu jih prisodimo ali ne, njegovega življenja sad je tolikšen, da se ga po pravici radujemo mi, in takšen, da se on sam nanj ozira z mirno vestjo in s ponosom: Kljub vsemu življenje popolnega soglasja, vse strnjeno v en sam namen, »da se obnese vse brez pomot«.¹ V resnici polno, narodu in družbi koristno življenje, vredno, da ga poznamo in ocenjujemo zaradi našega skupnega interesa.

Zibelka mu je stekla na Vinici 27. sept. 1895 v učiteljski družini. Oče Franjo je bil šolski upravitelj, mati Fanika roj. Mihelič doma iz

¹ Gl. Evgen Lovšin, Zima v Vratih, PV 1952/167.

rojstne hiše Otona Župančiča. Sredi »mladostnega obeta« ga je že zgrabilo življenje in ga zasukalo v vrtinec razmer pred prvo svetovno vojno, v katere je posegel s plemenitim stremljenjem mladega čustva in uma kot viden član revolucionarnega gibanja »Preporod«, ki ga je od l. 1912 do l. 1914 vodil kot predsednik in tajnik. Avstrijska policija ga je zaprla tik pred maturo, bil je sojen zaradi veleizdaje in izključen iz vseh avstrijskih srednjih šol, tako da se mu je matura zakasnila do l. 1917. Tri leta nato je že končal dunajsko visoko šolo za ekonomiko in se nato posvetil bančni službi, najprej v Jadranski banki v Ljubljani, nato pa v Slovenski banki v Zagrebu. Jeseni l. 1925 nastopi službo v delniškem podjetju »Rude in kovine« v Ljubljani in jo uspešno opravlja polno desetletje, nakar prevzame direktorsko funkcijo v Metalno-akcijskem društvu v Beogradu.

Njegov poslovni in poklicni uspeh je spodnesla okupacija, isti samo še strašnejši naval tevtonskega furorja, ki bi ga bil skoraj zmel na Suhem bajerju l. 1914, ko je bil še gimnazijec. Takrat kot hraber dečko, zdaj kot »umen mož čestit« je bil obakrat na strani malega naroda, ki si je mukoma utiral trnovo kot k svobodi. Takrat v Preporodu zdaj v vsenarodni Osvobodilni fronti.

Nekaj tednov po osvoboditvi že spet poprime za delo v gospodarstvu. Ministrstvo za industrijo svobodne slovenske republike mu poveri vodstvo Trboveljske premogokopne družbe in šestih drugih rudnikov in funkcijo pri Zbornici za trgovino v Ljubljani. Tu je svoje znanje, pridobljeno na dunajski Hochschule für Welthandel, in svoje izkušnje iz gospodarskih funkcij uporabil pri obnovi naše proizvodnje v prvih dveh letih po osvoboditvi, nakar je l. 1947 prevzel odgovorno dolžnost honorarnega predavatelja na po vojni ustanovljeni Ekonomski fakulteti v Ljubljani in s tem nastopil v svojih zrelih letih prosvetno-znanstveno kariero. L. 1954 postane strokovni sodelavec, l. 1959 višji strokovni sodelavec in l. 1962 višji redni predavatelj Ekonomske fakultete. Tema njegove habilitacije se glasi: »Sodobne metode raziskovanja trga in njihova uporabnost v praksi.«

Kot sedemdesetletnik je še ves sredi dela, sredi študija, ustvarjanja in organizacije, ves »v srcu življenja«, delaven, angažiran in obenem ves v razmišljanju in presojanju. Prijetno, poučno in zanimivo je srečanje z njim.

Lovšinovo delo ima izredno širok razpon. Vem, da se mi ne bo posrečilo, očrtati ga vsaj v obrisih, kaj šele, da bi prikazal njegovo širino in vsebino. Malokdo se bo še spominjal njegovega dela za socialno zavarovanje. Bil je deset let podpredsednik Pokojniskega zavoda za nameščence in član glavnega odbora osrednjega urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu, dve funkciji, ob katerih je lahko, a ne vedno brez težav izpričal ideale, za katere se je navdušil in zavzel že v mladih letih. (O tem ve marsikaj povedati Rudi Fajgelj, oče pokojnega nadobudnega geografa, alpinista in publicista Vladka Fajglja, ki je tudi sam bil v vrstah preporodovcev.) V dobi najhujše šestojanuarske reakcije je l. 1934 podprl prizadevanje revolucionarne Akademске akcije za univerzitetno knjižnico, ki je tedaj pomenila eno od manifestacij naprednih sil. Ko je prišel po konkurzu Slovenske banke v »Rude in kovine« tuj kapital, je znašala udeležba Evgena Lovšina samo 10%. Kljub majhni udeležbi je dosegel, da so večino dobičkov investirali v Jugoslaviji in je tako z leti nastala celjska cinkarna, podjetje, ki je k obnovi našega gospodarstva po vojni mnogo doprineslo.

Evgen Lovšin je od mladih let svoje znanje in dognanje razširjal s peresom in besedo. Njegove članke najdemo v »Preporodu« l. 1914, v »Akademskem glasniku« 1924, v katerem je objavil »20-letnico Preporoda«, v gospodarskem delu »Jutra«, v »Bančnem vestniku«, v nameščenskem glasilu »Organizator« in »Trgovskem listu«, in to od l. 1920 do l. 1939. V Trgovskem listu je objavil l. 1930 razpravo »Finančna osnova za zvezo Slovenije z morjem«, l. 1932 »Pripombe k bilanci in gospodarskim računom Pokojniskega zavoda za nameščence« v posebni publikaciji. Ko prevzame dolžnost akademskega učitelja, v kratkem času izda skripta »Ekonomika gradbeništva« in »Ekonomika trgovine in preskrbe« (1950, 1951), zavedajoč se, da je učna knjiga na vsaki šolski stopnji, a kaj šele za najvišjo učno ustanovo osnova njene normalne izgradnje. L. 1954 sodeluje pri »Kritični analizi stanja v organizaciji naših podjetij« in napiše »Ekonomska analizo predelovanja sadja na Štajerskem«. Isto leto piše v Gospodarskem vestniku o »Temeljnih zahtevah urejenega gospodarskega investiranja«. Leto na to nastane razprava o »Ekonomski analizi predelovanja sadja na Belokranjskem«. L. 1955 ga najdemo med sotrudniki »Ekonomske re-

vije«. Tu izide l. 1957 »Raziskovanje trga z gledišča v zvezi z domačimi problemi«, l. 1958 »Povezanost ekonomskega študija z gospodarsko prakso«, l. 1959 koncept habilitacijskega dela »Sodobne metode pri raziskovanju trga in njihova uporaba v praksi. «L. 1959 prevedel del Schneiderjeve »Grundlagen der Wirtschaftstheorie«, l. 1961 in 1962 pa v Ekonomski reviji izda »Metode pouka« in »Razved«. Vse to delo je v zvezi z Lovšinovim sodelovanjem pri inštitutskem raziskovanju in pri nekaterih nalogah slovenskega kemijskega društva, tako ekonomsko — tehnične analize gojitve in predelovanja nekaterih sadežev v okraju Kopra (1953), ekonomsko tehnične analize tovarne »Sad« v Celju s posebnim ozirom na štajersko surovinsko bazo jabolk, tovarne »Belsad« s posebnim ozirom na belokranjsko surovinsko bazo, investicijskega programa tovarne za kvas (Ljubljana-Vič-Mengeš) in investicijskega programa stekleničnice v pivovarni »Union«.

Evgen Lovšin na Smarni gori 1964. Na vetrovki ima zlati znak PZS in spominski znak VIII. olimpiade v Parizu 1924, na kateri je kot telovalec zastopal Jugoslavijo

Foto Stanko Hribar

Kot mož peresa in razboritega duha je bil Evgen Lovšin poklican, da sodeluje tudi pri terminologiji ekonomike in organizacije podjetij ter ustreznih izrazov v drugih jezikih, najdemo pa ga tudi pri delu za klasifikacijo vede o ekonomiki in organizaciji podjetij ter pri delu za zbiranje in kartotečno evidentiranje dokumentacije s tega področja.

Poleg vsega predavateljskega, seminarskega, inštitutskega in pedagoškega dela pri praktičnem pouku slušateljev piše knjigo o »Aktualnih problemih v naših gospodarskih organizacijah« za II. in III. letnik. Od l. 1950 do l. 1959 pa je delal še v komisiji za potrditev investicijskih programov pri IS LRS, pri Zavodu za produktivnost dela in Zbornici za industrijo, gradbeništvo in promet (v komisiji za izobraževanje kadrov) in še marsikaj. Preveč bi bilo naštevanja.

To je vizitka Evgena Lovšina kot gospodarstvenika in gospodarskega teoretika. In politika, če je politika »zgoščen izraz ekonomike«, politika, ki mu je pri vsakem delu predvsem na misli, kako naj gospodarimo z »nebesi pod Triglavom«, da bi končno vendarle zaživel svobodno, sproščeno življenje, na svoji zemlji svoj gospod!

Tak je Evgen Lovšin tudi kot planinec in planinski publicist. Njegovo največje delo, ki ga bomo še in še jemali v roke »V Triglavu in njegovi sosesčini«, ni samo poetični ekskurz iz poklicnega naprežanja v barvito in pisano prvobitno lepoto naših gora, ampak je delo, ki gleda na gore tudi z narodnogospodarskega stališča, kot na osnovni prirodni kapital za turistično eksploatacijo naše dežele. Strašno se to sliši, horrible dictu et auditu! Naj spoštovani jubilent prizanese tej besedi in meni! To namreč še dolgo ni vse, kar se mora reči o tem in o drugih planinskih spisih Evgena Lovšina. V Planinski Vestnik je začel pisati razmeroma pozno, šele l. 1937, in je pred vojno popisal tri svoje vzpone: Na Oltar po severovzhodnem grebenu, pot na Jalovec in še kaj in vzpon po vzhodni steni Mojstrovke. L. 1944 je v PV zapisal zgodbo kaplanov Dežmanov pod naslovom »Presajene planike«, po osvoboditvi je sodeloval v Planinskem zborniku (Matevžu Frelihu v spomin, Triglavski steber, smer Čop — Jesihova), v glasilu »Gore in ljudje« (Mihi Bizjaku), nato pa spet v Planinskem Vestniku počenši z l. 1952 z imenitno duhovno panoramo »Zima v Vratih«. Bil je zvest in skrben član uredniškega

Triglavska soseščina: Pogled z Luknje, na levi Vršac, nato Koča na Prehodavcih in Lepo Spičje, na desni Ozebnik, spodaj Zadnjiški Dol
Foto V. Soštarič

odbora našega planinskega glasila in bil obenem zaželen, odličen njegov sotrudenik. Naj med članki v zadnjih letih omenim Srečanja na Šmarni gori, Ob 60-letnici Klementa Juga, Naši gorski vodniki, Dvoje pogumnih dejanj, Miss Fanny S. Copelandovi in Ob treh planinskih jubilejih. Res je, kar pravi jubilan, »da bi bilo planinstvo brez svojega znanstvenega in kulturnega poslanstva komaj kaj več od žogobrca«². Lovšin je s svojim publicističnim planinskim delom v zadnjih 20 letih izredno uspešno poskrbel za obogatitev naše planinske literature in ustvaril nekaj, na čemer se bo v prihodnjih časih gradila in razvijala planinska kultura. Tu mislim predvsem na njegovo knjigo »V Triglavu in njegovi soseščini« (Planinske študije in doživetja), ki je izšla s Plečnikovo opremo, Kopačevimi risbami in lepimi fotografijami v Ljubljani l. 1944, druga izpopolnjena izdaja na izvrstnem papirju pa

² Gl. Evgen Lovšin, Srečanje na Šmarni gori, PV 1958/321.

l. 1946. S tem delom je to ogromno planinsko kulturno gradivo, obdelano v 24 poglavjih, hrepeneče čakalo našo osvoboditev in dve leti nato po svoje zapelo himno svobodi in lepoti naše zemlje. Pisatelj jo je opremil še s seznamom naših vodnikov v Julijskih Alpah in Karavankah in zametkom planinske bibliografije na 33 straneh. Priznajmo: Gore same na sebi so čudovito delo narave, vendar same na sebi, brez prevladujoče misli o njih, brez navdušujoče besede o njih človeku ne bi pomenile to, kar so. Človek je že tako ustvarjen, da je beseda o veliki stvari prav tako pomembna kakor stvar sama. Gore uživamo s tem, da o njih nekaj vemo, da lahko razmišljamo in razsojamo o vzrokih, zakaj jih uživamo. Lovšinov »Triglav« je prava enciklopedija čustvenih in umskih vzgibov, s katerimi moramo v sedanjem in bodočem planinstvu računati, če mu hočemo kazati pravo pot.

Druga velika knjiga o našem planinstvu je knjiga o gorskih vodnikih. Koliko gradiva mu je uspelo zbrati v razmeroma kratkem času in ga urediti pa narediti iz njega prijetno branje! Morda bi prej kdo drug zaslužil svoj knjižni spomenik, svojo monografijo, dr. H. Tuma in še kdo³, bi se pridružil tisti jubilentovi besedi, ko razmišlja o Westrovem Oblaku. To ni očitek vrstnemu redu, knjigo je priklical na dan utrip časa in njegovega duha. Tako je ne samo dokument nekdanjih, ampak tudi polpreteklih dni obnove našega planinstva v kulturni revoluciji po osvoboditvi. L. 1956 je Lovšin izdal v Planinski založbi v okviru zbirke »Naši veliki planinci« monografijo o Valentinu Staniču, prvem alpinistu v Vzhodnih Alpah, ki si ga je prisvojila nemška planinska pisarija, ga ponaredila v Staniga, ga dosledno še danes povsod tako piše in mu je v Münchenu pod tem imenom nedavno posvetila še ulico. Škoda, da nimamo sredstev, s katerimi bi s tako literaturo pred svetom popravljali to in še marsikatero škodo, narejeno našemu imenu in pomenu, da »kakor zvest prijatelj kdaj en zvok o nas bi pričal vsaj.« Stanič je bil največji alpinist v Vzhodnih Alpah v pomladi narodov, to je tedaj, ko je narod kot socialna kategorija šele nastajal. Za nas torej res mnogo pomeni, če smo že tedaj imeli človeka, ki je naš narod kot alpinist — avantgardist tako izvrstno zastopal in uveljavljal. Ni naključje, če se je Staniča s tolikšno zavzetostjo za Brilejem lotil prav Evgen Lovšin in nam v drobni knjižici tako plastično narisal njega in njegov »tour de force«.

Vem, da s tem o Lovšinu, planinskem pisatelju, planincu, aktivnem športniku, nekoč olimpijskem telovadcu, ekonomistu, profesorju, znanstveniku in javnem delavcu še zdaleč nisem povedal vsega, kar bi moral in kar bi rad storil. Vesel pa sem, da mi je bila dana priložnost, da v našem glasilu opozorim nanj, na njegovo osebnost in njegov življenjski opus ob pomembnem jubileju, ki ga bo konec tega meseca obhajal. V imenu naše planinske javnosti mu izrekam prisrčna voščila in želim, da bi v gorah doživel še mnogo novih doživetij in novih spoznanj. In še: Moči, predvsem pa možnosti, da bi uresničil še marsikateri načrt, marsikatero dejanje, potrebno in koristno za napredek slovenskega planinstva.

³ Gl. istotam..

Ena od neprespanih noči

Ferdo Polanič

*Bilo je takrat,
ko je najino življenje
sklenilo pogodbo
z nesrečo.*

Vstala sva zgodaj. Štiri je bilo. Tako kakor vsi tisti, ki želijo narediti dan ploden. Pod snežiščem blizu vstopa kaplja voda — kaplja, vsako minuto kapljica. Nalijeva si dve čutari, potrpežljivo, počasi. Nesrečo imava, ker ne moreva do slapa, ki je nekaj metrov desno od naju in voda v njem šumi, šumi in vabi vso žejo nekje iz dna, globoko iz dna.

Pravijo in pripovedujejo in rekli so včasih v starih časih, če enkrat gre nekaj narobe, gre navadno vse. Bo nama res dan takšen? Se bo ravnal po pregovoru?

Vstopiva. Zelo krušljiva skala. Nekakšen greben, ki se končuje z vrhom stebra, na katerem sva. Grem naprej, ker se Janez še navezuje. Tako zelo pazim, da ne bi prožil kamenja in vendar leti.

»Janez, oprosti, toda samo leti.«

»Veš, da ne vem, če bova daleč prišla. Čuden je ta vstop.«

»Se boš ja spomnil, kje si pred leti vstopil!«

»Tu nekje je bilo.«

Kakor da bi plezala prvenstveno, tako se počutim takrat, ko ni gotovosti za smer. Klina pa tudi nikjer nobenega.

»Janez, zdaj sem na vrhu tega krušljivega stebrovja in od tu najbrž ne bo šlo več nikamor.«

»Počakaj, da se vzpnem, pa bova videla. Varuj!«

Da sem varoval, ni kaj pripovedovati. Ne vem, kam bi stopil, sam pa stojim tako, da bi me nesel, če bi se samo malo obesil na vrh. Klina ne morem zabiti, saj je vse ena sama naložena ploščad. Nobeden ne bi držal.

»Treba bo sestopati. Od tu ne moreva naprej.« Tako je ugotovil Janez.

»Dobro, toda kje boš zabil klin za sestop, ko prav gotovo nič ne bo držalo?«

Končno sva našla tako rešitev, da sva vrv vrgla čez hrbet grebena in vsak na eno stran sestopala. Kamenje je čudno letelo. Spodaj sva. Treba je odpeti vrv. Ne gre. Zapela se je ob ostro kamenje. Vsi poskusi ne pomagajo nič. Janez se ponovno vzpenja po eni

strani, sam držim na drugi. Imava takoj na začetku nesrečo...

»Veš, kaj bom naredil? Zanko okrog hrbta, kjer je tekla vrv, pa vrv vdenem skozi zanko.« Tako bom lahko sestopal.»

»Že, toda zanka bo ostala, pa še nylon je...« Pustila sva tam novo nylonsko zanko in še danes bi šel po njo, ko bi vedel, da bom brez nje lahko sestopil. Že tu se je nadaljevala nesreča.

Zdaj bova poiskala vstop bolj pozorno. Izguba dveh ur veliko pomeni pod severno steno Stajerske Rinke. Pa tovarišem na Okrešlju sva rekla, da se do 16. ure vrneva.

Rineva naprej po nekakšnem grabnu. Vse kaže, da sva na boljši poti. Spet grem naprej. Tukaj ni težav. Trudi, ki sva ga vložila pri vstopu, bo poplačan z bodočimi trenutki, ki bodo prihajali od klina do klina.

Pred seboj sem zagledal mokro ploščo, menda za cel raztežaj visoko. Desno od naju še vedno pridno šumi slap, da ne bi pozabila na žejo, ki stiska grlo.

»Tu bom šel jaz naprej«, slišim pod seboj Janeza.

Kaj bi vam naprej pripovedoval vse tisto, kar sva prestala, da sva priplezala do kamina, ob katerem sva ugotovila, da je ura 14, da sva še na polovici stene in, kar še nisva vedela, da bova tu pod tem kaminom prespala. Oba prvo noč v steni, brez pomisli na bivak in zato tudi brez vsake opreme, ki bi naj zmanjšala neudobnost pol metra široke police.

Bilo je... Čeprav je Janez prejšnji večer do podrobnosti preštudiral opis smeri v tej zahtevni steni, je pri vходу v kamin vzdihnil: »In zdaj tu skozi. Toda če bo smer tu, je vprašanje.«

Ne vidim nobenega klina, zato sam zabijem varovalnega in držim, dobro držim. Glavo sem stisnil pod streho, ki je ravno tako velika, da mi bo kamen, ki bo pridrvel ob njej, odnesel zagotovo nos. Janez gre naprej. Zelo je pazljiv. Lepo pleza. Kamenje pa neusmiljeno leti skozi »dimnik«, ki mu zamenjujem dno. Zdaj v koleno, pa spet na roko in jaz držim in nimam kje drugega stati. Čudno, toda danes gre narobe, da ne vidim dva metra desno dosti boljšega mesta za varovanje.

Prvi v navezi je že deset metrov nad menoj, ko se spomni, da tu ne bo prava smer. Spušča se.

»Kam boš zdaj šel, Janez? Zdi se mi, da je samo ena možnost. Tja po polici na desno, če se bo dalo kam priti.«

Šel je, se vrnil in rekel, da tam ne more nikamor. Edino skozi kamin bo šlo, pa se tako prvo dejanje povsem v drugič ponavlja. Povsem, ker se Janez po desetih metrih prav tako zopet vrača in pravi:

»Drži, šel bom po tej polici in nekje bova morala izplezati.«

Čez nekaj trenutkov:

»Pojdi!«

Ko sem pri njem:

»Vidiš, po tem žlebu bo šlo prav gotovo naprej, čeprav me malo moti tista navpična stena, ki vse zapira.«

»Janez, veš, zdi se mi, da bo pod njo nekje izstop na gredino. Menda imam kaj daru za orientacijo.«

Tako sem tolažil njega in sebe, ker je čas potekal, ker sem že želel biti na vrhu in ker sem vedel, da je nesreča danes sklenila pogodbo z najinimi življenji.

Z veliko težavo pleza Janez naprej. Ni oprimkov. Ni razpok za klin. In nazadnje, naj-

PODRŽAVLJENJE ALPINIZMA imenujejo nekateri to, kar se dogaja z njim v ZDA. V nacionalnih parkih (Glacier National Park, Grand Tetons Ntl. Pk. — oboje v Rocky Mountains, Mt. Rainier Ntl. Pk, Olympic Ntl. Pk — Cascade Mountains, Yosemite Ntl. Pk in Kings Canyon Ntl. Pk. — Sierra Nevada Range v Kaliforniji) veljajo za vzpon na vrhove posebni ukrepi s sankcijami državne oblasti. Kdor hoče priti na Mt. Rainier, se mora javiti pri »park rangerju«, izpolniti obrazec, v katerem se alpinist izjavi, da morebitna nesreča ne bo šla v javno breme. Končno mora dovoliti, da mu pregledajo opremo. Ta pregled je zelo natančen in že marsikdo je moral obrniti pod steno, če pregleda ni dobro prestal. Nekega vodjo naveze so pri pregledu preizkusili, če zna narediti tak in tak voz! Samohodca na ledeniku kaznujejo s 25 dolarji globe. Zato npr. na Mt. Rainier že več let ni bilo nobene nesreče na ledeniku. Na JZ in SV strani je ta gora dovoljena navezi v dveh, medtem ko je na Z, SZ in S strani za dvojčke »zakrita« (prepovedana), dovoljena pa četvorčkom in dvojnimi navezam v dveh (2 × 2). Praviijo, da te stvari tamkajšnji alpinisti ne jemljejo kot pritisk ali kratenje osebne svobode. Ti ukrepi so prišli zaradi naraščajočega »prometa« v stenah in zaradi zaposlenosti rangerjev, ki ne morejo biti vedno v pripravnem stanju. K temu so pripomogle tudi klimatične razmere. Mt. Rainier je odprt proti Tihemu Oceanu, poleti nenadoma izbruhnejo nevihte, temperatura pade na — 30°C, alpinisti so zares ogroženi. Registracija vzponov, pregledi in izjave so torej utemeljeni (kakor v Kavkazu tudi!). Do Mt. Olympusa je treba npr. prehoditi 30 km po pokrajini, kjer ne srečaš žive duše. Vrh je visok 2400 m, ni težak, toda vzpon nanj je tvegan, posebno za samohodca. Zato je prepovedan. Kakor v Kavkazu tudi v Kaskadah in v Rocky Mountains ni koč kakor v Alpah. V Grand Tetons imajo »plezalno karto«, v katero so mora vpisati vsaka nova smer in podatki o njej, vse za to, da bi eventualna reševalna akcija lažje potekla. Kdor hoče plezati Hudičev steber — Wyoming, 250 m visoki navpični blok iz bazalta, mora predložiti spričevalo, da je opravil določene oficielne tečaje. Večina smeri tu je VI, najlažje so V. Prav zato tu še ni bilo smrtnih nesreč.

bolj zastrašujoče — iz tega žleba ni izhoda. To vidiva, tega se prav dobro zavedava in vendar drug drugemu pripovedujeva, kako bo tam šlo, drug drugemu pripovedujeva laž, ker ji ne verjameva.

Zabil je klin, vpel vstopno zanko in z levo nogo vstopil. Desno je naslonil — kam, ne vem. Vem, da je varoval in šel sem za njim. Sem dva metra pod njim, ko slišim:

»Zdaj pa počakaj, da grem za meter naprej in potem me boš tu v klinu varoval.«

Stojim, ko se on kobaca naprej, čeprav nimam stojišča.

»Janez, prepričan sem, da bova danes naredila novo varianto.«

»Vesel boš, če boš nocoj prišel ven!«

Vstopil sem v vstopno zanko, se z levo roko prijel za klin in iskal stojišča za desno nogo.

»Počakaj, ker še ne varujem,« sem mu rekel. »Na tisti kamen ne stopaj, dokler se nisi prepričal, da je dobro zagozden!«

Z nogo sem tolkel vanj in se prepričal, dobro prepričal in spoznal, da drži. Stojim torej in varujem, dokler Janez pleza naprej.

Kakšnih šest metrov je Janez nad menoj. Tresk. Moja desna noga je v zraku, z levo roko spuščam vrv in se lovim za klin, ker čutim, da padam. Obvisim. Slišim še en pok. Potem odskok kamna v globino.

Če bi bil pesnik, bi pomislil na smrt, tako sem pa zagledal brez pomišljanja presekan o vrvi kakšnih pet metrov pod seboj. Vedel sem, da bom nekje v steni spal. Nič nisem več mislil, le rekel sem — suho, hladno, razočarano, bedasto:

»Vrv nama je presekal o.«

Seveda je Janez še prej vprašal:

»Da ni morda vrvi presekal o?«

Vlekel sem si jo počasi k sebi, strahotno boječe, z željo, da bi vsaj 20 m ostalo celih. Med tem mi je pa nenehno odzvanjalo v ušesih Janezovo dognanje:

»In to najboljša vrv, ki jo ima odsek.« Imela sva res prvič v uporabi še nerabljeno belo nylonko.

»Tu je še eno mesto presekan o.«

Dodajam si jo: Še nekaj metrov in prišel bom do svojega pasu.

»Na dveh mestih je presekan a; imava največ 15 metrov cele vrvi.«

Spoznala sva, da naprej ne moreva. Tudi če bi imela celo vrv, ne bi šlo. Tudi nazaj ne bo šlo lahko, saj s tretjino vrvi se še sestopati ne bo dalo. In vendar sva sestopala do police pod kaminom. 30 metrov sestopa v eni uri.

Na polici sva zabila kline, zvezala ostanke vrvi in zataknila v razpoko vso hrano: čurtaro, v kateri je bilo še za kozarec vode. Za noč imava samo najino obleko, vso premočeno. Cel o uro naju je že namakalo. Zdaj je prenehalo in ponoči se bova posušila, pod toploto zvezd in mrazom noči. Ura je 17.

Spodaj na melišču sem zagledal dve postavi, ki se bližata vstopu.

»Ferdo, Ferdo!«

»Ja, kaj pa je?«

»Kje si?«

»Kdo si?« V globini ga nisem mogel prepoznati.

»Edi!«

Z Janezom imava bojni posvet: kako in kaj sporočiva. Srečo imava vsaj v tem, da naju iščejo, drugače bi še vse bolj tragično izpadlo. Ničesar določenega ne bi vedeli, pa bi dvignili alarm. Ker ne sme biti »uzbune«, ker se mamice doma ne smejo prestrašiti, ker ni

Zunaj nacionalnih parkov ti ukrepi niso uvedeni, vendar se uveljavljajo sami od sebe: Terjajo jih razmere, saj ni koč, pristopi so dolgi, reševalne službe v našem smislu ni. — Vsekakor je dobro, da to vemo.

ČE JE VSE DOVOLJENO, NI MOŽNO NIČESAR, je dejal Stravinski, na alpinizmu in njegova tehnična sredstva pa je ta izrek apliciral Dominique Leprince — Ringuet. Od Preussa dalje je razpravljanje o njih v alpinističnih krogih živo. Bili so časi, pionirski časi, ko je šlo za »osvajanje vrhov« in je namen posvečeval sredstva, zato je bilo »vse« dovoljeno. Le da so takrat tehnična sredstva bila skromna, osebna oprema težja pa manj smotrna, varovanje površno, sekira namesto cepina, opletajoče dereze. Človek je v glavnem moral računati nase, tehnika mu ni kaj prida pomagala. Ko pa so »padli« vrhovi, je alpinizem spremenil svojo naravo, postal je šport, zavestno iskanje neznanega in težav, medtem ko znanstveno raziskovanje ni bilo več važno (in je bilo že v pionirski dobi večkrat samo prozorna pretveza). Na vrsto so prišli nenormalni pristopi, vzponi čez stene. S tem se je začel čas izpopolnjevanja opreme in plezalnih metod: Nastala je naveza, prečenje ob vrvi, cepin, dereze, klini, vse že pred prvo svetovno vojno. In tedaj se je začel »disput« o tehničnih sredstvih.

Ko je alpinizem izgubil zvezo z znanostjo in raziskovanjem, je postal — igra, težka, izjemna, nevarna, igra »za ta velike«, kot je dejal ing. Jean Couzy. Igra pa mora imeti pravila, ki jo določujejo in ji dajejo značaj. Kaj se sme in kaj se mora storiti, da se plezanje v steni imenuje alpinizem, to je bilo vprašanje. Ni šlo več za vsako ceno, namen ni več posvečeval sredstev.

Na to vprašanje ni nikdo določil in natanko odgovoril. Pravila pa so kljub temu bila, nekatera so alpinisti potihoma priznali in jih še priznavajo, nekatera so bila opuščena in pozabljena. Na priliko, da so deviško steno na kočljivih mestih opremljali s pritrjenimi vrvmi in to od vrha navzdol, če je šlo (Guido Rey na grebenu Furggen). Hvala bogu, da se to ni obdržalo! Ker so se nekateri pravil držali, drugi pa ne, je prišlo do žolčnih polemik: zaradi

treba, da bi zaradi naju kdo bil v skrbeh, je najino sporočilo končno tako:

»Edi, dobro poslušaj! Na dveh mestih nama je presekalo vrvi. Ne moreva nikamor, zato bova bivakirala. Sporoči Dušanu ali Lojzetu naj jutri prinese novo vrvi, da bova lahko izplezala. Nikogar ne vznemirjajte, ker sva oba zdrava. Si razumel?«

»Razumel!«

»Ponavljam! Edi, dobro poslušaj!...«

In tako je Kokot dobil nalogo reševanja na svoja ledja, ker je pač takrat bil na Okrešlju in ker je bil v skrbeh, kaj je z nama. Da so to slišali še drugi, ki so spodaj nekaj stikali, da so oni naredili »halo«, da desetar graničarjev vsega skupaj ni razumel, da me Edi ni videl, da so mislili, da je Janez najmanj ranjen, če že ne mrtev, ker se on nič ni oglašal in še o drugih nesporazumih, ki so spodaj nastali, ne bom pisal.

Dejstvo je, da je šlo še tistega večera iz Celja pet reševalcev, ki so računali tudi na najhujše. Nihče jim ni nič točnega sporočil. Prišli so nekaj minut po polnoči na Okrešelj. Tukaj jim velika zahvala. Pa tudi vsem tistim, ki Ediju niso dali priložnosti, da bi klical samo Lojzeta ali pa Dušana.

Urejava si najino ležišče. Ozka polica nama bo postelja. 200 metrov prepada pod nama, koder bodo visele noge, nama bo dajalo priložnost, da zjutraj vstaneva na levo nogo. Ker imava samo srajce, si okrog telesa navijeja ostanke vrvi, da si ne prehladiva ledvic, in končno si natakneva pelerino, da bi pri svetlobi zvezd vendarle mogla zaspati.

Kako rad bi pripovedoval, kam vse so mi takrat jadrane misli, ko bi vedel, da boste ver-

jeli. Pa samo ena: Kako zanimivo je to, da je danes res šlo vse narobe in da še slap in potček venomer šumita in žuborita nekaj metrov od mene, jaz sem pa žejen, lačen in tam doli v koči imajo vse dobrine tega sveta.

Sonce je zašlo, prižgale so se zvezde, obiskala naju je noč, dolga neskončna, hladna, ki ne daje goram dnevnega videza, tudi ne omamljive lepote.

Nasloniva hrbet ob hrbet, glave na steno in začenjava spanec preteklih misli in sanj. Dolga bo morda noč, časa bo za filozofijo samotnega premišljevanja, ko misli živžgajo skozi line možgan, kot da bi jih veter preganjal.

Iščem zvezdi, ki ju ljubim iz Vršiča. To sta še vedno samo moji zvezdi. Mislim na slap Rinko, ki poje svojo pesem šumečo. Pod njim bukev in monogram, ki me znova spominja čistega bogastva. Nosim ga v sebi. Čisto je, ker ni prepleteno z interesi egoizma. Kako bi moglo biti, ko pa je nastajalo v gorah! Sedim na polici, živim v preteklosti, mislim na trenutke, ki niso bili moji. Tedaj jih nisem imel, sedaj se mi dajejo. Takrat sem jih dajal in sedaj se vračajo. Bojim se, da bo mesečna noč v steni Rinke prekratka in nevredna za ta sprejem. Nisem lepo napravljen, čas ni dovolj slovesen, ne morem zatisniti oči, ker so mi jih zvezde široko odprle.

Hvaležen sem nesreči za to vsiljeno noč. Nisem se bal začetka konca, še manj se pa bojim kraja tega začetka. Morda si celo obojega želim: začetka in konca. Sem v noči, ki mi je prinesla bogastvo. Kakor Faust sem vesel, ker mi ne kopljejo groba, ampak darujejo veselje. Zakaj bi v prepadu pod menoj gledal

klinov, najprej zaradi varovalnih, nato zaradi »napredovalnih«, nato zaradi svedrovcev. Pravila niso bila jasno postavljena zaradi »kompleksa«, da alpinizem ne bi smeli kodificirati zaradi svobode, enega od glavnih njegovih mikov. Seveda situacija glede tega ni bila vselej enaka. Tehnika ni vedno enako hitro napredovala, v »osvajanju« Alp pa bi hitro prišli do konca, če bi se držali nismo klasičnih sredstev. Elita se je obračala k tehniki, da bi naredila kaj novega. Kaj pa bi nastalo iz alpinizma, če bi pištola za kline postala plezalski rekvizit in bi plezalec nastreljal v smer toliko svedrovcev, kolikor bi si jih želel? Če bi izrabil vse tehnične možnosti, alpinizem ne bi bil več možen. V dobi ko človek razmišlja, kako bo pristal na luni, je preplezljiva vsaka stena na svetu in to z lahkoto, če bi se človek posvetil študiju tehnike, ki bi to omogočila. Zato je prav, če bi se pravila za alpinizem vendarle določila, da obvarujemo alpinistično bodočnost pred zlorabljanjem tehničnih sredstev.

Pravila pa bo treba dobro premisliti, kriteriji spet ne morejo biti preveč precizni, pravila spet ne preveč številna. Treba bo združiti navidez protislovne koncepte o alpinizmu in ne vsiljevati osebnih estetski okus.

Mik in izvirnost alpinizma je v mešanici fizičnih in moralnih kvalitet, na katere se sklicuje. Plezalec mora biti pogumen, celo drzen, telesno in duhovno pripravljen, močan, fizično odporen, odločen, izkušen...

Kriterij, po katerem bi se ravnala alpinistična pravila, bi moral čuvati to ravnovesje med moralnimi in fizičnimi silami. Če bi pretirano cenili moralne ali fizične, bi skazili naravo alpinizma in ji dali povsem drug značaj — manj lep! — kakor pa ga poznamo od prvega vzpona na Matterhorn do zimskega preko severne stene Pointe Walker. Paul Preuss je v dobi prvih klinov bolj cenil drznost kakor spretnost in privajenost — njegov tip alpinizma bi ne upošteval našega uravnovešenega alpinizma in bi se spacil v strašno nevarno igro. Zrtev te igre je bil tudi Preuss v svojem 27. letu.

Evo nekaj pravil za Alpe. V Himalaji bi jih bilo treba prilagoditi, ker so okoliščine popolnoma drugačne.

1. Naveza nōsi s seboj vso potrebno opremo za vzpon. Pomožna ekipa z ročno »teleferiko« ob vznožju stene — odpade (!)

smrt, v šumečem slapu grob, v vrhu nad me-
noj spomenik? Sem človek, ki bo premagal
prepad, prezrl žejo, dosegel vrh... In spoz-
nal, da se smrt vrednoti po življenju...
S soncem je vzhajal vsakdanji dan. Prihajala
je vrnitev v življenje. Nosita jo Lojze in
Franček. Majhna sta globoko pod nama. In
vendar nosita vse; polovica naju prihaja z
njima. Prihaja počasi, gotovo, po kapljicah,
s polnostjo njunih src, ker vesta, kaj nosita...
Najino hrepenenje v pričakovanju je sladko.
Dolgo je in zato toliko slajše.

»Kako sta, fakina?« To je namesto »dobro
jutro«. Vesela sva takega pozdrava. V nena-
vadnosti je med prijatelji veliko več toplote
kot v vsakdanji konvencionalnosti dvajset let
skupno živečih tujcev.

»Zelo dobro! Zdrava, vesela, naspana, sita in
napita!« Oba hkrati odgovoriva.

»Torej tu so dateljni, kocke sladkorja, pi-
jača,« je velikodušen Lojze. Franček je brez
besed od veselja, da pomaga.

Po posvetovanju smo odločeni in pripravljeni
za vzpon. Vsi štirje na dveh vrveh lezemo
proti vrhu. Veselo z utrjeno ljubeznijo, ki nam
jo je podarila nesreča. Z občutkom, da je
zgrajeno nekaj, kar se ne podira. Kar na-
staja med reševalci in rešenimi, se ne po-
zablja. To je nekaj, čemur pripada trajnost,
priznanje, spoštovanje. V tem je zadoščenje,
ki je dano samo nesebičnim, plemenitim. Je
stvarnost, do katere vodi gora. Tiste, ki se ji
predajo, ki ob njej iščejo razbremenitve sed-
danjosti, vodi v osrečujočo plemenitost bo-
dočnosti.

Skupno pospravljamo opremo, spust v dolino
in srečanje s tistimi, ki še vedno pričakujejo.

Sonce je toplo, pot iz Okrešlja v dolino pri-
jetno lepa. V srcu veselje, ker se ne vračamo
v dolino, ampak iz nesreče v življenje. Z
menoj pa bogastvo, ki ni naprodaj. Prišlo je
nepričakovano, skrivnostno, tiho. Bilo je da-
rovano.

Pripombe h gorniškimi izrazom

V 2. in 3. zvezku letošnjega letnika PV je
zbran material za izrazoslovje, ki naj bi se
uveljavilo v planinstvu. K temu želim nekaj
pripomniti.

Predvsem mi ne ugaja izraz gorniški, ki ga
kot terenski delavec med ljudstvom še nisem
slišal. Slišal sem za turista, planinca, uporab-
ljajo se je že tudi gorohodec, gornik pa redko.
Zakaj gorniški, saj imamo planinsko
zvezo, planinsko društvo in planin-
sko kočjo. Mar ni čudno slišati o gorniškem
društvu? Saj planinstvo pomeni menda isto,
raje še več.

Da pa ne bi planinci uporabljali izrazov v
napačnem pomenu, želim dati nekaj pojasnil
še k drugim. Tako npr. slojevitost ni
dober domač izraz. Pri nas uporabljamo plast,
plastovitost ali sklad, skladovitost (...sklad
nad skladom se dviguje...). To je lastnost
kamenin, ki grade zemeljsko skorjo, ne pa

2. Če je v smer treba prej na óglede, je ogled obvezen od spodaj navzgor. Pri ógledih ni dovoljeno na kočljivih mestih pritrjevati vrvi.

3. Dovoljeno je uporabljati vse pripomočke za varovanje in napredovanje (vse vrste klinov, zagodb itd.) razen klinov — svedrovcev, to je klinov, ki jih zabijemo v umetno napravljeno vrtino.

4. Plezalec si sam prenaša potrebno brašno.

Prvi dve pravili sta stari in le malo navez se jih dozda ni držalo. Za Himalajo seveda ne prideta v poštev.

Zakaj sem proti svedrovcem, ki jih vrhunske naveze že nekaj let uporabljajo? Kaj pravi Roberto Sorgato, ki je pozimi prvi preplezal Cimo Su Alto: »Vsi novi vzponi so si strašno podobni in nič več ne navdušujejo. Dober trening, dobra oprema, fizična odpornost, odlična tehnika, nato pa klin za klinom vse do vrha. To je vse.« Ali je to res vse, kar lahko nudi in je nudil alpinizem pred tem?

Danes prvenstvene smeri ne vlečejo več. Kaj je bil njihov glavni mik? Dvom, ali bo šlo ali ne; strah pred umikom zaradi previsov, neurja; v tem strahu so plezalci storili marsikaj nemogočega. Pomislimo na Soldo v Marmoladi, na Bonattija v Druju. Svedrovci so to negotovost skoraj odpravili. Brez klinov — po Preussu — bi bilo preveč tvegano, s svedrovci pa je tveganja premalo. Med kvalitetami alpinizma držnost ni vse, brez nje pa alpinizem tudi ni ta pravi. Ostanimo torej zvesti našemu ravnotežju, držimo se zlate srede.

Najboljši dokaz za pomanjkanje interesa za prvenstvene, o katerem govori Sorgato, je v tem, da ni več tistega prerivanja okoli njih, ki je bilo za prejšnje čase značilno. Danes mora to »gnečo« okoli prvenstvenih umetno ustvariti publiciteta. Paradokсна situacija, če pomislimo, da je vedno več odličnih plezalcev, deviških smeri pa vedno manj! Ali naj se spomnimo zgodb okoli Cassinove smeri v Zapadni Cini? Koliko jih je obrnilo pri žoltem »zidu« pred traverzo, Cassin pa ga je preplezal... Danes bi to storil prvi snubec oborožen s svedrovci, kakor da ni nič! Kje je primera?

Svedrovci so odpravili pojem ključnih mest. Se več, vdrli so v smeri, ki so bile narejene brez njih. Ze jih nekaj tiči v Carlessovi smeri v Torre Trieste, še malo, pa bodo to veličastno

lastnost zemeljske površine. Lastnost zemeljske površine je razgiban relief, doline, gore ipd.

Lezika je presledek med dvema skladoma, plastovna razpoka, sled prekinitve, sedimentacija, ne pa plast med dvema slojema, kar je absurd.

Jašek je umetno izkopen navpičen rov, npr. v rudnikih. Za opis naravnih razmer je boljši izraz brezno ali luknja, ki bi v opisanem primeru lahko bila tudi jama, kevderc, zijalka.

Vršna stena je (po občutku) stena na vrhu ali vrhnji del stene.

Grapa je lahko le plitva ali položna, široka ali strma, debrska, ne more pa biti ploščata. Del kamenine je lahko odklan, odkrh-njen ne pa odpočen. To je kaj čudna skovanka.

Dolina je lahko zaprodena, ker jo pokriva prod, zaobljeni delci kamenine, ki jih je od blizu ali od daleč prinesla reka. Kadunje v steni pa ne polni prod, ki bi ga nanese voda, pač pa gramoz, grušč, torej so zagruščene ali zameljene, ker jih pokriva melišče. Nepravilna je tudi razlaga izločanja siga. Siga se izloča zaradi porušenega ravnotežja v svojem sestavu, ne pa zaradi tega, ker voda izhlapeva.

Menim, da bi sestavljali lahko pazljiveje izbirali izraze, ki naj jih uporabljamo. Slovenski jezik je že tako onesažen, da moramo nanj paziti tudi planinci in uporabljati besede, ki jih uporablja predvsem ljudstvo, ki živi v gorah in z gorami.

Dušan Novak

DRUŠTVENE NOVICE

SKUPNA SEJA TREH KOMISIJ PZS

1. Zemljevidi

Konec junija t. l. so se zbrali člani kulturno literarne, propagandne in alpinistične komisije, da se pogovore o nekaterih akcijah, ki spadajo v širši delokrog planinske organizacije. Na prvi seji UO PZS po letošnjem običnem zboru je bilo sklenjeno, da se take skupne seje skličejo za posebno važne zadeve in to zato, ker pooblastila in dolžnosti posameznih komisij segajo druga v drugo. Namesto da bi prišlo do nepotrebnih ping-pong podajanj, češ, to pa ne spada med naše dolžnosti, ali celo do prestižnih zamer, češ, to pa gre samo nam, je že bolje, da se komisije med seboj pogovore in kaj zlahka ugotove, da je dela za vse celo preveč in da je zraven še sredstev za tiste stvari, ki so najnujnejše, tako malo, da je odlašanje v resnici škodljivo. To pot je prišlo na dnevni red vprašanje planinskih zemljevidov in sicer zaradi predloga, ki ga je uredniku PV pisмено sporočil ing. Herbert Drogenik. Ing. Drogenik je pred več kot trideset leti vzorno opremil s ponazoritvami Kajzeljev »Naš alpinizem«. Zdaj pred-

smer ponižali v raztežaje »brez reliefa«. Ta razvoj je neizogiben. Prve vrtine za kline so zvrtili dobri plezalci misleč, da odpirajo novodobno alpinizma. Pa so se zmotili in nekateri od njih to že radi priznavajo. Napredek alpinizma ni identičen z napredkom tehničnih sredstev. Svedrovcev se niso polastili slabši plezalci, da bi izplezali tam, kjer brez njih ne bi mogli. Svedrovci ostanejo, ko so postavljeni, in tako polagoma znižujejo ceno dediščine iz prejšnjih dob alpinizma.

Res je, da tudi svedrovci ne sede povsod in da je njihova uporaba zamudna in utrujajoča. Nedvomno. To pomeni, da je za to »igro« primeren le tisti, ki ima največje bicepse in ki največ zdrži. In že smo spet pred kriterijem ravnovesja: alpinizem ne sme biti samo vprašanje muskulature, čistega »športovanja«. V Dolomitih je cela vrsta smeri, v katerih bi lahko porabili po petdeset svedrovcev. Ali ne bi s tem teh smeri degradirali, jim vzeli duha?

Ali naj pristanemo na dva, tri svedrovce v smereh, ki bi se brez njih ne mogle izplezati (kakor pri gorskih rožah) Dve, tri lahko odtrgate, več pa ne! Po starem opravičilu: Enkrat ni nobenkrat. Nisem za to. Z jedjo raste apatit. Čim je svedrovec v oprtniku, se je stvar bistveno spremenila. Če dovolimo enega, smo jih dovolili sto. No, svedrovci alpinizmu lahko samo škodujejo. Do tega bodo prej ali slej prišli vsi. Če bo šel razvoj po tej poti, jih bodo kmalu zabijali s pomočjo kemije (pištola) ali elektrike. To bi prav gotovo ne imelo z alpinizmom nobene zveze več. To je evidentno, to je aksiom. Če ga ne priznamo, potem z dinamitom nad previse, logično, mar ne?

Ampak kaj storiti zdaj, ko so se svedrovci že uveljavili kljub svetlim zgledom, ki jih odklanjajo — na priliko, Bonatti ni doslej uporabil še nobenega. Kako se umakniti?

Ni nemogoče. Če bi plezalska elita samodisciplinirano razvila gibanje v tej smeri? V malem se to že dela v alpinističnih šolah. Ali se tam kje vrta? Bog ne zadeni! Angleži so posebno strogi v svojih nacionalnih stenah, v nekatere stene, do 300 m visoke, je dovoljen vstop zgolj z vrvmi. Vrhunski alpinisti bi morali zavzeti jasno stališče. Velik vpliv bi imele izjave in stališča planinskih društev, alpinističnih klubov. Vsi bi se morali zavzeti za to, da bi situacijo popravili, zavrteli kolo nazaj, da bi se v resnici vrtilo naprej, na boljše, k boljšemu! Poseči bi bilo treba tudi po izključitvah, po trših ukrepih. Upajmo pa, da bo šlo brez njih.

laga, naj PZS povzame delo, ki so ga po osvoboditvi nakazali s svojim zemljevidom Vlasto Kopač, France Planina in dr. V. Bohinc. Predstaviti naš gorski svet v čim popolnejši kartografski obliki, je ena od kulturnih dolžnosti planinske organizacije. Navzoči so seveda soglasno ugotovili, da je to res, da pa so napoti nekateri predpisi. Dokler bodo ti veljali, bo težko stopiti korak naprej. Dotlej je prirejanje in nova redakcija Knafelčevih zemljevidov, ki jo opravlja PD Ljubljana-matica (Tonček Strojín, Janez Trpin), edini izhod iz zagate, v kateri tiči naša planinska kartografija že poldrugo desetletje.

2. Planinska terminologija

Druga stvar na dnevnem redu je bila planinska terminologija. L. 1964 je za novi slovar slovenskega knjižnega jezika, ki ga pripravlja Slovenska akademija znanosti in umetnosti, po sporazumu med prof. S. Suhadolnikom in propagandno komisijo PZS oddal planinsko terminološko gradivo znani planinski pisatelj Boris Režek. Kdor količikaj pozna planinsko pisarijo zadnjih 35 let, bo priznal, da bi med aktivnimi pisci le težko našli primernejše pero od Režkovega. Njegovi spisi spričujejo izredno ljubezen za plastičen ljudski izraz in njegovo jezikovno bogatijo. Režek je po mnenju sodelavcev za novi slovar nalogo izvrstno opravil. Planinski Vestnik je v l. 1964 začel objavljati »Gorniške izraze« dr. Škerlaka. Ta terminološka zbirka je šla deloma tudi mimo posebnega odbora PZS, ki je l. 1963 prevzel nalogo, da poenoti oziroma vsaj vpliva na večjo jezikovno disciplino v opisovanju alpinističnih

vzponov in člankov. Zbirka naj bi problem alpinističnega jezika zajela s čimbolj preprostim sredstvi besedišča, ga »prirežala« na nekako učbeniško stopnjo in postala skromen priročnik za alpinista, ki ume bolj vihetei kladivo in sveder kakor pa pero. No, izkazalo se je, da stvar ni rodila posebnih uspehov, sprožila pa je nekaj protestov, ki jih bomo objavili.

Med drugim je uredniku PV pisala sodelavka pokojnega dr. Henrika Tume tov. Anka Tumova, Tumova hčerka, med obema vojnama znana smučarka in planinka. Sporočila je, da je dr. Hernik Tuma med drugim zbiral tudi planinsko terminologijo, da je bilo gradiva za kakih 100 strani, da so se zanj zanimali tudi predvojni člani literarno-znanstvenega odseka pri SPD (dr. Arnošt Brilej, dr. A. Mrak idr.), da pa je v letih pred vojno zmanjkalo sredstev ali pa tudi zanimanja za stvar. Gradivo je ohranjeno, če ne v tipkopisu, pa vsaj v rokopisu. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je seznanjena o obstoju tega gradiva. Vsi navzoči sodijo, da ne bi bilo prav, če bi se Tumovo gradivo, dragoceno kakor njegovo imenoslovje in ostalo delo, pri delu za novi slovar ne upoštevalo.

3. »Naš alpinizem«

Poglavitni namen te skupne seje je bil pravzaprav, kako poživiti in organizirati delo za »Naš alpinizem«, to je nadaljevanje tistega dela, ki ima svoj literarni dokument v Kajzeljevem zborniku alpinističnih vzponov v naših Alpah. Zato smo na sejo povabili tudi avtorja te knjige iz l. 1932 dr. Mirka Kaj-

Če pa je stvar taka, smo dolžni odgovoriti še na vprašanje, kaj se da še novega narediti v Alpah. Novih dob že ne bo več. Zadnje je odprl Comici s svojo smerjo v severni steni Velike Cine. Svedrovci niso nova doba, če pa so, je to zagata. Ali torej alpinizem stagnira, umira, zamira? Ali naj se stremljiva mladina zadovolji s ponavljanjem starih smeri? Ne, prepričan sem, da ne.

Zimski vzponi, ta veličastna oblika alpinizma, je ena pot k novim časom v alpinizmu. Zimski vzponi nikoli ne pridejo ob svojo ceno, njihove težave so »po ta večjem« funkcija okoliščin, deseta ponovitev je lahko težja kot prva. To je neizčrpen vir alpinističnih dogodivščin največjega pomena, posebno če se bomo držali naštetih pravil. Žal zimske ture terjajo več časa in več treninga, to pa za navadnega amaterja ni tako enostavno.

Bodočnost alpinizma je v gorstvih tujih kontinentov, predvsem v Himalaji. Ne recite takoj, za koliko in za koga pa to pride v poštev. Razmere se začuda hitro spreminjajo. V 19. stoletju je Angleže tura v Alpa stala toliko, kolikor danes Evropejca stane ena ekspedicija v Himalajo. Prometna sredstva krajšajo daljave, standard raste, civilizacija dopusta neprenehoma odpira vedno nove možnosti. Povprečen Francoz bo v tridesetih letih lahko prebil dopust v Himalaji, kakor danes povprečen Anglež letuje v Alpah. Tedaj bo alpinizem doživel novo zlato dobo. Samo majhen del gora je doslej zares raziskan, večina masivov na planetu pa še čaka na raziskovalce in na alpiniste in to najlepši in največji vrhovi na svetu!

Velja torej malo potrpeti. Še so prvenstvene v Alpah in to prav lepe! Ob njih bo zrasel nov rod, če se bo držal naštetih pravil in se bo odrekel svedrovcev. Naša generacija je na slabšem, kot je bila tista pred nami, upajmo torej, da bo ta za nami na boljšem kot mi. Upajmo, da bodo planinske organizacije ob finančni pomoči države omogočile vedno bolj pogoste odprave in s tem uspehe, ki so za alpinizem prav tako potrebni kakor šampioni in rekordi v atletiki. —

Ali naj misli Leprince — Ringueta, umerjene po merah velikega naroda, preizkusimo ob naših razmerah in izmerah? Počakajmo še nekoliko, s čimer pa ni rečeno, da navedene perspektive prisojamo samo velikim narodom.

zelja, ki je ponudil svoje sodelovanje pri delu za novo knjigo.

Cel kup problemov se odpira pred nami: Že od l. 1950 PZS nima centralnega pregleda nad vzponi, ki jih je do takrat vpisoval v centralno kartoteko tov. Marjan Perko. Po tem letu je bila stvar prepuščena posameznikom, ki so za to evidenco bolj živo občutili odgovornost, in alpinističnim odsekom, ki so po pravilniku dolžni pisati dnevnik in voditi pregled nad delom posameznikov. Ta razpršitev evidence, storjena seveda v dobri veri, ni rodila vselej dobrih sadov. Centralna evidenca, ki jo vodi bolj razvita zavest, ima večji ugled in tehtnost. Ker te ni bilo, tudi evidenca po odsekih ni znala poudariti svoje pričujočnosti, na priliko s tem, da bi prejete zapiske v tehnični obliki objavljala v Planinskem Vestniku. Zato je v zadnjem desetletju za planinsko glasilo značilno, da je alpinističnih opisov v primeri s prvimi desetletjem po osvoboditvi zelo malo. Sistematično je za objavo vzponov skrbel le Jeseničan Janez Krušič, prejšnja leta pa Rado Kočevar. Zadnja leta je z družbenimi sredstvi odhajalo v inozemske gore kar precej AO in navez. Mnoge od teh so prezrle naravno dolžnost, da v tujini opravljeno alpinistično delovanje izpričajo vsaj na straneh planinskega glasila. Skratka, zamajala se je dragocena organska zveza z našim alpinističnim izročilom iz Tumovih in Jugovih časov, ko je imelo alpinistično dejanje (takrat so rekli »čin«) svojo neizogibno in nepogrešljivo kulturno vsebino in je bilo nacionalni dosežek, ki ne sme ostati samo v osebni beležnici ali odsekovem zvezku, ampak mora biti javno ocenjen, priznan ali zavržen.

Povzemanje tega izročila v zadnjih treh letih je šlo slabo od rok. Vsako leto, ki ga pri tem izgubimo, pa se dvakrat pozna. Čakati prekrižanih rok ne smemo več. Kajzeljev »Naš alpinizem« iz l. 1932 je nekaj pomenil za ves jugoslovanski teren pa tudi za Čehe, s katerimi smo pred vojno vzdrževali živahne planinske stike. Tembolj je nerazumljivo na tem področju mrtvilo, ki gre že v četrto desetletje. Zato je dolžnost PZS, ne samo alpinistične komisije, da v tem pogledu odločno nekaj ukrene. Vsi navzoči so bili za to, da za novi »Naš alpinizem« ne iščemo samo sredstev zunaj organizacije, ampak odtrgamo zanjo nekaj sredstev iz proračunov tistih komisij, ki se morajo važnosti tega dela najbolj zavedati. To so gotovo alpinistična komisija, komisija za inozemske odprave in GRS, ki je v sklopu PZS enakovredna drugim komisijam. Delo teh komisij se ne more razvijati v pravo smer, če ne bomo poskrbeli za »leksikografsko« obravnavo slovenskega alpinističnega razvoja od l. 1932 do l. 1965 in jo objavili kot neminljiv dokument, ki ga lahko vsak hip pokažemo pred sosedi, še bolj pa pred našimi rodovi, ki prihajajo in ki morajo tako knjigo imeti pred seboj, če hočemo, da bodo organsko rasli iz naše preteklosti v bodočnost.

Na seji nismo govorili podrobno o vsebini knjige. Zgledov, in to izvrstnih, je v zadnjih

30 letih izšlo dovolj v Avstriji, Nemčiji, Franciji, Italiji, celo Argentini, na Češkem in tudi v bratski Hrvatski (Smerketov »Vodič«, ob katerem smo v našem listu l. 1964 ponovno pisali o naši zamudi). Vsebinsko knjige je lahko določiti, tudi metoda zbiranja in izbiranja ni tako kočljiva, kot je videti na prvi pogled. Slikovnega gradiva je v arhivih PZS precej in bi bilo gotovo napak, če bi razmetavali sredstva za povsem nov foto-opus.

Gotovo mora obveljati načelo splošnega, ne izbirnega plezalskega vodnika. Ker imamo sredstev malo in ne kaže, da jih bomo imeli kmalu kaj več, je treba te čimbolj gospodarno izrabiti. To ne pomeni, da moramo zabeležiti tehnične opise vseh narejenih vzponov, gotovo pa bi bila orientacija v eklektični vodnik napačna. Program splošnih in eklektičnih vodnikov si lahko privoščijo bogatejši, bolj razviti narodi, medtem ko smo mi zdaj dolžni predvsem čim popolneje zbrati in prikazati, kaj smo sploh v alpinizmu po l. 1932 naredili. No, navzoči so sklenili, da mora biti do l. 1. 1966 že viden sad tega dela. Redakcijski odbor vodi tov. Jože Munda, njegova pomočnika sta tov. ing. Mitja Kilar in Tomaž Banovec. Sodimo, da je prav, če smo za glavnega urednika knjige izbrali bibliografa in leksikografa tov. Jožo Mundo, ki je po svojih interesih tudi blizu planinskih problemov. Ing. Mitja Kilar ima dragocene izkušnje pri delu za eklektični vodnik »V naših stenah« iz l. 1956, Tomaž Banovec pa predstavlja mlajšo generacijo geodetov in alpinistov. Odбору želimo srečno roko pri izbiri ostalih sodelavcev, predvsem pa popoln uspeh pri tem za napredek našega alpinizma velevažnem delu.

Tine Orel

OSEMNAJSTA TITOVA ŠTAFETA MLADOSTI S TRIGLAVA

Kmalu bo minilo 200 let, ko so »štirje srčni možje« (1778—1778) stopili na Triglav. Od tedaj dalje so pastirji, lovci, iskalci rudnih bogastev in zdravnih zelišč sami ali z drugimi še in še prihajali k Triglavu.

Našemu človeku je pomenil Triglav veliko, zelo veliko, saj je v težkih dneh postal simbol Osvobodilne fronte.

V času NOB so na Triglavu ponosno vihrale državne, partijske in narodne zastave, ki so jih prinesle na ta ponosni vrh posamezne udarne edinice naše narodne osvobodilne vojske.

Takoj po osvoboditvi, za praznik Republike, 29. novembra 1945 smo navdušeni planinci pohiteli v zelo težkih snežnih in vremenskih razmerah skozi dolino Vrat in dalje preko Luknje, preko Plemenic in po zapadni strani Triglava na vrh. Tam smo v navdušenju in iskrenem zadovoljstvu proslavili drugo obletnico pomembnega II. zasedanja AVNOJa v Jajcu in rojstva Republike.

Tudi v naslednjem letu so planinci, plezalci in alpinisti skupaj s številnimi alpskimi smučarji slavili na vrhu Triglava pomembno

Prizor s Titove štafete na vrhu Triglava sredi maja 1965 Govori Janez Krušič (levo)

slavje. Na vrhu simbola OF smo praznovali (27. IV. 1941—1946) peto obletnico Osvobodilne fronte, ki je naš narod združila v uporbo zoper okupatorja.

21. maja 1948 pa je bil vrhu Triglava mogočen štart prve triglavske Titove štafete mladosti, ki je ponesla skozi tisoče in stotisoče rok mladih in delovnih rok želje in čestitke maršalu Titu za njegov 55. rojstni dan. Gorniki, planinci, plezalci, alpinisti in gorski reševalci so od tedaj že osemnajstkrat organizirali triglavsko, Titovo štafeto mladosti. Ta slavja na vrhu zasneženega, od sonca ožarjenega Triglava so bila vedno velika doživetja ne samo za ljubitelje gora iz planinskih društev, mladinskih in alpinističnih odsekov iz Gornje savske doline, temveč so se jih udeležili tudi planinci in plezalci iz ostalih krajev Slovenije. Neredko kdaj smo pozdravili v svoji sredi tudi prijatelje, tovariše in znance iz ostalih bratskih republik in iz zamejstva. Prihajali smo skozi Zajezersko dolino preko

Hribaric, iz Trente preko Komarja in Doliča, preko Plemenic in Za Planje, iz Bohinja preko Velega polja, skozi Krmo, Kot in Za Cmirom, preko Pragov in najbolj zagnani in navdušeni tudi po raznih smereh severne triglavske stene. Na vrh smo pristopali iz Bovškega snega po stari italijanski »drettissimi« ali z Ledin skozi Triglavsko vrata, preko Rjavca in preko Triglavske škrbine, mnogokrat preko ledenika po klasični poti prvopristopnikov na sedlo med Malim in Velikim Triglavom, največkrat pa smo si zbrali za smer pristopa in sestopa običajno najlažjo in varno zavarovano pot iz »koče vseh koč«, Kredarice, preko Malega na vrh Triglava.

Kakor vsa leta od leta 1948 dalje smo gorniki iz Jesenic tudi letos toplo in navdušeno pozdravili pobudo, da tudi letos ponesemo z vrha Triglava čestitke maršalu Titu za njegov 73. rojstni dan. Mladinske organizacije v jeseniški občini so to pobudo posredovale koordinacijskemu odboru gorenjskih planin-

skih društev, njihovim mladinskim in alpinističnim odsekom.

V petek, 7. maja t. l. se je vila skozi romantično dolino Krme pisana kolona veselih, smučarjev in alpinistov. Vreme nam je bilo naklonjeno, mnogo manj pa smo bili zadovoljni z večjo količino novo zapadlega snega. Pripeka skozi Gornjo Krmo in preko Travnne doline, pod Ržjo in v strmih Kalvarije nam je vztrajno vlivala svinec v noge. V poznem popoldnevu nas je sprejela Kredarica in nam gostoljubno nudila vse, kar premore. Stane Kersnik je res fant od fare.

Zgodaj nas je prebudilo nasmejano jutro, na Kredarici je bilo kakor v panju, vsi smo hoteli izkoristiti idealno vreme, ki nam je obetal tudi idealne snežne razmere pri vzponu. Opremili smo se z derezami in vsem ostalim, kar je za zimski vzpon na Triglav potrebno. Naveze so se zvrstile v strmine Malega Triglava, naglo in varno smo napredovali, v pičlih dveh urah smo se na vrhu Triglava zbrali vsi udeleženci. Bilo nas je preko trideset. Sprva smo se radovali in uživali veličasten razgled po zasneženih in v sneg ukovanih bližnjih in daljnih vršacih. Kmalu pa nas je snežni metež z zapada in severa prisilil, da smo opravili pristrčno slovesnost. Vse zbrane je pozdravil v imenu koordinacijskega odbora gorenjskih planinskih društev njihov predstavnik, prav tako pa je spregovoril nekaj pozdravnih besed tudi predstavnik UO Planinske zveze Slovenije, posebno pristrčno in z velikim navdušenjem pa je bil pozdravljen govor zastopnika PD iz Trsta. Mladinec je nato prebral pozdravno pismo maršalu Titu. Ob pristrčnem navdušenju vseh navzočih in plapolanju zastav je štafeto palico prevzela prva nosilka, komaj 12 let stara Breda Krušič z Jesenic. Z vrha Triglava se je preko snežnih pasti spustila dolga kolona nosilcev Titove štafete mladosti preko Malega Triglava proti Kredarici. Kmalu smo se poslovili od prijazne planinske postojanke. Da je bilo zadovoljstvo popolno, smo udeleženci pokazali in dokazali pri več ali manj mojstrski vožnji preko ledenika, pod Ržjo k novi Staničevi koči, kjer smo udobno prenočili.

V nedeljo smo se po progi Triglavskega smuka spustili pod Rjavino navzdol proti Apnenici ter skozi Travno dolino na Polje pod Vernarjem in Toscem ter Draškimi vrhovi. Kmalu nas je sprejelo prvo zgodnje zelenje Krme, kjer je pomladansko sonce že budilo k novi rasti prve rože sneženke, ledenke in ključavnice.

Kakor vedno smo se radovali tudi to pot v zavesti, da smo opravili veliko in častno nalogo.

U. Ž.

ŠE O PLANINSTVU NA BOVŠKEM

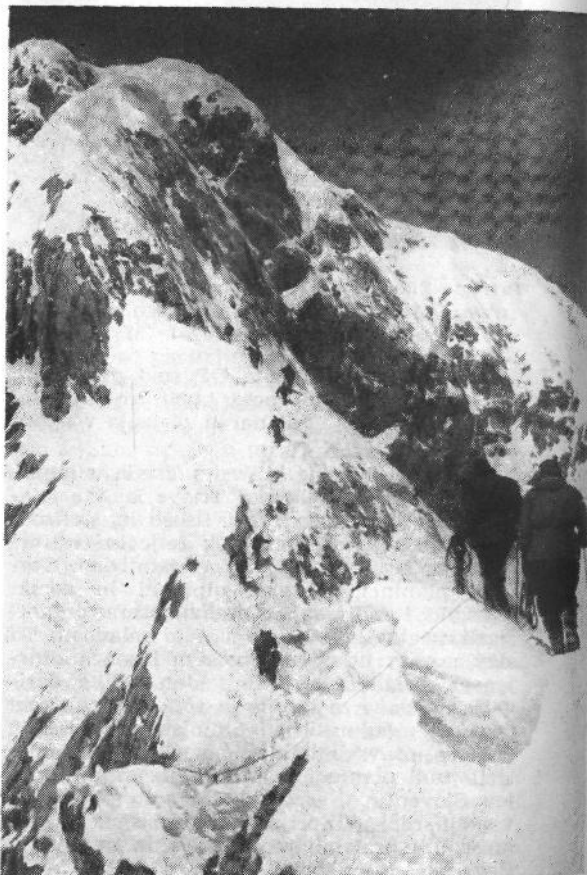
Poročali smo že o letošnjem občnem zboru PD Bovec, vsekakor važni družbeni organizaciji, saj ima svoje delovno torišče v najlepšem koncu naše ožje domovine in skrbi za razmah planinstva in turizma v naravnih oko-

liščinah, kakor jih ima le malokatero društvo. Naravne okoliščine pa seveda še niso vse, treba je z njimi gospodariti in prigospodariti. Zato je tako društvo vredno podpore, ljudje, ki zanj žrtvujejo svoj čas in svoje moči, pa zaslužijo priznanje.

Društvo so Bovčani ustanovili l. 1946, ko je v Bovcu še imela besedo ameriška vojska. Naslonili so se na izročila slavnih trentarskih vodnikov Komacov, Kravanje, Berginca in obeh Tožbarjev. Njihovi sinovi so novemu društvu pokazali pota po planinskem svetu Gornjega Posočja, društveni delavci, ki so l. 1946 začeli takorekoč iz nič, pa so bili poleg onih, ki smo jih v našem listu na občnem zboru že omenili, še Boris in Milan Ostan, Ciril Jenko in Emil Kravanja, Milka Kovačič, Rajko Mihelič, Slavko Vojčički, Ciril Komac, Slavka in Jaka Čebuljeva v Zlatorogu, Mimi in Mirko Sosič na Predelu. Omeniti moramo tudi to, da v Bovcu deluje postaja GRS.

Konec junija 1965 je predsednik PD Bovec Franc Zagar počastil z javnim priznanjem in skromnimi darili tiste društvene delavce, ki so na letošnjem občnem zboru »izpregli« in prepustili odborniška mesta mlajšim planin-

Titova štafeta na Triglavskem grebenu

cem. Te smo v našem listu bralcem že predstavili. Slovenska planinska javnost jih po njihovem delu dobro pozna: Franca Kravanja-Zajca, Alojza Marka, Joška Repiča, Cirila Jonka, Emila Kravanja, Zdenko Sozio in Gizelo Smielowski. Upajmo, da imenovani ne bodo odtegnili svoje pomoči mlajšim odbornikom in da bodo s svojo besedo in dejanjem še naprej skrbeli za rast in krepitev tega našega pomembnega planinskega jedra, ki skrbi za Kanin, Predel in Zlatorog v Trenti.

T. O.

TRENTARSKI MUZEJ

S prvim januarjem letošnjega leta je upravljanje Planinsko-turističnega muzeja v Trenti prevzel Goriški muzej Nova Gorica. Do prenosa pravic upraviteljstva in vodenja tamkajšnjih muzejskih zbirk je prišlo sporazumno med Goriško turistično zvezo, PD Bovec in sedanjim upraviteljem, pobuda je prišla od prvo imenovanih, kajti na področju severne Primorske je Goriški muzej edina ustanova, ki bi mogla strokovno urejevati, voditi in širiti doslej postavljene zbirke; strokovni poseg pa je bil nujen. Sprememba uprave je s sabo prinesla tudi potrebno spremembo osnovnih konceptov o muzejskih zbirkah. Tematsko raznoliko in prostorsko neomejeno območje sedanjega muzeja naj bi se posvetilo izključno Trenti, njenim goram in ljudem. Spremembo takega obsega narekuje tudi v prvi vrsti že dolga leta se porajajoča zamisel osrednjega slovenskega planinskega muzeja.

Osnovo sedanjim zbirkam v Trenti je dalo Planinsko društvo Tolmin, ki je 2. avgusta 1953 postavilo stalno planinsko razstavo v treh sobanah nekdanje italijanske vojašnice. V bistvu so takrat postavljene zbirke z nekaterimi spremembami ostale vrsto let, nekaj eksponatov je bilo izločenih, nekaj na novo postavljenih. Razstava oziroma kasnejši muzej je prikazoval v posebnih oddelkih trentarsko planinsko zgodovino, dr. Kugyju in njegove vodnike ter druge naše planince, povezane s Trento. Bogata je bila etnografska zbirka, planinska flora je bila prikazana s številnimi naslikanimi upodobitvami. Obsežno je bilo tudi fotografsko in slikovno gradivo, ki je Trento prikazovalo prav tako kot številne drobne zanimivosti.

Muzejske zbirke so ob letošnjem prevzemu dajale dokaj neurejen vtis, ki ga je ustvarjalo pomanjkanje strokovnosti in neupoštevanja modernih muzeoloških principov prejšnjih upraviteljev. Prav zato je bila ena prvih nalog Goriškega muzeja preureditev in obnovitev razstavljenega gradiva in skrb za njegovo strokovno obdelavo. Delo pri tem pa ni bilo mogoče opraviti vse naenkrat in za letos predvidena dela so bila končana neposredno pred pričetkom letos nekoliko zapoznele glavne planinsko-turistične sezone.

Trentarski muzej domuje skupaj z depandanso hotela »Planinski orel« v treh prostornih sobah nekdanje vojašnice na Logu. V

prvem prostoru so razstavljeni eksponati zgodovine trentarskega planinstva, poleg prikaza vrste trentarskih vodnikov je tudi nekaj dokumentarnega gradiva o dr. Kugyju in dr. Tumi. Pozabljen tudi ni Josip Abram-Trentar, medtem ko dve vitrini prikazujeta predmete iz planinsko-alpinistične zapuščine dr. Klementa Juga. Druga polovica tega razstavnega prostora obsega alpsko floro, posebna vitrina je posvečena ustanovitelju »Alpineta Juliane« Albertu Bois de Chesne-u. Najbogatejši je etnografski oddelek, s prikazom značilnega trentarskega ognjišča ter predmetov, ki so služili in še vedno služijo Trentarjem pri vsakodnevnih opravilih; lovski oddelek oziroma prikaz trentarske favne je zankrat še skromen. Tretji razstavni prostor je v znatni meri posvečen Baumbachovemu »Zlatorogu«, ki ga je slikovno opremil ak. slikar Kogej. Po stenah so izobešeni fotografski posnetki Trente, razstavljene pa so še nekatere trentarske znamenitosti, med katerimi je gotovo zvon iz 1717. leta.

Kot povedano je sedanja razstava rezultat le prve nebitvene preureditve dosedaj že postavljenega gradiva. Prav zato more odpasti marsikateri pomislek glede na pomanjkljivo uresničenje postavljenega načrta, ki si ga je ob prevzemu svojega novega razstavnega objekta postavil Goriški muzej. Ob koncu letošnje sezone ali pa ob začetku prihodnjega leta so na vrsti dela, ki naj bi odpravila vse dosedanje pomanjkljivosti in dala muzeju čim večjo celovitost v prikazovanju zgodovinske podobe Trente, njenih ljudi in vseh tistih, ki so jo popularizirali v svetu. Problem bo treba reševati tako glede na vsebinsko kot na tehnično plat, ta je bila doslej in je še vedno zelo nedognana in primitivna. Vsebinsko je predvidena razširitev dokumentarnega gradiva o trentarskih vodnikih, prav tako o dr. Kugyju, dr. Tumi in še nekaterih naših planincih. Mimogrede je treba omeniti, da je Goriškemu muzeju na razpolago gradivo za ureditev posebnega oddelka o dr. Klementu Jugu, kar bi pa zaradi omejenega vsebinskega področja trentskega muzeja moglo priti v osrednjo slovensko planinsko ustanovo. Potrebna je tudi strokovna ureditev trentarske flore in živalstva. Etnološka zbirka tudi še ni popolna, čeprav je trenutno najbolj bogata. Zbrati je treba še tisto nekaj etnografskega gradiva, ki je v Trenti še ostalo po tolikih akcijah številnih amaterskih zbirateljev. Obnoviti bo treba tudi vse dosedanje fotografske posnetke in dopolniti prikaze literarnih obdelav Trente. Popolnoma je zanemarjen prikaz starejše in najnovejše zgodovine (narodno-osvobodilna borba!). Nalog je vsekakor mnogo in bo njih izvedba terjala tako daljše časovno obdobje kot znatna denarna sredstva, ki jih muzej prejema sedaj edino le iz vstopnine. Zaradi navedenih načrtov je potreba pomisliti tudi na prostorsko povečanje obstoječega objekta, dozidava oziroma predelava posebnega skladiščnega prostora je nujna, kot je tudi nujno popravilo samih razstavnih prostorov, ki so nezadostno zavarovani pred vre-

menskimi nepravilnostmi. Nedvomno je tudi ena prvih nalog popularizacija muzeja, ki ga trenutno marsikateri mimoidoči avtomobilskomotoristični turist oziroma planinec, kateremu je muzej prvenstveno namenjen, spregleda. Goriški muzej se v celoti zaveda odgovorne naloge ob prevzemu uprave nad trentarskim muzejem, ki more biti ne glede na svoje lokalno-muzejsko obeležje vsebinsko tudi sestavni del osrednjega slovenskega planinskega muzeja obenem pa prvovrstna turistično-planinska ustanova celotnega Zgornjega Posočja. Trenta zaradi svojega avtohtonega in samo-svojega življenja v pretekli in polpretekli dobi vsekakor zasluži tako ustanovo in lastno muzejsko upodobitev, zlasti še ker tiste značilnosti preostankov nekdanjega življenja naglo izginjajo ter more žal tako Trento prikazati le muzej.

B. Marušič

DESET LET KOČE NA ŽAVCARJEVEM VRHU

Žavcarjev vrh je za Mariborčane res ugodna izletna točka. Prav je, da se je pred desetimi leti PD Maribor odločilo, da tu postavi skromno, a trdno postojanko ne daleč od meje. Vseh deset let je služila izletnikom, lovcom, gozdarjem, in posebej domačinom, ki so v njej videli živo vez med našim severnim središčem in obrobni selišči na meji.

V nedeljo 6. junija t. l. je PD Maribor vabilo na to kočo, da se tu spomni 20-letnice osvoboditve in obenem opomni na desetletnico svoje postojanke na Kozjanskem. Prvzaprav pa je bila proslava namenjena vsem mariborskim planinskim društvom in je PD Maribor nastopilo kot predstavnik medobčinskega koordinacijskega odbora. Udeležba ni bila ravno razveseljiva, verjetno zaradi vremena, ki se v letošnjem juniju ni in ni moglo unesti, malo pa tudi zato, ker je bil zbor zaradi vremena enkrat preložen. Kljub temu pa se je na trati pred kočo lepega dneva veselilo kakih 60 planincev. V imenu mariborskega planinstva jih je pozdravil predsednik PD Maribor ing. Jože Juvan in spregovoril o 20-letnici osvoboditve. Za njim je prof. Ivan Šumljak govoril o nastanku in razvoju planinstva in njegovem pomenu za človeštvo, v imenu PZS pa je zbor pozdravil tov. T. Orel. Sledil je kulturni spored, nato pa prosta zabava.

Koča na Žavcarjevem vrhu je v desetih letih opravičila svoj obstoj. Vredna je večjega obiska zlasti iz krajev, ki našo severno mejo manj poznajo. Zato je prav, da PD Maribor in njegov MO kočo popularizirajo s tem, da v njeni okolici prirejajo razne mladinske prireditve, na katerih se zberejo zastopniki MO tudi iz bolj oddaljenih krajev. Za take prireditve bi morala planinska društva najti še več sredstev in jih za vzgojo mladih planincev še bolj in bolj izrabiti.

T. O.

OBČNI ZBORI

OBČNI ZBOR PD NOVA GORICA

V četrtek 27. maja letos je PD Nova Gorica imelo svoj redni letni obračun dela. 551 članov, koliko šteje društvo, je bilo na zborovanju zastopano z lepim številom.

Zborovanja so se udeležili kot gosti zastopniki SPD Gorica iz Italije, zastopnik PD Tolmin in tajnik Turistične Zveze Nova Gorica, ki so zborovanje pozdravili in izrazili pripravljenost za še uspešnejše sodelovanje z našim PD.

Viden porast članstva delno že sam za sebe govori o živahni družbeni aktivnosti društva. Še več pove o tem lanskoletna finančna realizacija, ki na vseh štirih planinskih objektih društva dosega 29 milijonov 852 000 din. Vendar pa je tudi res, da tako visoka finančna realizacija ni rezultat planinskih dejavnosti, pač pa predvsem gostinskih zmogljivosti naših postojank, v prvi vrsti seveda planinskega doma Kekec nad Novo Gorico. Zborovanje je potrdilo ukrep UO, ki je oddal Dom Kekec v privatni zakup, saj se je društvo s tem rešilo »gostinske problematike«, obenem pa si je zagotovilo redne dohodke, ki bodo izdatno pomagali društvu, da se bo temeljitejše posvetilo osnovnim planinskim dejavnostim. Izredno razveseljiva je ugotovitev, da se je društvo močno pomladilo. Med mladino ima 145 članov, med pionirji pa 122. Tudi sicer je bil mladinski odsek posebno aktiven. Organiziral je 3 enodnevne izlete, ki se jih je udeležilo 120 članov ter 6 večdnevni izletov z udeležbo 48 članov. Mladinska ekipa se je udeležila tudi republiškega orientacijskega planinskega pohoda za Vojkov pokal, ki je bil novembra 1964. leta na Nanosu. 12 mladincev je opravilo izpit za gorskega stražarja, 12 pa za planinskega mladinskega vodnika. Zelo zadovoljivo aktivnost so pokazali tudi v sodelovanju s smučarskim klubom.

Prav tako gre priznati gospodarstvenemu odseku, ki je vestno skrbel za stanje, kakor za poslovanje planinskih postojank. Uspešno saniranje finančnega stanja društva je prav gotovo najvrednejši rezultat tega odseka. O vitalnosti in podjetnosti društva kakor njegovega gospodarstvenega odseka pa govori akcija za postavitev planinske koče pri Krnskem jezeru. Les zanjo je že posekan. Letos ga bodo obdelali in primerno pripravili, drugo leto pa bi začeli še z drugimi deli za to kočo.

Ko je občni zbor določal naloge novemu UO, jih je nekako zajel v naslednjih sklepih:

— Čim preje ustanoviti Gorsko stražo, zaradi ohranitve planinske flore predvsem na po-bočjih Trstelja.

— Posvetiti vso skrb markiranju in obdelavi poti in to predvsem v območju Krna. Pomladiti in razširiti markacijski odsek.

— Razširiti članstvo na področje Kanala, Mirna in pa v vsa večja podjetja novogoriške občine.

— Organizirati za članstvo pa tudi za druge obiskovalce več predavanj s planinsko tematiko.

— Organizirati več izletov in družbenih prireditvev za članstvo.

— Vse štiri planinske postojanke oskrbeti z ustreznimi razglednicami in primernimi spominčki.

— Za pomoč aktivnemu mladinskemu odseku je namenjenih 200 000 din iz proračuna društva za tekoče leto.

Zborovalci so dali posebno javno priznanje najaktivnejšim članom in sicer: sodniku Alfredu Hvali za uspešno 15-letno predsedovanje društvu, tovarišu Branku Bricu za prizadevno delo v propagandi in vodstvu dornberške mladinske skupine, tovarišici Anici Uršič za marljivo in uspešno delo z mladino ter tovarišu Cirilu Magajni, ki kot tajnik in knjigovodja požrtvovalno dela v društveni pisarni.

Teh nekaj okvirnih sklepov dokaj zgovorno priča o razvejeni aktivnosti društva in obeta solidno družbeno uveljavitev planinstva na Goriškem. Nov UO, ki je precej pomlajen, bo prav gotovo kos delu, ki mu ga je ta občni zbor naložil.

C. Z.

PD ZAGORJE. Planinsko društvo Zagorje je pred nedavnim izvedlo redno letno skupščino v domu na Zasavski gori. Skupščine se je udeležilo blizu 200 članov, prisostvovali pa so še zastopnik PZS Stanko Hribar, predsednik občinske skupščine Dušan Kolenec in zastopniki sosednjih zasavskih planinskih društev ter zastopnica PD Gorje — Bled.

Iz poročil gospodarskega, markacijskega, gradbenega, mladinskega in drugih odsekov je bilo razvidno, da vse omenjene odseke tare šibko finančno stanje društva. Društvo že vsa zadnja leta dobiva le minimalne dotacije in se živi le z lastnimi ustvarjenimi sredstvi. Društvo upravlja planinska domova na Zasavski gori in Čemšeniški planini in zasilno zavetišče pod Čemšeniško planino, medtem ko so do nadaljnega zaprli zavetišče v Zaloki pod Čemšeniško planino. Na obeh domovih, ki jih že razjeda zob časa, bi bilo potrebno narediti več nujnih popravil, ki pa jih društvo ne uspe izvršiti.

Tudi dom na Prvini pod Čemšeniško planino, ki ga je PD prejelo od rudnika Zagorje in je šele v izgradnji, bi bilo potrebno dograditi, a tudi za to gradnjo društvo nima sredstev. Sklenjeno je bilo, da bodo v tekočem letu nadaljevali z izgradnjo doma na Prvini, pri izgradnji pa bodo sodelovale gospodarske in družbeno-politične organizacije in posamezniki. Dom, ki bo veljal 40 milij. dinarjev, pa

bo namenjen predvsem za rekreacijo delovnih ljudi iz Zagorja.

Člani društva si bodo v tekočem letu prizadevali, da bodo izboljšali notranjost postojank in s tem v celoti zadovoljili čedalje številnejše goste, posebno skrb pa bodo posvetili tudi samostojno delujočemu mladinskemu odseku, iz katerega nenehno izhajajo mladi planinski vodniki in gorski stražarji, ki se izobrazujejo in pridobivajo znanje v tečajih. V tekoči sezoni bodo opremili tudi depandanso ob domu na Zasavski gori in napravili še več manjših del. Kot vsa povojna leta so člani društva, ki šteje trenutno 1201 člana, ponovno izvolili za predsednika tov. Franca Goloba, vsi člani PD Zagorje pa računajo, da bodo v bodoče pri odgovornih naleteli na večje razumevanje.

Janez Turk

PD GORJE. Društvo upravlja dve planinski postojanki v Triglavskem pogorju, Dom Planiko in Tržaško kočo na Doliču. Planiko je obiskalo 4652, Dolič pa 4872 planincev. V Domu Planiki je PD naredilo nov betonski pod v kuhinji, nabavilo pa tudi nove stole in odeje, za kar so morali kar globoko seči v žep. Prav zaradi tega pa je moralo marsikaj drugega odpasti za to leto. Potrebno bo še marsikaj preurediti, kot nujen problem pa se postavlja zgraditev rezervoarja za vodo, predvsem za ureditev sanitarij. Za Tržaško kočico na Doliču so uspeli nabaviti le nekaj jedilnega pribora in novih odej. Na povečavo postojanke spričo pomanjkanja finančnih sredstev se ne morejo računati, čeprav je to iz leta v leto večji problem. Društvo ima v Krmi v najemu manjšo hišo, ki mu služi kot skladišče za Planiko. Obe koči sta aktivno poslovali. Skupnih dohodkov je bilo 5 819 188 din, izdatkov pa 5 817 405 din.

Društvo je štelu 700 članov, od tega 361 starejših članov, 113 mladincev in 226 pionirjev. Tudi v letu 1964 je bila mladina delavna, čeravno ji še vedno primanjkuje vodstveni kader. Usposobila je dva nadaljna mladinceva za mladinska vodnika in se nadeja, da bo delo v odseku poživila. Uspelo ji je napraviti nekaj prav lepih izletov. Za Dan mladosti je pripravila srečanje mladine iz osemletke v Mojstrani in v Gorjah. Dobro razpoloženi so se sestali v Srednji Radovni. S kratko komemoracijo so se najprej spomnili žrtev fašističnega terorja, nato pa so se pionirji pomerili med seboj v raznih športnih tekmovanjih. Taka srečanja imajo v načrtu vsako leto. Med letom so napravili še nekaj manjših izletov kot v Baško Grapo, v Škofjeloške hribe in na Vogel. Mladina je aktivna tudi v gorski straži.

M. G.

PD JAVORNIK-KOROŠKA BELA. Občni zbor je bil dobro organiziran in pripravljen ter je zelo uspel. Udeležilo se ga je nad 200 članov.

Mladinski-pionirski odsek je podal samostojno poročilo. Vodi ga tričlanski odbor, ki tudi

redno sklicuje sestanke, na katerih mladinci in pionirji razpravljajo, kako bi še bolj pritegnili v svoje vrste mladino in kako naj bi društvu pomagali pri njegovem delu. Med tem pa je tudi pripravljaj in organiziral akcije, izlete, predavanja in tekmovanja. Aprila so se udeležili delovne akcije v Krmi, maja sta dva mladince ponesla Kurirčkovo pošto iz osnovne šole v Koroški Beli do Cimpra na Potokih, kjer sta jo izročila mladincem iz Zirovnice, udeležili so se štafete mladosti in jo ponesli od Pristave do Valvasorjevega doma, za počastitev Dneva mladosti pa so udarniško delali na Pristavi, Junija so se udeležili akcije na Stolu, kamor so nesli deske za novo Prešernovo koč, julija pa so pomagali pri pospravljanju okrog Staničevega koč. Z vodnikom Smolejem so markirali pot na Vrbanovo špico, Cmir in Rjavino. Popravili so tudi pot do Kredarice. Avgusta pa so še enkrat nesli deske za Prešernovo koč na Stolu. Mladinci so sodelovali tudi na pomladanskem krosu na Jesenicah in se redno udeleževali mladinskih predavanj.

Delaven je bil tudi markacijski odsek, ki je svojo nalogo opravil zadovoljivo. Popravili so poti okoli Staničevega doma. Zamenjanih je bilo več smernih tablic in obnovljenih markacij. Na vrhove Cmir, Begunjski vrh, Vrbanov vrh, Vrbanova špica in Rjavino so v pretekli sezoni namestili nove skrinjice, nove vpisne knjige in nove štampljke z imeni

teh vrhov. Vse bolj pa prihaja društvo do prepričanja, da bo morala občina nuditi potrebna denarna sredstva za vzdrževanje gorskih poti, ki so za zdravje in turizem prav tako važne kot one v dolini. Propagandni odsek je organiziral 4 predavanja, skrbel je za kvalitetne razglednice za prodajo v planinskih postojankah, za mladinske izlete pa je vedno poskrbel za vodiče. Na Planinski Vestnik je naročeno le 57 članov, kar je pri številu 800 članov, kolikor jih šteje društvo, res premalo. Kljub dograditvi Staničevega doma je moral gospodarski odsek še marsikaj napraviti tako v notranjosti kot na zunanji fasadi za čim lepšo obliko doma. Izdatna finančna sredstva, ki so bila za vse to potrebna, je društvu nudila PZS, Občinska skupščina Jesenice in v gradivu tudi Železarna Jesenice. V Kovinarski koči v Krmi so bila opravljena manjša dela, tako da sta bili zagotovljeni voda in razsvetljava, na Pristavi pa so obnovili notranjo instalacijo za elektriko in delno popravili streho, ki je že puščala vodo. Težave so imeli z osebjem po domovih. V preteklem letu so zamenjali kar dve oskrbnici. Obisk postojank je bil zadovoljiv, saj je Staničev dom obiskalo okrog 4000, Krmo okrog 3000 in Pristavo pa tudi okrog 4000 planincev. Finančni efekt se je gibal v povprečju drugih let, vendar s to razliko, da so bile nekoliko višje cene. Tudi v bodoče bo imel gospodarski odbor polne roke dela, predvsem pa bo mo-

Pogorišče Prešernove koč vrh Stola

ral skrbeti za vračanje anuitet, ki znašajo letno že 900 000 din.

Prijetno presenečenje za vse prisotne je pripravil tov. Marjan Bizjak, ki je v ilustracijo vseh del v zvezi z gradnjo Staničevega doma predvajal na občnem zboru dva kratka filma. Za društvenega predsednika je bil ponovno izvoljen tov. Franc Svetina.

M. G.

PD GORNJI GRAD. Sredi junija, pred kresnimi dnevi, je klicalo na občni zbor PD Gornji grad. V nedeljo 13. junija t. l. je bil lep dan, nič kaj primeren za planinske letne obračune. Morda je tudi zato na občni zbor prišlo komaj desetero tistih Gorograncev, ki jim ni vseeno, kako bo s planinstvom na nekdanjem delovnem torišču ustanovitelja savinjske podružnice SPD Frana Kocbeka. Predsednik tov. Tratnik je poročal o težavah, ki jih je društvo imelo s svojo postojanko na mogočni Menini planini, z oskrbniki in oskrbo, o zamiranju društva, ki ga po svoje odkriva tudi skromna udeležba tega občnega zbora. Navzoči so izmenjali nekaj misli, kaj bi bilo treba ukreniti: Poskrbeti je treba za boljšo povezavo z občinsko skupščino in občinskimi političnimi, turističnimi in gospodarskimi činitelji. Občini Mozirje ne more biti vseeno, ali se planinstvo v območju gorogranske okolice prav razvija ali ne, saj je od tega vsaj deloma odvisen tudi napredek turizma in oživljanje krajine, ki je po osvoboditvi zaradi nekaterih politično-upravnih sprememb na pomenu precej izgubila. Večjo pomoč bi lahko nudile gospodarske organizacije, ki skrbe za gospodarjenje z gozdom, ki je ravno na Menini izredno bogat. Gre konec koncev tudi za to, da ne osami in odmre ta prelepi kos slovenske zemlje, komaj par ur od Ljubljane, danes z ljubljanske strani do Bibe planine že pristopen z avtom. Nekaj desetih obiskovalcev na starodavni, lepo obnovljeni Gornjegrajski koči je slabo spričevalo za slovensko planinstvo. Pred 40 leti je bilo samo Gorograncev na koči več vpisanih, kakor pa je to zadnja leta. To pomeni, da v kraju samem ni dovolj propagande in planinske vzgoje, da pa se tudi splošna planinska propaganda slabo vključuje v turistični program. Kaže, da se vse preveč zanašamo na množično romanje na Triglav, premalo pa opozarjamo naše planince na spoznavanje manj znanih, bolj odročnih vzpetin. Dobro, da smo pred leti napravili vse, kar je treba, za transverzalo. Menda bi že kazalo v takih turističnih krajih, kot je Gornji grad, narediti po zgledu Avstrijcev in Švicarjev, krajevno planinsko pot, jo popularizirati in turistom predložiti kot del aktivnega dopusta. Mislim, da bi tako sodelovanje med planinstvom in turizmom bilo koristno za obe družbeni organizaciji, predvsem pa bi tako lažje in popolneje obe dosegali svoje cilje in opravljali svoje družbene dolžnosti.

Na občnem zboru so navzoči izvolili nov odbor. S tem se je od društva ali vsaj od funkcije v njem poslovil dolgoletni predsednik tov. Tratnik, upokojeni šolski upravitelj, ki je živa zgodovina gorogranskega planinstva vse iz

prvih časov koč na Menini. Kot otrok se je pred 50 leti prvič vpisal v takratno vpisno knjigo, nato pa je pred leti pokrenil vse, da bi to znamenito slovensko planinsko postojanko obnovil. To se mu je s sodelavci in s pomočjo PZS tudi posrečilo. Z njim odhaja iz kroga glavnega odbora PZS za planinstvo v resnici vnet in zaslužen mož.

Novemu odboru želimo pri usmerjanju društva in njegovem delovanju čim več uspeha.

T. O.

PD RIMSKE TOPLICE. Društvo ima po svojem pravilniku občni zbor na vsaki dve leti in se zato vsa društvena poročila nanašajo na delo v poslovni dobi 1963 in 1964. Prvič v delovanju društva je zaživel mladinski odsek. Članstvo mladinskega odseka šteje 117 članov, od teh je bilo na novo vpisanih 15. Izvedel je številne skupinske izlete in akcije, med katerimi seveda tudi ni izostal izlet na Triglav. Propagandnemu odseku je uspelo za 1. maj privabiti na Kopitnik številne planince, ki so bili navdušeni nad prekrasno naravo, organiziral je dva skupinska izleta in sicer preko Vršiča v dolino Trente ter na Peco in dvoje zanimivih predavanj. Kakor pa je bil propagandni odsek delaven na vseh delovnih področjih, je zanemaril vprašanje Planinskega Vestnika. V društvu ima le 9 naročnikov.

Gospodarska dejavnost društva je bila v zadnjih dveh letih živahnejša od prejšnjih let, čeprav je bila omejena le na ozek krog požrtovalnih članov. Društvo upravlja zavetišče na Kopitniku, ki ima vsako leto večji obisk. Postojanka nima oskrbnika in jo upravljajo dežurni društveni funkcionarji. Vsi funkcionarji dežurajo brezplačno. Koliko se ti žrtvujejo za društvo, sledi iz podatka, da je samo v letu 1964 šest društvenih funkcionarjev dežuralo kar celih 64 dni in da so pri tem opravili 1440 prostovoljnih delovnih ur. Pri obnovi ceste v Gorah je društvo organiziralo tri delovne akcije s 525 prostovoljnimi delovnimi urami. Lansko leto je društvo pričelo ustvarjati tudi zamisel o obnovi zavetišča. Izkopali so kamenita tla, kar jim je delalo precej preglavic. Na mesto so pripeljali 30 m³ peska in več kubikov lesa za opaž pri betoniranju. Zabetonirali in s kamnom so pozidali 3 stene in tla, pri čemer so porabili 2500 kg cementa. Za priprave in obnovo do te stopnje so člani društva in prijatelji planin naredili preko 1000 prostovoljnih delovnih ur.

Društvo je štelu v letu 1963 vsega 244 članov, od tega 103 žensk in 133 moških, v letu 1964 pa je bilo vsega 227 članov, od tega 94 žensk, 133 moških. Odraslih je bilo 110, 44 mladincev in 73 pionirjev. Članstvo je torej v letu 1964 nazadovalo za 17 članov ali za 6,8% in gre to predvsem na račun slabe organizacije v pobiranju članarine.

Društvo si je zelo posrečeno omislilo evidenco o gorskih pohodih svojih članov. Dogovorili so se, da se naj vsakdo javi z razglednico, kod vse hodi po naših gorah. Društvo je prejelo res samo 29 razglednic, ko pa je preštelo

podpise na teh razglednicah, je ugotovilo, da je bilo v eni sezoni v gorah 148 njegovih članov. Ta evidenca sicer ni popolna, vendar pa je pokazala, da člani tega društva zelo vneto obiskujejo naše vrhove. Najrazveseljivejša pa je, da so tudi mladi planinci pokazali, kako radi imajo gore.

M. G.

PD BOHOR SENOVO. Konec decembra 1964 je društvo štelo že 230 pionirjev, 32 mladincev in 168 starejših članov, kar znaša skupaj 430 članov ali za 31,1 % več kot v preteklem letu. To je najvišje število članstva društva v 11-letnem obdobju. V pogledu množičnosti je PD najmočnejša organizacija na področju bivše senovske občine.

Leta 1964 je društvo praznovalo 10-letnico svojega obstoja in 5-letnico otvoritve svoje kočice na Bohorju. Na proslavi je bilo podeljeno 104 planinskih klobučkov »KEKEK« z zasavskimi transverzalskimi znaki vsem tistim pionirjem — planincem in vodnikom, ki so prehodili to pot. Proslavo je popestril mladinski pevski zbor iz Senovega in rudarska godba iz Senovega. Društvo zelo učinkovito sodeluje s PD »Runolist« iz Zagreba. To sodelovanje je prišlo še posebno do izraza ob proslavi 30-letnice otvoritve njihovega Doma na Zagrebački gori dne 4. 10. 1964, kjer je bilo med obema društva dogovorjeno, da bodo prirejali miniaturne »zlete bratstva in edinstva« vsako leto na Dan republike.

Stalež starejše mladine se je v letu 1964 zmanjšal za 10 članov, nasprotno pa se je povečalo število pionirjev od 125 na 230 ali za celih 84 %. Pionirski odsek je bil vsestransko aktiven, pionirji so imeli veliko sestankov, izletov in sej. Masovnega pohoda pionirjev — planincev po zasavski poti Kumrovec—Kum se je udeležilo 170 članov odseka, uspešno in v celoti pa je to pot napravilo 97 pionirjev. Množični pohod pionirjev po zasavski planinski poti jim bo nedvomno ostal še dolgo v spominu ter jih vzpodbujal v nadaljnji aktivnosti. Ves čas pohoda so pionirji vodili kroniko, v katero so oskrbniki koč, pa tudi drugi, ki so jih na poti srečali, vpisovali svoje vtise.

Propagandnemu odseku je uspelo postaviti zelo lične propagandne-smerne table za Kočo na Bohorju v Brestanici in na Senovem. Enake table bodo namestili še v Sevnici in na Planini pri Sevnici. Prispevke z Bohorja, o Bohorju in o društvenem delu je objavljaval v lokalnem listu Naši pogovori, v okrajnem tednik Celjski tednik ter v dnevniku Delo in mariborskem Večeru. Njegova zasluga je tudi, da je uspel zainteresirati občinsko zvezo Društva prijateljev mladine iz Celja za zimovanje med počitnicami na Bohorju. Poleg množičnega zleta pionirjev po zasavski planinski poti so organizirali še dva izleta na Kumrovec in na Zasavsko goro, dva na Bohor, po enega na Lisco in Veliko Kozje, dva večdnevna zleta na Kopitnik—Gore—Kal—Mrzlico—Partizanski vrh—Čemšeniška planina, zopet en zlet na Zasavsko goro in po

dva na Jančje in Kum. Prvomajskega izleta na Bohor se je udeležilo okrog 600 ljubiteljev narave, manjšo udeležbo zaradi izredno slabega vremena pa je zabeležila »kostanjeva nedelja« dne 18. 10. 1964. Množično so proslavili v koči na Bohorju tudi Dan republike in Novo leto.

S prevzemanom oskrbniških poslov po tov. Dragotu Peternelu se je močno izboljšalo gospodarjenje, znatno pa se je dvignil tudi promet postojanke. Leta 1963 se je vpisalo v vpisno knjigo 3325, leta 1965 pa 5277 obiskovalcev. V letu 1963 je kočica evidencialna 1024, v letu 1965 pa 1308 nočnin. Zanimivo je, kako je naraščal promet kočice v nekaj zadnjih letih. Tako je imela postojanka v letu 1959 od 23. 8. dalje 623 000 din prometa, leta 1960 že 3 048 000 din, leta 1961 3 531 000 din, leta 1962 3 307 356 din, leta 1963 3 320 034 din in leta 1964 že 5 821 339 din.

Občnega zbora se je udeležilo 234 članov, pozdravili pa so ga član GO PZS in predsednik MDO zasavskih PD tov. Franci Golob, zastopnika PD Zagorje tov. Grebenc Janez in Karla Podrenik, delegacija PD Brežice pod vodstvom predsednika PD tov. F. Zorka in zastopnik krajevne SZDL.

M. G.

PD KRIŽE. Društvo je oskrbovalo Kočo na Kriški gori, na Mali Poljani in zavetišče v Gozdu. Koča na Kriški gori je poleti stalno oskrbovana, pozimi pa le ob sobotah in nedeljah, na Mali Poljani je bila kočica odprta samo poleti, v Gozdu pa je obratovala stalno. Lanskoletno gradbeno dejavnost je društvo prilagodilo razpoložljivim finančnim sredstvom. V koči na Kriški gori so preplekali okna in vrata v novi in stari koči premazali zunanje lesene dele in pobelili kuhinjo. Predvsem pa se je gradbena dejavnost usmerila na adaptacijo leta 1953 zgrajene kočice na Veliki Poljani, ki so jo opremili z novimi ležišči in ureditvijo kuhinje, ki hkrati služi za dnevno sobo. V ta namen so nabavili pet novih vzmetnic, dve postelji in preuredili skupno ležišče. Nabavili so tudi nove ruhe in odeje. Kuhinjo pa so opremili popolnoma v alpskem slogu z kredenco, mizo in klopjo, s stoli in obešalniki. Koča je bila izredno dobro obiskana. V zavetišču v Gozdu so že v preteklem letu opremili sobo za goste. Na poznejše intervencije pa so to misel opustili. S 3. marcem pa je ta postojanka na željo oskrbnika prenehala poslovati in je tako društvo ostalo brez svoje postojanke med Križami in Kriško goro.

Delo mladinskega odseka ni bilo povsem zadovoljivo, kljub temu pa je ob nekoliko slabši udeležbi vendarle organiziral nekaj prijetnih izletov. Tako je organiziral več izletov po bližnjih planinskih postojankah kakor na Kriško goro, Storžič, Poljano, Kofce, Dobroč in končno na Triglav, kjer so v tridnevnem izletu opravili precejšen del slovenske planinske transverzale. Nekaj članov odseka je napravilo tudi izlet na Grossglockner. Kljub majhnemu številu aktivnih članov mladine

skega odseka pa so večkrat pomagali tudi društvu pri raznih delih. Tako so opravljali dežurstvo na Koči na Kriški gori v času, ko društvu ni imelo oskrbnika, opravili so tudi nekatera dela na koči in pripravili drva za zimo.

Društvo bo tudi v bodoče vodil dosedanji predsednik tov. Danilo Gradišar.

M. G.

PD PODBRDO. Društvo je že osmič polagalo obračun svojega dela ob navzočnosti 120 članov. Kljub težavam je po zaslugi nekaterih članov odbora društva dejavnost dobro napredovala, predvsem na področju obnove Koče na Črni prsti. Dne 4. julija so v lepem vremenu z 32 člani in 19 mladinci ob 4. uri zjutraj pričeli z delom in ob 12. uri zaključili betoniranje. Z nadaljevanjem gradnje so nato kočo pokrili s pocinkano pločevino, namestili in speljali žlebove v kapnico, povezali strelode in speljali odvode. Pred kočo so napravili nov betonski oporni zid po dolžini 25 m in s tem pridobili okrog 30 m² več dvorišča. Nad že obstoječo drvarnico so dozidali zimski bivak, ki bo pozneje opremljen s 6 ležišči in pečico. Tako bo ljubiteljem Črna prst dostopna tudi v zimskem času, želja pa bo izpolnjena tudi planincem iz Podbrda in Bohinja. Z dograditvijo bivaka in škarpe pred kočo, ki ni bilo predvideno za preteklo leto, so s tem planirano delo za leto 1964 celo presegli. Skupna poraba betona v lanskem letu znaša okrog 35 m³ in okrog 175 vreč cementa. Konji so prenesli preko 20 000 kg gradbenega materiala. S tem pa je društvo tudi v celoti izčrpalo razpoložljiva finančna sredstva. Gradnjo je vodil, kakor tudi že vsa prejšnja leta, gradbeni tehnik tov. Jakob Pogačar, delovodja tov. Martin Štandler in društveni predsednik tov. Ivan Anderle. Z deli bodo nadaljevali v letu 1965 in imajo za to zagotovljenih okrog 5 do 6 milijonov dinarjev iz sklada PVP pri PZS.

Doslej je društvo za obnovo te postojanke potrošilo v letu 1961 218 857 din, v letu 1962 636 964 din, v letu 1963 3 404 420 din in v letu 1964 3 137 285 din ali vsega skupaj 7 397 526 din. Znatno bi se povečali gradbeni stroški v preteklem letu, če bi društvo moralo plačati tudi delo, ki so ga člani brezplačno opravili z 236 prostovoljnimi delovnimi urami. Celotni predračun gradnje znaša sicer samo 13 000 000 din. Poskrbeti bo treba še za najmanj nadaljnjih 5 milijonov dinarjev, če bomo hoteli prihodnje leto kočo odpreti.

V članstvu je društvo nekoliko nazadovalo, izgubilo je 59 članov. Propagandni odsek je organiziral dvojje kvalitetnih predavanj s štirimi predavanji ob zelo dobri udeležbi. Izleti so bili trije in sicer na Javorniški rovt, na Vogel in na Triglav. Mladincem in pionirjem je društvo kljub težavnemu finančnemu stanju izplačalo 30 000 din. Društvo pa je dodelilo tudi finančno podporo 10 000 din šoli za novoletno jelko in 3000 din za končni šolski izlet 8. razreda osnovne šole. Ker je večina

društvenih članov zaposlena v Železarni na Jesenicah, je članke o delu društva in obnovi Koče na Črni prsti objavljalo v jeseniškem Železarju. Tudi v tem društvu Planinski Vestnik nima kaj prida naročnikov, saj so do leta 1963 imeli le 8 naročnikov, enega edinega pa so pridobili v letu 1964. Markacisti so na novo markirali pot od žičnice na Vogel preko Šije na Črno prst. Mladinski odsek je v preteklem letu vključeval 40 mladincev in mladink ter 48 pionirjev oz. pionirk, v celoti torej 88 članov. Poleg izletov so vso pozornost posvečali gradnji koče, prenosu prehrane in gradbenega materiala. Od gornjega senika do Bohinjskega sedla so v celoti usposobili pot za nadaljno uporabo, za kar so prejeli od gradbenega odbora 12 000 din. Samo pri gradnji koče je mladinski odsek opravil skupno 117 prostovoljnih delovnih ur.

Predsedniška funkcija je bila ponovno poverjena dosedanjemu agilnemu predsedniku tov. Ivanu Anderletu.

M. G.

PD VUZENICA. Občni zbor se je vršil dne 21. 2. 1965, udeležilo se ga je komaj 25 članov. Od vabljenih gostov se je odzval edinole predsednik krajevne skupnosti Vuzenica.

Mnogo je vzrokov, ki ovirajo društven razmah, vendar pričakujemo, da se bo društvo vendarle postavilo na lastne noge in zaživelo. Mandatna doba društva je trajala polnih 19 mesecev, ker društvo leta 1964 ni imelo svojega občnega zbora. Število članstva se nasproti letu 1963 ni v ničemer spremenilo, ostalo je pri skupnem številu 95 članov, je pa precej padlo nasproti številu članstva v letu 1960, ko je štel 157, v letu 1961 160 članov in v letu 1962 132 članov. Izletov in predavanj ni organiziralo, pač pa je predvajalo planinske filme, ki so bili zelo dobro obiskani. Nedvomno je to dokaz, da ima tamkajšnja mladina smisel za planinstvo, treba se je za njo le žrtvovati in jo pravilno voditi.

Društvo upravlja dve planinski postojanki, Planinca in Podlipje. Slednjo je obiskalo 1488 planincev, od teh 44 tujcev. Kočo Planinec so odprli šele poleti 1964. Lani je društvo na koči prepleskalo vse prostore in jo elektrificiralo, nabavili material za popravilo podov in obnovili razbite šipe, za kar so izdali 130 000 din. V posebnem letu 1963 je društvo zaključilo s poslovno izgubo 87 611 din v glavnem zaradi tega, ker je obratovala samo ena postojanka, bilanca za leto 1964 pa izkazuje dobiček 88 055 din. Društveni markacist je z dvema mladincema markiral pot od avtobusne postaje na Spodnji Muti do zavetišča Podlipje in poskrbel za namestitev dveh napisnih tabel. Markiral je tudi pot od mostu v Vuzenici preko Primoža na Pohorju do koče Planinec, od tam pa še na vrh Partizanskega sedla oziroma do razpotja na Partizanski dom in kočo pod Kremžarjevim vrhom.

Društvo ima naročene tri izvide Planinskega Vestnika, iz vrst članstva pa je nanj naročen le en član. Posle tajnika, blagajnika in knji-

govodje je zelo vestno vršil tov. Ivan Kokolj, kar vse pa je spričo njegove visoke starosti prehuda obremenitev. Če bo društvo aktivno delalo, se bodo gotovo tudi našla potrebna denarna sredstva. To izjavo je podal na občnem zboru tudi predsednik krajevne skupnosti Vuzenica tov. Gregor Peruš.

M. G.

PD ZABUKOVICA. Vsebina zapisnika z občnega zbora tega društva je tako skromna, da o delu tega društva res nimamo kaj bistvenega poročati. Na občnem zboru je bilo navzočih 172 članov, kar je za tako društvo vsekakor lep uspeh. Vršil se je dne 27. 2. 1965 v prostorih paviljona v Zabukovici. Iz predsednikovega poročila sledi, da društvo ni doseglo zaželenih uspehov, čeprav se je zelo trudilo. Organiziran je bil le en izlet na Veliko planino. Želeli bi organizirati še več takih izletov, vendar pa jih ne morejo zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Edini vir dohodkov jim je le članarina. Težave imajo tudi z obveščanjem članstva, ki stanujejo zelo raztreseno. Spomin pok. Radota Kosca, ki je bil njihov najstarejši član, so počastili z enominutnim molkom.

M. G.

PD CERKNO. Občni zbor se je vršil dne 21. marca 1965. Ob koncu preteklega leta je imelo društvo 243 članov, od teh 172 moških in 71 žensk. Odraslih članov je bilo 123, 45 mladincev in 75 pionirjev. Nasproti letu 1963 se je članstvo zvišalo za 32 članov. Predvsem se je zvišalo število pionirjev, ki so vsi na cerkljanski šoli. Na ostalih šolah društvo nima več nobenega člana. Društvo je prepričano, da bi lahko imelo na vsaki šoli vsaj po nekaj članov, če bi se za to zanimali učitelji. Ker pa niti sami niso člani društva, je to razumljivo. Kaže, da je od društva odpadla tudi skupina na Savodnju, ki je štela 30 članov. Menda se je pridružila PD Ziri. Aktivnost propagandnega odseka ni bila zadovoljiva. Planirani izleti niso bili izvršeni, to pa menda zato, ker je imel upravni odbor v času, ko naj bi se vršili izleti, precej dela z organizacijo posveta primorskih PD na Črnem vrhu in z organizacijskimi pripravami za proslavo 60-letnice obstoja društva. Več tur pa so napravili posamezniki in manjše skupine. Dva člana pa sta bila celo v švicarskih Alpah. Upravni odbor ugotavlja, da imajo na cerkljanskem vrsto lepih in lahko dostopnih vrhov, ki pa imajo le malo obiskovalcev. Tudi sam Porezen jih ima vsako leto manj.

Društvo je v preteklem letu stalno oskrbovalo postojanki na Robidenskem brdu in v Ravnah, sezonsko pa postojanki na Poreznu in na Črnem vrhu. Koča na Poreznu je bila po dveh letih zopet redno oskrbovana. Obisk koč je bil srednji, obiskalo jo je 1205 planincev, nočitev je bilo samo 32. Kljub temu je bila koča aktivna. Na koči so popravili streho, prebelili so kuhinjo in popravili štedilnik. Kočo na Črnem vrhu je obiskalo 2457 planincev, nočitev pa je bilo 59. Obisk bi bil boljši, če bi

Avtopodjetje dalo na razpolago kamion za prevoz ljudi iz Cerkna do koč. Razna nujna opravila so izvršili tudi v tej koči. Popravili so streho, prebelili in prepleskali kuhinjo in točilnico ter vodni rezervoar. Zasilno so popravili tudi zadnji del do koč. Zavetišče na Robidenskem brdu je zabeležilo 1918 obiskovalcev, zavetišče v Ravnah pa 1643 obiskovalcev ter 21 nočitev. Obe zavetišči sta bili aktivni. Promet koč na Poreznu je znašal 310 692 din, koč na Črnem vrhu 1 717 076 din, zavetišča na Robidenskem brdu 2 530 942 din in zavetišča v Ravnah 1 823 592 din. Markacijski odsek je obnožil markacije na poteh Cerkno—Bevkov vrh ter Porezen—Labinjske lehe. Pomnožene in popravljene so bile tudi markacije na odseku gorenjske partizanske poti. Število naročnikov na Planinski Vestnik je ostalo isto kot v preteklem letu, to je 9. Dne 27. septembra je društvo organiziralo na Črnem vrhu VII. posvet MDO primorskih društev, po končanem sestanku pa je proslavilo 60-letnico svojega obstoja. Pri tej priložnosti sta prejela društveni predsednik in tajnik častni znak, ki jima ga je podelila Planinska zveza Jugoslavije za njuno požrtvalno delo v društvu.

M. G.

PD MTT MARIBOR. Izletništvo v tem društvu je tudi v letu 1964 doseglo lep uspeh. Organiziralo je 20 skupinskih izletov, od tega 6 pod vodstvom mladine. Skupno se je teh izletov udeležilo 462 udeležencev, od tega 226 moških in 236 žensk, povprečno na vsak izlet 23,1 udeležencev. V planinskih kočah so prenočevali 17-krat in ustvarili 262 nočnin. Ostali člani pa so več ali manj samostojno hodili v hribe. Najstarejši in vztrajni izletnik ima 64 let, med najmlajšimi so 10-letniki. Povprečna starost izletnika znaša nad 30 let. Za pot po slovenski planinski transverzali se je odločilo 60 članov, doslej pa je prejelo znak šele 16 članov. Po zasavski planinski poti hodi 43 članov, znače za prehojeno pot pa je že prejelo 14 članov. Tradicionalni pohod čez Pohorje, ki ga prireja PD vsako leto v počastitev obletnice DS v MTT, ima iz leta v leto vedno več udeležencev, ki je od leta 1958 naraščalo: 18, 27, 30, 41, 51, 78 in je letos doseglo 95 udeležencev. Na vseh 7 pohodih čez Pohorje so zabeležili 340 udeležencev oz. 209 poedincev. Mladinske vodnike s tečajem imajo tri. Do uspešnih izletov so pripomogli društveno vodstvo, dobra priprava izletov, naveti izkušenih planincev, resnost in dobra volja vseh udeležencev, predvsem pa razumevanje in podpora sindikata in samoupravnih organov.

Društvo vključuje 7 cicibanov, 46 pionirjev, 41 mladincev do 18 let, 58 mladincev do 25 let in 296 odraslih članov. Številčno je v članstvu nekoliko nazadovalo, vzrok pa je najbrže iskati v popuščanju poverjenikov pri pobiranju članarine. Društvo se je redno udeleževalo vseh sestankov MDO in mladinskih odsekov, ena mladinka je opravila tečaj za mladinskega vodnika in gorskega stražarja, dva

mladinca pa sta prejela znak za mladinskega vodnika. Samostojnih predavanj društvo ni organiziralo, pač pa se je redno udeleževalo predavanj, ki jih je organiziralo PD Maribor-matica. Za Planinski Vestnik je društvu uspelo pridobiti le nekaj članov. Mladinski odsek obstaja komaj eno leto, pa je že organiziral 7 skupinskih izletov. Redno pa se je seveda udeleževal tudi skupinskih izletov, ki jih je društvo organiziralo za odrasle člane.

Za društvenega predsednika je bil ponovno izvoljen tov. Jože Barbič.

M. G.

PD SEŽANA. Društvo je od zadnjega občnega zbora vidno napredovalo. Za to gre zahvala predvsem predsednici društva tov. Jožici Milavec, prav tako pa tudi vsem njenim sodelavcem v upravnem odboru. Ob zadnjem občnem zboru je društvo štelo 129 članov, na novo se jih je vpisalo 60, odpadlo pa je 31 članov tako, da jih je sedaj 158. Po starosti je 105 članov iz vrst mladincev do 25 leta, 31 članov v starosti od 25 do 35 let in 22 članov nad 35 let. Nazadovanje se opaža pri članstvu pionirjev. Lani jih je bilo še 31, ki pa so med tem postali mladinci. Pionirjev društvo sedaj sploh nima. Z mlajšimi društvo ne pride v stik, ker so v pretežni večini vključeni v taborniško organizacijo, ki jih polno zaposluje. Ker je v društvu vključene največ mladine, je društvo 9. 4. 1964 ustanovilo mladinski odsek. Tečaj za mladinske vodnike so opravili trije mladinci in mladinka, ki je tudi načelnica mladinskega odseka. Ker pa so vsi mladinci starejši od 14 let, mladinski odsek ne prireja posebnih izletov za mladince in se ti udeležujejo izletov starejših planincev. Tekmovanje za Vojkov pokal, ki ga je organiziralo PD Postojna na Nanosu, so se udeležili tudi člani mladinskega odseka in dosegli II. mesto. Ker skupina ni imela vseh pogojev za tekmovanje, je morala tekmoovati izven konkurence. V lanskem letu je društvo ustanovilo tudi odsek za gorsko stražo in sicer po tečaju za GS na Nanosu, ki je bil 4. aprila 1964, kjer je opravilo izpit za GS 14 njihovih članov. Med letom je ta izpit položilo še 8 članov. Kljub vsem težavam, na katere je društvo med letom naletelo, so v preteklem obdobju organizirali 8 skupinskih izletov in eno tekmovanje, katerih se je udeležilo skupno 68 članov. Dalje je organiziralo troje predavanj ob spremljavi barvarnih diapozitivov, skupno z občinskim komitetom ZMS pa še dvoje predavanj. Po slovenski planinski transverzali hodi 43 članov, dve članici in sicer društvena predsednica tov. Jožica Milavec in Anica Cerkevnik pa sta na občnem zboru prejeli znak za to prehojeno pot. Naročnike na Planinski Vestnik je društvo zvišalo od prejšnjih 9 na 18, prizadeva pa si pridobiti še nadaljnje naročnike. Velike težave ima društvo z žigom na Vremščici, ki je že petič izginil. V lanskem letu so montirali kovinski žig in ga z verižico pričvrstili, vendar je pa po dveh mesecih ponovno izginil. Društvo je sedaj ponovno nabavilo za montiranje

dva kovinska žiga in za to izdalo 21 000 din. Vse izdatke v zvezi s svojo dejavnostjo je v glavnem krilo društvo samo iz svojih sredstev. V ta namen so nekaj prispevale delovne organizacije ob organizaciji planinskega plesa, dočim je občinska zveza za telesno kulturo dodelila društvu za vse njihove potrebe le 20 000 din. Društvo upravičeno pričakuje, da bo občinski svet za telesno kulturo ob deljevanju dotacij v večji meri upošteval namen in pomen, ki ga ima planinska organizacija za rekreacijo in vzgojo mladine ter za kulturni dvig širokih ljudskih množic.

Vodstvo društva je bilo še nadalje zaupno dosedanji društveni predsednici tov. Jožici Milavčevi.

M. G.

IZ MLADINSKIH ODSEKOV

NEKAJ MISLI OB PREGLEDU ANKETE NA POSVETU NAČELNIKOV MO PD 1964

Mladinska komisija je med udeleženiimi mladinskimi odseki na 9. posvetu načelnikov mladinskih odsekov na Zasavski gori 18. in 19. aprila t. l., izvedla anketo. Namen ankete je bil, dobiti kratek statistični pregled aktivnosti in razvoja mladinskih odsekov.

Čeprav je od šestinštirideset mladinskih odsekov, ki delujejo danes v Sloveniji, izpolnilo anketne liste le 34 predstavnikov, nam rezultati ankete le pokažejo povprečno sliko naših mladinskih odsekov.

Anketa je pokazala, da je mladinski odbor, ki vodi delo mladinskega odseka, res ustrezna organizacijska oblika, saj ga nima le en mladinski odsek od vseh anketiranih. Sestanke pa imajo: v 14 mladinskih odsekih enkrat mesečno, v 9 po dvakrat, v enem po trikrat, v 4 po štirikrat, v ostalih pa po potrebi. Značilno pa je, da ima le 6 mladinskih odsekov za svoje delo na razpolago dobre prostore, 8 ustrezne, 11 neprimerne, 8 pa jih sploh nima. Nadalje opazimo, da so MO dokaj uspešno prodrli med učečo se mladino, saj le 4 med anketiranimi nimajo skupin na šolah (ostali povprečno po 3). Manj skupin imajo po delovnih kolektivih (le 12 MO jih ima), še manj pa po krajevni in vaških skupnostih. Organizaciji teh skupin in njihovi problematiki bomo morali v bodoče posvetiti več pozornosti.

Število pionirjev in mladincev v MO-jih je zelo različno, aktivnih pa je povprečno le $\frac{1}{3}$ vpisanih. V bodoče bomo morali poleg razišrjanja naše organizacije vložiti tudi precej truda, da aktiviramo čim več že obstoječega članstva MO, v 16 MO delujejo mladinci ločeno od pionirjev, v 18 pa skupno. Pionirji številčno prevladujejo, zato moramo ravno delu z njimi posvetiti glavno skrb.

Zanimivi so rezultati ankete na vprašanja o finansiranju MO. Samostojno planira in realizira svoj proračun le 41 % anketiranih. V lanskem letu potrošena sredstva pa se gibljejo od 10 000 do 300 000 dinarjev. Na posameznega aktivnega mladince pa znaša to od 200 do 1000 din letno. Te velike razlike v finančnem pogledu moramo vedno upoštevati, če hočemo pravilno oceniti delo posameznega mladinskega odseka.

Upravni odbori še vedno ne posvečujejo povsod dovolj pažnje mladinski problematiki (v 12 društvih od anketiranih). Vendar pa se stanje boljša, saj imajo mladinski odseki večinoma že po 2—3 predstavnike v UO PD. Mislim, da so MO v okviru matičnih PD uspeli najti svoje pravo mesto, saj je sodelovanje z ostalimi odseki večinoma odlično ali zelo dobro, nezadovoljivo pa samo v enem primeru od anketiranih. Najpogostejša so sodelovanja z markacijskim, propagandnim, alpinističnim odsekom in gorsko stražo, manj pogosta pa z gospodarskim, gradbenim itd.

Na vprašanje: »Ali MO sodeluje z osnovno organizacijo Zveze mladine Slovenije«, je 23 anketirancev odgovorilo z »da«, od tega so kontakti stalni pri 9, pri ostalih pa so nestalni (priložnostne skupne akcije).

Z ostalimi sorodnimi organizacijami (taborniki, počitniško zvezo) pa sodeluje le 44 % anketiranih MO. Najobičajnejše oblike sodelovanja so bile: skupni izleti, predavanja, delovne akcije in pohodi po pratizanskih poteh. Nekateri MO so se povezali tudi s SZDL, društvi prijateljev mladine, TVD Partizan, smučarji in turističnimi društvi. MO si morajo tudi v bodoče prizadevati, da vzpostavijo čim tesnejše stike z mladinskimi organizacijami predvsem ZMS, ZTS in Počitniško zvezo. (Koordinacija dela, skupni akcijski koledar!) Zanima nas tudi, kakšna je splošna ocena dela KO MO: dobro 18, zadovoljivo 10, nezadovoljivo 2; neocenjeno 4, (KO Primorske takrat še ni bil ustanovljen). Lastno sodelovanje v KO pa je bilo v 17 primerih ocenjeno kot dobro, v 11 kot zadovoljivo, v 4 pa kot nezadovoljivo.

Večina je tudi ugodno ocenila delo mladinske komisije v preteklem letu, z razumevanjem za objektivne težave pri njenem delu. V bodoče predlagajo predvsem poživitev mladinskega planinskega tiska.

Pričujoča anketa je prvi tovrstni poskus zbiranja podatkov o položaju in delu mladinskih odsekov pri nas. Kljub svojim začetniškim pomanjkljivostim in čeprav je niso izpolnili vsi MO, je svoj namen dosegla. Opozoriti pa mo-

ramo tudi na to, da nekateri predstavniki MO-jev niso posvetili dovolj pozornosti izpolnjevanju ankete. Če analiziramo rezultate ankete, opazimo, da pokažejo skoraj vse probleme, katere si je posvet prizadeval rešiti. To pa je dokaz, da je pravilno poznavanje problematike prvi pogoj za uspešen razvoj našega mladinskega planinstva, zato mislim, da bi bila anketa tudi v bodoče priporočljiva analiza o stanju na terenu.

Peter Soklič

OBCNI ZBOR MO PD CELJE. Sredi maja se je na Celjski koči zbralo jedro mladinskega odseka PD Celje. Celjski mladinski odsek spada med najdelavnejše v naši republici in v resnici lahko s ponosom pogleda na svojo sedemletko — na noge se je namreč postavil l. 1959 pod vodstvom načelnika Pavleta Gorčičana. Navedimo nekaj podatkov iz njegove dejavnosti:

Leta 1959 je bil ustanovni sestanek na Celjski koči. Mladine v društvu ni nikoli manjkalo, vedno je bilo v PD Celje 30 do 40 % mladih članov. Mladinski odsek PD Celje sestavljajo naslednje planinske skupine:

Gimnazija Celje, Ekonomska srednja šola Celje, I. in III. osnovna šola Celje ter osnovna šola Štore pri Celju. Pri delovnih kolektivih pa planinska skupina »Emajl« Celje in IFA Celje.

V preteklem letu je mladinski odsek organiziral 12 izletov. Povprečna udeležba je bila od 15—17 članov.

Nekaj članov se je udeležilo VII. zleta planincev Jugoslavije julija lani na Zavizanu na severnem Velebitu, ki je bil posvečen 90. obletnici ustanovitve prve planinske organizacije ter istočasno praznovanju dneva vstaje. Da se povežejo s koroškimi in mariborskimi planinci, so se udeležili orientacijskega tekmovanja, ki ga je organiziral mladinski odsek PD »Kozjak« Maribor pri svoji koči na Kozjaku.

Mladinski odsek PD Celje je poslal 3 mladinske ekipe in eno pionirsko. Na tem orientacijskem tekmovanju so dosegle oz. osvojile prehodni pokal in s tem 1. mesto. Vse priznanje ekipi ekonomske srednje šole; ekipama Gimnazije Celje, ki sta zasedli 3. in 4. mesto, gre pohvala. Pionirji, ki so tudi tekmovali na tem tekmovanju, so dosegli 2. mesto med ekipami — pionirjev. Tudi na republiškem tekmovanju za Milovanovičev memorial so pionirji dosegli 2. mesto.

Nadalje se je mladinski odsek udeležil tekmovanja tudi na Primorskem in to na Nanosu, ki ga je organiziral KOO Primorske, za Vojkov pokal. Ekipa MOPD Celje je zasedla 7. mesto od 14 udeleženihih ekip.

MO PD Celje je dalje organiziral zbor mladinskih vodnikov v Logarski dolini. Namen tega zbora so bili pogovori o obliki sodelovanja mladinskih vodnikov Slovenije med posameznimi MO in o utrjevanju medsebojnih odnosov. Zaželeno in potrebno je, da bi

sama organizacijska oblika bila primernejša, da bi uspešneje združevala mladino. Organizacijske oblike jo ločujejo. Na dobro delo planinskih skupin tudi vpliva kadrovska zasedba vodstev MO in odnosov MO PD do dela v MO. Zelo važno je tudi sodelovanje med posameznimi odseki v planinskih društvih. Zbor mladinskih odsekov je bil zelo koristen za nadaljnje delo posameznih odsekov.

Pohvale je vreden zbor mladinskih vodnikov na Mozirski koči dne 24. aprila letos.

Mladinski odsek Celje se je tudi posvetil povezavi s sorodnimi organizacijami in to s Počitniško zvezo okraja Celje, ki je organizirala v letu 1964 »Pohod po partizanski Menini«. Nekaj članov MO PD Celje se je udeležilo tega pohoda.

Glavna akcija, ki jo vsa leta organizira MO Celje, je bil »Pohod po poti XIV. divizije« s sodelovanjem mladinske komisije PZS. Pohod so lani pričeli na II. etapi. Trasa je naslednja: Opoka pri Štorah—Dramlje—Frankolovo (prenočišče pod šotori), grad Lindek—Ravne—Balsališče—Paški Kozjak, sestop v Pako pri Velenju. Pohod je trajal dva dni. Udeležilo se ga je 36 udeležencev od 53 prijavljenih: PD Laško, PD Dol pri Hrastniku, PD Mežica, PD Kozjak Maribor, PS »Emajl« Celje in Gimnazija Celje. Uspel je tudi pohod »Po poti I. celjske čete« preko Resevne in Svetine do Celjske kočice. Udeležila so se tudi ostala planinska društva, oziroma mladinski odseki. Število udeležencev 26.

Na pobudo koordinacijskega odbora Koroške, Maribora in celjskega mladinskega odseka so organizirali v počastitev dneva mladosti Titovo štafeto, ki je potekala od vrha Pece, Raduhe, Smrekovca, Uršlje gore preko Pohorja v Maribor na Trg Revolucije. Štafeta je hodila pet dni. Na stadionu v Ljudskem vrtu v Mariboru je bila slovesnost zaključena.

MO PD Celje ima sedaj 23 vodnikov.

Upravni odbor društva je l. 1964 MO nudil 350 000 din.

Izpit za gorske stražarje je opravilo 29 mladincev in mladink — večinoma vodnikov. Upajmo, da bomo tu in tam koga od teh srečali na Kopitniku, Okrešlju, v Robanovem kotu, od Raduhe do Ojstrice.

Med najdelavnejšimi vodniki moramo omeniti pedagoga Petra Naraksa, ki je občni zbor vodil kot delovni predsednik. Na njegovih ramah visi planinska skupina na osnovni šoli v Štorah.

Sicer pa je ob poročilu MO PD Celje treba ponovno ugotoviti, da ima za ustanovitev in utrditve odseka največje zasluge načelnik Pavle Goričan, ki se je na občnem zboru poslovil od dela v odboru tega važnega mladinskega odseka, enega naših najštevilnejših. PD Celje se je sicer poldrugo desetletje ponašalo z izrednim pritokom mladine — samo na gimnaziji je pod vodstvom pokojnega Pavca Blaznika delala skupina 500 mladih planincev in izdajala svoj list — vendar do organiziranega MO ni prišlo vse dotlej, dokler ni društvu ponudil svojih organizacijskih in karakternih

sposobnosti tov. Pavle Goričan. Ideje so pocene, za njihovo uresničenje pa je treba vztrajnosti, sposobnosti in tudi žrtev. Tov. Goričan je v kratkem času organiziral sodelovanje skupin in jih pripeljal do ustanovitve MO na Celjski koči, do sodelovanja s koroškimi odseki in do skupnih akcij, ki pravzaprav dajejo vsebino odseku in mu jamčijo življenje. PD Celje je npr. dalo idejo o »Poti XIV. divizije« in omogočilo njeno markiranje, toda akcija je ostala v idejnem zametku vse dotlej, dokler ni pohoda vzel v roke Goričan in ga odlično izvedel. Skrbel je ves čas svojega načelovanja za to, da bi se odsek ne zapiral in ožil, marveč da bi bile njegove vrste vedno številnejše. Njegova tovariška, poštena in zato včasih ostra beseda je bila dragocena za delovanje v odseku, pomenila pa je vedno tudi dobrodošlo oporo društvu, ki je močno obremenjeno z gospodarsko odgovornostjo.

Pavle Goričan nedvomno spada med zaslužne organizatorje naših mladinskih odsekov, torej med zavestne oblikovalce našega novega, socialističnega planinstva.

T. O.

ALPINISTIČNE NOVICE

VTK MEMORIAL 1956 AKADEMSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA

VTK memorial — veleslalom na Jalovčevem plazu nad Tamarjem — prireja Akademsko planinsko društvo vsako leto zadnjo nedeljo v maju. Z njim se udeleženci poklonijo spominu tovarišev, ki so se ponesrečili v gorah. Med nastopajočimi ni znanih imen iz vrst naših najboljših smučarjev, saj je tekmovanje namenjeno predvsem gornikom. Iz leta v leto je med njimi več dobrih poznavalcev smučarske tehnike.

V pozni pomladi, ko snega na znanih smučiščih že davno ni več, je nad Tamarjem smuka še vedno odlična. Edino v lanskem letu je moralo tekmovanje zaradi pomanjkanja snega odpasti, letos pa ga je bilo dovolj še ves mesec junij. Žal je bila zaradi dežja prireditve preložena, pa tudi naslednjo nedeljo (6. VI.) je slabo kazalo. Zato je od preko 80 prijavljenih prišlo na start le 33 tekmovalcev iz 8 planinskih društev (Tržič, Kranj, APD, Matica, Medvode, Mojstrana, Jesenice, Šoštanj). Od tega jih je 25 tekmovalo v skupini alpinistov, 8 pa v skupini planincev.

Po položitvi venca k spominski plošči ob vstopu v Jalovčev ozebnik je bila kratka kome-moracija. Takoj za tem pa so se po 1200 me-trov dolgi progi z 28 vratci začeli spuščati tekmovalci. K uspešni organizaciji so pri-pomogli žepni primopredajniki, kakršne upo-rablja GRS. Brez njih bi v primeru slabe vidljivosti težko izmerili točne čase.

REZULTATI:

Alpinisti ekipno:

1. AO PD Tržič (Primožič, Krmelj, Švab) 3.41,4; 2. AO PD Kranj (Jaklič, Keše, Smolej) 3.83,4; 3. AO APD (Razinger, Potočnik, Jurca) 3.98,85.

Alpinisti posamezno:

1. Franci Primožič (AO PD Tržič) 1.13,1; 2. Janko Krmelj (AO PD Tržič) 1.13,3; 3. Vinko Švab (AO PD Tržič) 1.15,0.

Alpinistke posamezno:

1. Majda Marinko (AO PD Matica) 1.30,4; 2. Tatjana Kobi (AO PD Kranj) 1.42,0.

Planinci ekipno:

1. PD Mojstrana (Brcar, Janša, Salberger) 5.03,7.

Planinci posamezno:

1. Srečko Brcar (PD Mojstrana) 1.33,3; 2. Matjaž Žavcar (PD Matica) 1.33,9; 3. Andrej Janša (PD Mojstrana) 1.34,4.

Prehodni pokal za najboljšo trojko alpinistov, ki so ga branili Mojstrančani, je tako letos spet v Tržiču. Prvi trije posamezniki in ekipe pa so prejeli spominske plakete.

APD vabi tudi drugo leto k čim večji udeležbi.

Peter Magajna

IZ PLANINSKE LITERATURE

RAZSTAVA »GORE V PODOBI« ob 70-letnici Planinskega Vestnika v Umetnostnem paviljonu v Slovenjem gradužan je izredne uspehe, saj si je to prireditev doslej ogledalo že preko 4500 ljudi. Med obiskovalci so predvsem mnogi Slovenjgradčani in okoličani iz Mi-slinjske, Dravske in Mežiške doline ter mno-

gih ekskurzij in izletnikov iz raznih krajev Slovenije in zamejstva. Iz knjige vtisov smo dobili podatke, da so med drugimi obiskovalci prišli večji skupinski obiski iz Gorice, Po-stojne, Kamnika, Celja, Maribora, Slovenskih konjic, Pragerskega, iz zamejske Koroške in drugod, kakor tudi mnogi avtorji — slikarji, ki sodelujejo na tej razstavi. V bistvu je vsem dosedanjim obiskovalcem razstava izredno všeč in odhajajo z nje z najboljšimi vtisi.

Tudi zahtevnejšim obiskovalcem — ljubite-ljem umetnosti in strokovnim krogom pomeni razstava nekaj povsem novega in svež umet-niški užitek. Gledalca pritegne ta razstava predvsem zaradi njene notranje pestrosti in raznolikosti, pa vendar zaradi enotnega in kronološkega prikaza naših gora kot simbola slovenske dežele.

Iz knjige vtisov smo zabeležili:

Vse priznanje prirediteljem razstave, ki jim je tako izredno uspelo združiti v en sam prikaz lju-bezen do planin in ljubezen do umetnosti (Tomo Martelanc).

... ob koncu smo bili izredno presenečeni ob to-liki umetninah naših planin.

... odhajam s čudovitimi vtisi, ki mi jih je nudila prav ta razstava Gore v podobi.

... moram priznati, da mi je razstava zelo všeč. Ponosna sem na naše likovne ustvarjalce, želim jim še mnogo plodovitega dela in uspehov.

K. P.

MIRO MARKOVIČ, PLJEŠEVICA, Geograf-ski glasnik, Zagreb 1963. Dr. Mira Markoviča bralci PV poznajo, saj spada med naše od-lične sotrudnike. V pričujoči razpravi nas se-znanja z geografskimi značilnostmi tega po-gorja med Hrvatsko in Bosno, ki se razteza na daljavo 43 km v smeri severo-zahod-jugo-vzhod in doseže z Ozeblinom višino 1657 m. Ime Plješevica se navaja od 16. stoletja, sta-rejše je Gvozd in Vražji vrt, antični naziv po Strabonu pa je Albani montes. Naj kot zanimivost zabeležimo, da je Plješevico s Tor-barjem in Matkovičem kot botanik l. 1864 obiskal Fran Erjavec, deset let za njim pa dr. J. Frischauf. Že l. 1892 je bilo pod vrhom za popotnike in planince zgrajeno skromno zavetišče.

Dr. Markovič je raziskoval Plješevico l. 1959 in 1960. V razpravi najprej očrta meje po-gorja, oriše osnove reliefa in ga ponazori z reliefno skico, opiše geološki sestav in ga prav tako ponazori s skico po geološki karti A. Polšaka in A. Milana, nato vode, klimo, raz-voj glavnih oblik reliefa, pri čemer naj po-sebej opozorim na znano pečino Klanjalico na Goli Plješevici, dalje splošne posebnosti vegetacije, ki so tudi ponazorjene s skico. Plješevica ima poseben floristični sestav in predstavlja zanimiv most med Dinaridi in Alpinidi. Gospodarska važnost Plješevice je velika, saj je 85 % njene površine pokrite z gozdovi in to zelo bogatimi (ponekod doseže povprečna lesna masa na ha 379 m³, kar je dvakrat nad normalnim povprečkom). Po-membna pa je Plješevica tudi za živinorejo

s svojimi pašniki nad gozdno mejo, posebej za ovčarstvo.

Razprava je lep primer skrbnega, natančnega in aktualno usmerjenega znanstvenega raziskovanja našega gorskega sveta, podprta z razgledom po literaturi in opremljena z najpotrebnejšimi ponazorili, risbami, fotografijami in skicami.

RAZGLEDE PO SVETU

T. O.

VENT-GRENOBLE je razdalja 1000 km. Vent je v Avstriji, Grenoble v Franciji. Pozimi 1965 je pet gorskih vodnikov to progo presmučalo po težjih poteh. Bila je mednarodna smučarska družčina: Avstralec, Francoz, Italijan in dva Švicarja. Na poti so bili pet tedov, ves čas na smučeh, vmes pa so se povzpeli tudi na višine 4000 m.

250 TEČAJNIKOV-ALPINISTOV v starosti od 16. do 22. leta se je javilo v šolske tečaje za mlade alpiniste, ki jih organizira SAC s pomočjo državne gimnastične in športne šole. Tečaji so se vršili v l. 1965 v Arolli.

SODELOVANJE GRS Italije in Švice se je lepo izkazalo 5. in 6. februarja 1965 v območju vzhodne stene Monte Rosa. Stirje gorski vodniki iz Macugnage so prišli v višini 3900 m v stisko zaradi nenadnega neurja. Tehnično in fizično vzorna naveza je vstopila v 1500 m visoko steno in prišla že skoraj pod vrh v višini 4200 m, ko jo je neurje prisililo k bivakiranju pri -30°C . Macugnaga je brezžično poklical na pomoč Zermatt, da pošlje reševalno odpravo v Monte Roso. Res je takoj krenila preko Gornegrata, švicarski ledeniški pilot Martignoni pa je obenem s švicarskim vodnikom Renéjem Arnoldom vzpostavil zvezo s četverico ogroženih. Kljub snežnemu viharju in mrazu je obkrožil vrh gore in Dufourspitze (4634 m) in može odkril ter odletel, neglede na slabo vreme na ledenik Monte Rosa, odkoder je italijansko-švicarska reševalna odprava krenila proti Dufourspitze. V višini 4200 so našli in oskrbeli štiri prezeble može. Kljub temu je alpinistična kronika zapisala: »Marinellijev ozebnik, znan pojem v Monte Rosi — Dufourspitze, so 4. do 7. febr. 1965. kot prvi premagali Italijani Pironi, Jaceini, Betteneschi in Pala. 100 m pod vrhom ozebnika jih je zadržala snežna vihra pri -35°C «. Italijanom se je kljub pomoči reševalcev tura vpisala v zbirko prvenstvenih.

NAJVEČJI SISTEM SEDEŽNIC so zgradili na južni strani glocknerske ceste. Kar tri sedežnice in sedem vlečnic je na kupu in potegnejo smučarje na višino 2600 m. Služijo za milijone ljudi, ki se zgodaj spomladi popeljejo na eno najlepših alpskih cest. Dober sneg je tu do konca aprila.

INDIJKJE NA HIMALAJI. Šest Indijk je 10. oktobra 1964 stalo na 6830 m visokem Mirgthuni. Vodila jih je Mrs. Bunsheath, vrh je bil še deviški, dekleta pa v starosti od 17 do 24 let. Vsekakor edinstvena ekspedicija, vredna mogočnih energij »skrivnostne« Azije.

GRŠKI ALPINIZEM se je v zadnjih petih letih v resnici razcvetel. O naravnih pogojih za alpinizem v Grčiji smo že obširno pisali: Ne glede na višino sten in njihove karakteristike pa je v Grčiji zraslo lepo število navez, ki so jih natančno obdelale. Za nas bo zanimivo tudi imenoslovno bogastvo, o katerem doslej vsaj po alpinističnem tiru nismo kaj prida vedeli. Grki plezajo v Geranii, Parnasu, Gioni, Vardousii, Pindu, Agrafi, Gamili, Astraki, Macedoniji na Peloponezu (Helmos, Artemision, Tajgetos). Med vzponi jih je že nekaj ocenjenih s VI, imajo tudi 1100 m visoko steno (Giona). Za tuje plezalce je CAH objavil v zadnji številki ŌAZ izčrpno registracijo vsega alpinističnega dela zadnjih let. Decembrska številka ŌAZ 1964 je objavila tudi sliko starega olimpijskega vodnika po imenu Hristos Kakalos, o katerem smo že poročali.

COMICI V NEMŠČINI, to pomeni nemško izdajo Comicijeve knjige »Alpinismo eroico«. Izšla je pod naslovom »Gore — plezanje« na 300 straneh z 48 slikami na umetniškem papirju pri založbi Pflaum v Münchenu. Knjiga obsega uvodno besedo o Comiciju, nato Comicijeve opise (Zapadne Julijske Alpe, severno steno, stena Tre Sorelle, Civetta, Mala Cina, vzponi v Grčiji, Cima d'Auronzio) in dve Comicijevi predavanji o plezanju v kopni skali in o samohodstvu. V drugem delu pa so zbrani spisi znamenitih plezalcev o Comiciju: Spiro dalla Porta Xidias, Comici v Glinščici (v nemški literaturi seveda Rosandratal), Kugy, Spomini na Comicija, Bruno Fabjan, Cimone del Montaz, Zanutti, Mala Cina, Inaudi, Comici in centralna vojaška alpinistična šola, Joža Lipovec, Hoja skozi puščavo, Anna Escher, Vzponi v Jugoslaviji, itd.

MNOŽICE V GORAH, če še ne pri nas, pa drugod, to je dejstvo modernega življenja. Evo nekaj števil iz področja DAV, ki je zanimiva planinska organizacija, saj je nastala tudi iz političnih potreb, značilnih za centralno in zapadno Evropo, l. 1950. V 14 letih se je število članov podvojilo, kočje so povečini povečali in modernizirali, društveno glasilo »Mitteilungen« je obvezno za vseh 200 000 članov, število alpinističnih tečajev iz leta v leto raste itd. In vendarle, pravi njihov predsednik Hans v. Bombard, ni razlogov za po-

čitek na teh lavorikah. Naraščanje števila članov, pravi, gre hitreje kot naraščanje kapacitet po planinskih kočah. Število članov je v 12 letih zrastle za 110%, število kapacitet komaj za 32%. (Od 9365 na 12.394). (Pri ÖAV je bilo l. 1950 članov 78 000, l. 1956: 185 000, porast torej za 138%, kapaciteta od 7997 na 12 099 ali za 51%. Nemci si porast kapacitet razlagajo s tujimi krediti!). DAV ni kos naraščanju socialnega ali masnega turizma in tudi ne mara biti! »Nočemo članov, ki bi jim bile gore prijetna rekreacija, hočemo člane, ki jim gore pomenijo oblikujoč ideal, ki od njih nekaj terja, celo žrtve. Če bomo imeli mnogo konjunkturnih članov, si bomo razjedali svojo planinsko substancno. Zato morajo sekcije pri vpisovanju članov dobro premisliti, ali gre za turističnega računarja ali pa za resničnega ljubitelja gora«. Za vrhovno organizacijo DAV pa sledi iz tega, da se je treba prilagoditi obstoječemu gospodarskemu stanju: Po l. 1950 je imel DAV skoraj neomejene možnosti za pomoč sekcijam pri gradnji koč, v l. 1964 pa so se krediti za DAV tako skrčili, da je mogel sekcijam ustreči le do 60% (zaprošenih kreditov je bilo preko 1 milijon DM, pri roki pa je DAV imel le 600 000 DM). Finančna »mizerija« pa raste v l. 1965 tako, da bo DAV kos le 50% od zaprošenih kreditov, potrebe po kočah pa seveda rastejo. Kako te škarje zapreti? Vsekakor štednja pri gradnji, kočje naj bodo čiste, praktične, ne pa komfortne. Drugo: občutno povišanje članarine in prispevka za DAV. Zakaj? Članov je vedno več, 40-urni delavnik veča obisk, motorizacija prav tako, zimska sezona itd. Obisk nečlanov je tako majhen, da ga štejejo za quantité negligible. Kljub povečanemu obisku koč ne nesejo toliko, da bi sekcijam ne bile v breme. DAV ne more učinkovito pomagati, če nima sredstev. 151 sekcij je sicer takih, ki nimajo nobene kočje, vseh pa je 289. Po številu članov pa so te s kočami močnejše: Vseh 151 sekcij brez koč ima komaj 22,4% celokupnega članstva DAV (47 738 od 213 388). Zato predlaga predsednik v. Bombard, da se poveča članarina za A-člane od 10 na 14 DM, za B-člane od 4 na 6 DM, za mladince od 4 na 6 DM, medtem ko naj bi otroci in naraščaj ostali pri starem. S tem bi DAV dobil letno 659 000 DM več. Tak način reševanja ni popularen, je pa najsolidnejši izhod. DAV si ne sme pritegniti pasu še pri ekspedicijah in pri drugi dejavnosti, kateri stroški iz leta v leta rastejo. — Tega ne pričujemo zato, da bi kazali na zgled, vendar je za nas poučna analiza članstva, saj se je mi ponavadi le povrhu dotaknemo, smo pa tudi pri iskanju »notranjih« rezerv precej nelastični. Razume se pa, da direktna primerjava z našimi razmerami ne bi bila utemeljena.

KATASTROFA NA ČO OJU iz l. 1964 (Rottova smučarska ekspedicija, Stammberger na smučeh) je močno razpihala debato o adaptaciji, o smrtni coni in o izbiri moštva za cilje nad 8000 m. Spet se potrjuje in zahteva pre-

nosna kisikova aparatura, ker utegnejo nastopiti okoliščine, pri katerih majhne količine medicinskega kisika ne zadostujejo. Obenem je nujna oprema z dobrimi brezžičnimi sredstvi za zvezo. Vse to je zapisal Rott v svojem poročilu kot veliko odkritje, nemška javnost pa se je, kot smo že poročali, vprašala, kako je bilo mogoče, da je Rott brez vsega tega krenil na pot in kako se upa prodajati take pogrošne modrosti. Ali je 100 himalajcev, ki so v smrtni coni doživeli svoj zadnji dih, umrlo zastoj? Ali je vsa dosedanja himalajska literatura — pena? In vsi znanstveni poskusi v vakuumskih komorah za K₂ in druge vrhove? Ali pa so hoteli posnemati Buhla, Tichyja? Dejstvo, da je zračni pritisk na morju 760 torov pri 5800 le polovico tega, na Mt. Everestu komaj tretjina, je treba upoštevati, mimo njega resna ekspedicija ne bi smela iti. Pomanjkanje kisika v teh višinah povzroča gorsko bolezen, katere težavnost zavisi od stopnje pomanjkanja kisika. Simptomi: pri 4000 m motnje vida, pri 5000 m nespečnost in slabša koncentracija, pri 6000 človek že težje misli in razsoja in izgublja občutek za orientacijo, pri 7000 m pa nastopa vsaj v 50% zdravih ljudi že tudi omedlevica. Obenem hitro upade moč in sposobnost, ker mišičevje »strada«. Telo se sicer trudi, da bi organom še dovolj dovolj kisika s tem, da človek močnejše in hitreje diha, s tem srce hitreje bije, krvni obtok je hitrejši. Če se torej ne aklimatiziramo, se lahko zgodi, da že pri 5000 m padamo v omedlevico. Do 7000 m se po adaptaciji s kisikom še kolikortoliko oskrbujejo možgani, srce in dihalni organi, seveda če človek miruje. Če pa se vzpenja, se ta meja zniža za 1000—2000 m, ker napor terja še več kisika. Aklimatizacija je torej pogoj za štart v visoke gore in to za to, da se privadi živčni sistem za dihanje, da se pomnože rdeča krvna telesa in da se pomnože majhne žilice, da se kisika najpotrebnejši organi bolje prekrvijo. To pa ni tako enostavno in ne gre vedno gladko od rok. Medicinska kontrola je nujna. Nič se ne da prisiliti, izjeme le potrjujejo pravilo.

Za študij aklimatizacije je posebno zaslužna angleška zimska ekspedicija v območje Mt. Everesta. Ugotovila je, da je za adaptacijo dihanja na višino 5800 m potrebno 28—35 dni, za pomnožitev rdečih krvnih teles pa 40 dni. Dr. Brendel po lastnih izkušnjah iz ekspedicije mesta Frankfurta 1955 v Himalajo trdi, da je za aklimatizacijo na višino 5000—7000 potrebno 10 tednov, medtem ko za rdeča krvna telesa potrjuje 40 dni. Za višino 5800 v Andih zadostuje 5 do 6 tednov, vendar trdi, da telesna sposobnost aklimatiziranega ni enaka oni na običajni nadmorski višini. Za to bi bilo treba več let živeti v višini od 4000—5000 m. Vsi dosedanji preizkusi so pokazali, da se na višino čez 6000 m ni možno popolnoma aklimatizirati. Angleži so v višini 5800 m živeli 100 dni, dobro opremljeni, nastanjeni in hranjeni, pa so tedensko izgubljali 0,5—1,5 kg na teži. Kdor hoče nad 6000 m, mora ekonomično ravnati: manj nositi in čisto

duškati. Če je naporov preveč, se v muskulaturi celice zastrupljajo s CO₂, z mlečno kislino itd. in če se strup ne uniči, mišice odmro, to pa lahko povzroči višinski — kolaps. Vsako pretiravanje v višinah 7000—8000 m normalno povzroči višinsko smrt zaradi pomanjkanja kisika.

Če pride do take stiske s kisikom, pomaga samo izdatna doza kisika. Zato nima smisla navajati ekspedicije, ki so se prebile na te višine brez kisikovih baterij.

Seveda je treba upoštevati še nekatere stvari, ki pa so manj važne: Aklimatizacija v Alpah in pravilna prehrana tudi vplivata na aklimatizacijo v Himalaji. Važnejša je telesna teža: Suhi so na boljšem kot životni, za manj kilogramov je treba manj kisika. Prav pride tudi, če je kandidat že bil na aklimatizaciji v Himalaji. Ko gre drugič, se lažje aklimatizira.

Rott je že pri 5800 kazal znamenja gorske bolezni. Pri jurišu na vrh je dobil en nosač pljučni edem, pa tudi to ni bilo dosti. Nekaj dni nato podere višinski kolaps dr. Thurme- yera in Hubra, Stammberger jima ne more pomagati, ker sam čuti težke simptome gorske bolezni. Rott leži bolan, nosači brez povelja in nekateri sami načeti. In tako se o ekspediciji zapiše — katastrofa, vrsta belih grobov na Himalaji pa se pomnoži.

ZADNJI PROBLEM DAUPHINÉJE, vsaj tako so ga imenovali doslej, je bila severna stena Pelvoux. Preplezala sta jo 16., 17. julija 1964 Ginel in Pinard in jo ocenila s IV, VI.

ČU-ČENG, namestnik vodje kitajske ekspedicije na Šiša-Pangma (8012 m), je močno poskrbel za publiciteto tega kitajskega uspeha v Himalaji. V februarški številki glasila *ÖAV* »Der Bergsteiger« je izšel njegov članek o »Vzponu na Šiša Pangma«, torej že drugi članek v vidni nemški alpinistični reviji, ki jo na zapadu vsaj toliko poznajo kot Hiebelerjev »Alpinismus«, po njeni tradiciji pa še bolj.

Vzpon na to goro imenuje dvojni triumf v zgodovini svetovnega alpinizma: Kitajci so stopili na teme zadnjega še neobiskanega osemtisočaka, storili pa so to tako, da je vse moštvo doživelo »srečo vrha«. »Tako so obrnili nov list v mladi zgodovini kitajskega alpinizma in pokazali napredek od l. 1960, ko so stopili na Mount Jolm Lungma (Everest). In to po severni strani, na kateri je brez uspeha poskušalo srečo sedem ekspedicij.« V 14. letih je »padlo« 14 osemtisočakov, zadnji Kitajcem v naročje. Šiša Pangma leži v Nyenyamu, južnem Tibetu. »Preden smo zastavili, smo prečesali precej bibliotek, dobili pa smo malo podatkov. Kitajska literatura ima o tem vrhu zelo malo informacij«. Tudi iz Zapada se je gori približal le redke raziskovalec. Anglež A. F. R. Wallaston piše v *The Geographical Journal* 1922, da se je gori približal na 20 milj. H. W. Tilman imenuje v knjigi »Nepal-Himalaja« (Cambridge 1952) to goro »nenavadno«.

»Preden smo sestavili ekspedicijo, smo poslali raziskovalno ekipo, ki je raziskovala okolico

in prišla na severni strani gore do višine 7160 m, naredila kartografsko skico in fotografirala.« Naslednje leto so izbrali udeležence in jih poslali v Sinkiang in Šečuan na trening. V začetku l. 1964 so zbrali ekspedicijo, ki je štelá 195 ljudi. Elita kitajskih plezalcev je l. 1960 na Jolm Lungmi (Everestu) dosegala 8100 m. Najmlajši udeleženec je imel komaj 19 let. Člani ekspedicije so bili iz Hana, Tibeta, Mandžurije in Huia. Mnogi Tibetanci so bili v mladosti še sužnji (glabae adscripti). »Po poklicu so bili udeleženci ekspedicije delavci, kmetje, pastirji, vojaki, profesorji, znanstveniki, žurnalisti, filmarji in fotografi, ve-zisti, meteorologi, medicinci in direktorji«. Ekspedicija je bila dodeljena znanstvena ekipa, ki so jo sestavljali člani kitajske akademije prirodoslovnih znanosti in akademije geoloških znanosti, sodelovali so tudi člani biroja za meritve in kartografijo na pekinški univerzi in pekinškem geološkem inštitutu. Ti znanstveniki so na ekspediciji raziskovali glaciologijo, geomorfologijo, geologijo, geodezijo, kartografijo, višinsko fiziologijo in meteorologijo.

Poročali smo že, kakšno bazno taborišče so imeli v višini 5000 m. Pravo mesto! Južno od taborišča se je dvigal vrh Šiša Pangma, v sosedstvu pa Mt. Molhamongjim in Mt. Khampenjim. Na severni strani Šiša Pangme se je med 5300 in 6700 m vlek 13 km dolgi ledenik Yebokangal, ki napaja reko Bong-Cu. Boki Šiša Pangme so pokriti s snegom, polnim odkritih in zakritih razpok, značilna za snežišča globoki odlomi in ledeni mostovi. Z juga je gora nepristopna. Iz baze so šli po ledeniku in morenah vse do višine 5800, nato do višine 6000 m skoz gozd ledenih stalagmitov. Pod 5000 m ni snega. Za vzpon na Šiša Pangma sta primerna samo april in maj, a tudi v teh dveh mesecih pade temperatura pod —30° C. Lepo vreme traja zdržema kvečjemu tri dni. 36 km dolgo pot so Kitajci naredili po snegovih Šiša Pangme, ves čas izpostavljeni hudemu vetru. Razpostavijo višinskih taborov smo že navedli, prav tako taktiko približevanja vrhu. Ekspedicija je bila dobro opremljena, imela je s seboj 5 ton opreme in brašna. Značilno za ekspedicijo je to, da je zadnji tabor postavila komaj 312 m pod vrhom (VI, 7700 m). Pa tudi to: Ko so se v bazi 25. aprila 1964 poslavljalji od jurišne naveze, ki so ji izročili državno zastavo in doprnsni kip Mao-tse-tunga, so pri tem peli državno himno, igrala je godba, priredili so pravo akademijo. Ču-Čeng nato prepušča besedo Hšu-Cingu, vodji ekspedicije, ki poroča potem o tehnikih vzpona. Imeli so precej trdo delo, premagovali so pobočje 40°, iskali sveže zasnežene šotore v višini 7500 m, vendar so od 28. aprila do 1. maja prišli v dobri kondiciji v tabor VI. Tu so sprejeli brezlično poročilo o dobri prognozi za vreme. Določili so deset udeležencev za vrh, tri, ki so nekoliko trpeli za višinsko bolezni, pa so pustili v VI za rezervno oz. za pomoč. 2. maja ob 6. uri po pekinškem času so v treh navezah odšli proti vrhu, v višini 7800 že pri dnevu prišli do le-

dene vesine z nagibom 50°. Vesino so morali nasekati korak za korakom. Geolog Vang-Fo-čou je tu zdrsnil. Za 20 m prečnice so potrebovali več kot pol ure. Za tem ledom so prišli na sneg s strmino 45°, po polzevo je šlo naprej do grebena in do vrha, ki ga je za 5 m². Tibetanec Sodnam Dorji je razvil kitajsko zastavo s petimi zvezdami in vzel iz nahrbtnika bisto Mao-tse-tunga. Beležko in kip so zagrebli v sneg, vse skupaj pa filmali. Na vrhu so bili 3/4 ure. Ob 11. uri so začeli sestopati, ob 12 so bili že v VI.

VEČJI Odstrel planinskega orla je baje potreben na Tirolskem in v Švici, češ da se je planinski orel toliko razmnožil, da dela preveliko škodo. Švicarski strokovnjak dr. R. Melcher iz Silsa v Engadinu piše o tem med drugim: Res je, da bo lovec, ki je že kdaj videl, kako se orel vrže na svoj plen, tej divji ptici gorak in da ga bo proglašal za škodljivca v lovskem rajonu. Od tega proglašanja do iztrebitve pa ni ravno dolga pot. Moje izkušnje dvajsetih let govore proti iztrebitvi. Planinski orel ni škodljivec, njegova navzočnost za ravnovesje v živalskem svetu v gorah je pomembna in smiselna. Orel uboga svoj nagon, ko ubija divjačino, namesto da bi jedel jagode. Nobeden mu ne sme tega preprečiti vse dotlej, dokler to človeku ne bi delalo škode, ki je ne bi bilo mogoče več prenašati. Zaščita narave je danes že premagala zastareli nazor, da je škodljiva vsaka žival, ki ubija lovca najljubše živali.

Kako je s planinskim orlom v Švici? L. 1963 so našli v kantonu Graubünden 12 gnezd. Seveda je bilo parov nekaj več. Orlovo gnezdo je težko najti, pa tudi parov ni lahko pošteti. V najboljšem primeru je v Graubündenu ca. 100 orlov. Revir enega para znaša 80 do 100 km². Seveda je lahko večji, če je revir z divjačino slabo zaseden ali če je vmes veliko »mrtvega« prostora, to je civilizacije. Revirji parov močno kolidirajo, vsak par pa ima po več gnezd in tako se tudi njegov lov ravna po tem, katero gnezdo si izbere za odgoj mladičev (Stara dva vsakih nekaj dni prinašata v gnezdo sveže vejice iglavcev!). Odrasel planinski orel tehta od 3 1/2 do 5 1/2 kg. Pri tej teži njegove potrebe po hrani ne morejo biti tako velike, kot govore njegovi zorniki. Orel žre, kadar kaj ulovi, zato tudi mnogo prestrada. V Davosu so opazovali eno gnezdo 32 dni. V njem sta bila dva orliča. V 32 dneh sta stara dva v gnezdo prinesla devet svizcev, dve lisički, dve srnici, dva jereba in enega zajca. Preračunano na svizce znaša to za odgoj dveh orličev, ki sta v gnezdu dosti dalj kot 32 dni, 25 svizcev, to pa lovišče 80 km² gladko prenese. Stemler je 29 let opazoval 90 orlovskih gnezd in naštel 395 za gnezda vpljenjenih živali: 45 % svizcev, 10 % zajcev, 6 % jerebov in 5 1/2 % raznih kozlič-

kov, ostalo odpade na lisice in drugo divjačino. Svizci so ogroženi najbolj zato, ker ima orel mladiče ravno v tistem času, ko se svizec največkrat kaže zunaj svojega brloga, to je od srede aprila do začetka oktobra. Ni pa nobene nevarnosti, da bi orel iztrebil svizca. Več tisoč let sta živila v Alpah oba, dokler ju ni človek razpredil v škodljivce in koristne. Nasprotno, kmetje v Graubündenu tožijo, da jim svizci delajo škodo, ker rijejo po planinski ruši, in to kljub orlom. Glodalci (miši, veverice, svizci) so prava kašča za velike divje ptice. Stalež glodalcev pa zelo niha, vendar ne zaradi roparskih ptic. Nasprotno, kadar je stalež glodalcev zelo nizek, marsikak mladič velike roparice od gladu pogine, sova pa v takem primeru lastnega mladiča požre. Pozimi so planinskega orla videli tudi na odpadkih, ko je brskal za hrano. Domače živali napada orel samo izjemoma. Če pride do tega, polovico škode povrne švicarska zveza za varstvo narave, polovico pa sorodne zveze za varstvo domačijstva.

Kar se tiče kvalitete hrane, je jasno, da orlu podleže predvsem bolna, slabotna in izžrpana divjačina, ki samotari, izgubi zaščito krđela in ni več pozorna. Seveda je možno, da se kak par specializira na zdravo divjačino, ki zaide v skale in ne more bežati, ki zagazi v globok sneg, v plaz, da se spravi tudi nad domače živali, če ugotovi, da jih je lažje upleniti. Kdor je kdaj videl, kako gams in srna branita svoje mladiče pred orlom, ne razumel, zakaj procent te divjačine pri orlovi hrani zavzema tako majhen delež. Tudi za orla ni lahko življenje, včasih kroži ure in ure, tudi dneve, preden udari, a večkrat mu tudi spodleti.

Ali se stalež orla sam regulira? Orel valja enkrat na leto. Če se gnezdu kaj zgodi, zaradi za tisto leto izpade. Orel le nerad prenaša mladiča, če se mu v nekem gnezdu kaj primeri. 45 dni vali, mladiči pa se drže gnezda poltretji mesec, skupaj torej štiri mesece tveganja. V 20 opazovanih gnezdih je prišlo do 40 % izpadka, komaj 15 orlov je izletelo iz njih, a tudi za te ne vemo, kako so se prebili skozi prvo najnevarnejše leto življenja. Včasih se pobijejo tudi med seboj, močnejši brat šibkejšega. Ni nobenih trdnih podatkov, da stalež orlov v Graubündenu narašča.

V primerjavi z lisico 70 do 80 graubündenskih orlov požre komaj en promile tega, kar požro lisice, ki jih je več tisoč samo tu. Pred 50 leti ni bilo v Gornjem Engadinu nobene srne, danes jih je toliko, da so v l. 1964 samo na Seenplatte odstrelili 50 srnjakov. Razmnožili so se kljub orlom in drugim roparicam. Visokogorski lov traja komaj tri tedne, ostalih 49 tednov love zima, orel in lisica in s tem opravljajo selekcijo. Ta selekcija ohranja zdrave divjačine, ne lovec. Le zima lahko povzroči v staležu katastrofo, orel nikdar.

